

PETER MARKOVIČ, STRAH LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

5. Moderatur morum ali šolarski strah.

V sredo 29. oktobra je nabil oče prefekt Gregor Venko zopet po nekaj letih redno oklic za novo šolsko leto. V sredo 5. novembra pa se je začela šola, revocatio studiorum, kakor so temu rekli po latinsko in uradno. Ob pol sedmih zjutraj so se predstavili zbranim dijakom novi učitelji. Nato so šli vsi v cerkev, kjer so bili pri maši in poslušali pridigo o. magistra poetike. Propovednik si je izbral za pouk domislico o solncu, ki je vse toplejše in svetlejšo, čim višje se pne; quo altior ardentior. Iz te besedne podobe je vzpodbujal dijake, naj se z vso vnejo lotijo učenja. Naslednji dan se je prebral dijakom urnik, 7. in 8. novembra je bilo nato prosto, da bi si mogli zunanji dijaki poiskati stanovanje, 10. novembra so izvedeli za šolska pravila, dvanajstega nato se je začel pouk. Že trinajstega pa so zopet počivali in praznovali god svetega Stanislava, ki je bil patron tretješolcev ali gramatikov. 15. novembra je bil cesarjev god, po dobrem tednu redne šole pa največji domači praznik, god svete Katarine z večernimi litanijami, obhodom in razsvetljavo, ki je privabila na Stari trg vso mlado in staro Ljubljano. Pri tej večerni slovesnosti bi bilo prišlo kmalu do grdih neredov. Dijaki, katere je vodil Ivan Krištof Fabijanič z zanikarnim šaplo, so se sprli s čevljarskimi pomočniki. Povod je dala neka pesem. Po besedilu in napevu pobožne šolarske pesmi na čast študentovski patroni sveti Katarini so peli dijaki izzivaje v patvori o lepi krčmarski Katrici, ki se je zanjo potegoval najmlajši mojster Schwertl. Razposajeno je bajala pesem:

»Thesis prima:* ved kraljica
veda je, ki uči modrost.
Te modrosti zornolice,
vedra toči nam devica
v krčmi Na Črevljarski most.
Salve nostra Catharina!«**

* Prvo je.

** Zdrava, naša Katarina!

Oče prefekt je naslednji dan na splošno grajal dijake in razglasil prepoved glede pesmi, nočnega nemira in izzivanja. Po šolskem slugi ali bidelu je pozval med šolskim poukom Petra Markoviča k sebi. Bil je ogorčen in je dal svoji nejevolji duška. Da noče za prvo, je dejal, preiskovati, kdo je kriv grdih neredov. Nikakor pa ne bo trpel, da bi se z mladim šolskim letom začele zopet stare šolarske norčije. Čakal je nato, ali bi morda Peter kaj povedal. Ko pa je dijak samo potrdil, da je prav, kakor misli ravnatelj, ne da bi kajkoli zinil o porrednih svojih vrstnikih, je vprašal redovnik:

»Da se mislim s teboj posvetovati, sem ti povedal zadnjič. Ali nisi nič ugenil, o čem? Nisi, kaj ne? Ker te nič blizu ni bilo.«

»Čakal sem, da me pokličete,« je odvrnil Peter.

»Tako? A razmišljal si,« je dejal prefekt, »in uganil? Glej, torej se nisem motil v tebi! Upravičuješ mi upe, ki jih stavim vate. Govori svobodno!«

»Ugibal sem,« je rekel Peter, »da mi morda hočete poveriti posel šolskega korektorja. Saj je potreben, le žal, da jaz za tako službo nisem.«

»Korektorjev,« je povzel besedo redovnik, »imamo dovolj, strahov navadnih s šibami, hočem reči. Tebi smo odmenili plemenitejšo opravilo, četudi je nekoliko v sorodu korektorstvu. Poslušaj me in potem odgovori.«

Redovnik je za kratko umolknil, potem je dejal:

»Boljših šol mimo naših nima svet. Ne mi, našega reda in svete Cerkve najljutejši nasprotniki nam to priznavajo. Po našem šolskem redu in vzorcu snujejo svoje šole. Da vendar nimajo takih uspehov kot mi, je kaj prirodno. Virtuti et scientiae, pravijo, kreposti in znanju. Mi učimo in živimo iz gesla, da vse v večjo božjo čast. Nam je čednost in znanje iz Boga in za Boga. Nismo samopridni. Prav zato je Bog naše delo blagoslovil in ga bo blagoslavljal. Pa kaj govorim o tem! Znano ti je.«

Peter se je vljudno poklonil.

»Nismo samopridni,« je zopet povzel ravnatelj besedo, »pa tudi ničemurni nismo. Mimo še sijajnejšega videza se nikoli ne flapimo z mislijo, da so naše šole popolne. Vse notranje hibe vidimo in spoznavamo. Tudi tajiti jih nočemo. Saj jih ne smemo. Naše šole naša vest! Kako pa da slabega le ne moremo izrvati, kako da nam mimogrede vendar zopet in zopet žene med zdravim žitom ljulika? Smo mar lenobni in spimo, ko prihaja

sovražnik po noči in seje plevela? Nismo! V naši njivi, v ustroju šole same in vsake šole sploh je to zlo. Med učiteljem in učencem zija prepad. Učenec učitelja more spoštovati, se ga boji in se mu podreja po predpisih, ljubiti pa ga ne more in noče.«

»Jaz ljubim,« je pomislil zase Peter in si predočil z živim ganotjem očeta Bernarda. Na glas je rekel:

»Umejem, oče prefekt. O, dobro bi bilo, če bi vsak dijak imel nekoga, ki bi posredoval med njim in učiteljem. Pa to nikoli mogoče ne bo.«

»Mladina ima svojo pamet,« je odvrnil redovnik, »ima svoje oči in svoje čute. Oklene se človeka, ki mi učitelji komaj vemo zanj, od njegove misli in besede živi in se navdušuje. Blagor, če je fisti človek dober, gorje pa, če je safan!«

Presenečen je zastrmel Peter. Z rahlim, komaj vidnim nasmehom je povedal redovnik.

»Naši dijaki izven šole takega človeka še niso našli. Imamo pa na zavodu samem troje mladih mož, ki imajo tako moč do svojih stanovskih drugov. Prvi, ki je tak, je fisti, ki jim je fisto neumno pesem dal, da pojo o krčmarski Katrici. Ivan Krištof Fabijanič mu je ime.«

Peter je moral pritrđiti.

»Drugi je Jurij Mihajlovič,« je rekel redovnik. »Vanj zaupam in zaupajo vsi očetje učitelji, da ne bo samo kos Fabijaniču, kateremu je prvenstvo iztrgal v znanju in mečevanju — tudi to vemo! — in si priboril celo tekmečevo spoštovanje, vanj zaupamo, sem rekel, da bo storil svojo dolžnost tudi, ko ga kličem na pomoč proti nekemu safanu na zavodu, ki ga mi ne, pač pa ta Jurij Mihajlovič pozna.«

Peter je zbledel in nato zardel. Potem je uprl proseče oko v predstojnika in dejal zmedeno:

»Gospod oče! Non sum lupus — nisem ova-duh.«

»Ali sem te vprašal, da ga povej?« je rekel trpko redovnik. »Rekel sem, da ga poznaš. In ker ga poznaš, boš tudi vedel, kakšne vrste korektorstvo želimo od tebe. Moderatur externus — nadziratelj naše zunanje šole boš, za notranje v zavodu, za seminariste skrbijo naši profosi. Govoril«

Nemo in zbegano je strmел dijak v ravnatelja. Čutil je, da se mu zgrinja na dušo silno breme. Predočil si je zopet preživo, kdo in kaj je pravzaprav. Da je preklicanec s strašnim zločinom za seboj, da je slepar, ki se šola pod tujim imenom, da še najmanj vredni dijak v šoli ne nosi takega bremena, kakor ga mora nositi on. Pa mu določijo očetje učitelji službo, ki ga odlikuje čez vse, hočejo, da se sam ponašaj nad drugimi kot boljši, brezhibni, vzorniški! Vzoredno ob takim občutju

pa je trpel dijak še drugače. Rezko in nepričakovano, je videl, je postavil predstojnik predenj protivnika, ki se ga je Peter skrivnostno bal in ga oprezoval kot strupeno, nevarno golazen. Kar je delal Peter doslej iz nekega nepojmljivega nagona, to naj zdaj nadaljuje zavestno in smotno v dogovoru s šolskimi predstojniki in po njihovem naročilu? Le kako si to mislijo? Le kaj hočejo?

Kakor da mu v dušo vidi, kako trpi, je tedaj spregovoril zopet redovnik:

»Morda se čudiš, kako ti sploh smemo toliko zaupati? Res je, odlikovali smo te. Sprejmi ponižno, kar smo naložili. Bog ve, da je prav. Kaj in kdo si, o tem si nas sicer sam poučil v svoji nalogi ob koncu leta.«

»Ne znam, ne morem, nisem vreden«, je vzkliknil krčevito dijak.

»Znaš, moreš in si vreden«, je odvrnil redovnik slovesno. Potem pa je nadaljeval prisrčno:

»To vemo mi prav za trdno in vemo tudi, zakaj si vreden in kje je tvoja moč. Povem ti, ki morda res ne veš. Tvoji lasje so tvoja moč, Samson!«

Dijak je strmел.

»Lasje,« je tolmačil redovnik, »ki te tako prečudno razlikujejo od vseh tvojih vrstnikov. Podrejali se ti bodo, privlačuješ jih. V dobrem podjarmil pa si boš tovariše s svojo močjo, z lepoto, ki jo v sebi nosiš in te, hoči ali ne hoči, sili, da za safanom gledaš, ki ljuliko seje, in trpiš. Povej, ali ni res tako?«

Zaupno je pogledal dijak predstojniku v obraz. Ta je stegnil roko in dejal:

»Veljá! Jurij Mihajlovič! Moderator noster externus — nadziratelj naš zunanji. V večjo božjo čast... in pa za — pokoro!«

Dijak je segel ravnatelju v roko in mu jo poljubil. Prefekt je nato še poučil Petra, kako naj išče osebnega stika zlasti s tovariši v kongregaciji, da bodi vselej goreč, a ne vsiljiv. Previdno in z zadrževanjem samega sebe naj obenem pridobiva fiste dijake, ki so manj hvale vredni.

»Safanu pa,« je povzdignil nato glas, »safanu pa zanko nastavi, v zasedo ga izvabi, če drugače ne moreš, da bo vsem očito, kako zapeljuje, in se bo sam ujel...«

»Obljubim, da se bom boril z njim,« je skoraj nevljudno zaklical Peter v redovnikovo besedo.

»Bodi goreč, a ne sovraži ga osebno,« je nekako miril prefekt. Nato pa se je obrnil, stopil k svoji uradni mizi in vzel list papirja. Ponudil je Petru, naj bere. Peter je bral:

»Zdrava, naša Katica! Še vedno boljše dostojna šala nego hlinjena svetost. Zdrava, sveta S n e d č e v a !«

Petru je zagorelo lice.

Fr. Zupan: Južna pokrajina. (Iz Rijeke Dubrovačke. Akvarel.)

»Razumeš?« je vprašal ravnatelj. »Pokazal sem ti, da boš videl, kako te cenim in da ti zaupam. Vrni, če veš, kdo je pisal. Fabijaniču menda.«

Peter je zmajal z glavo:

»Pisava je spačena.«

»Ne poznaš?«

»Poznam. Po tej črki tu, ki je kakor kača ali pa kriva turška sablja.«

»Po tem Esu?«

»Po turški sablji, ki meri za hrbet in udarja v obraz.«

»Boš torej vrnil?«

»Pokazal samo, pred pričami.«

»A meni povedal seveda ne«, se je nasmehnil prefekt. »Nisi lupus. Nisi ovaduh.«

Peter se je poklonil, da bi šel. Oče prefekt ga je spremljal kakor prijatelja do vrat. Tam pa je dejal hladno uradno:

»Ko se vrneš v razred, povej Gregorju Kavčmarju, naj pride k meni.«

Osuplo je pogledal Peter. Potem pa se je poklonil in rekel: »Pokličem.« — —

Storil je tako. Gregor je šel. Po kratkem se je vrnil. Bil je bled, ustnice so mu drhtele. Stopil je trpko pred razred, ne da bi se menil za navzočega učitelja. Na ves glas je rekel:

»Cenjeni drugovi! Pomilujem vas! Med vami sedi lupus. Jurij Mihajlovič mu je ime.«

Z ropotom so vstali učenci. Nemo je vstal s svojega mesta Peter, stopil k očetu Bernardu in vprašal:

»Oče magister, ali se smem braniti?«

»Moraš sel!« je vzkliknil živčno učitelj. Tedaj se je obrnil Peter k sošolcem in dejal svetlo:

»Gregor Kavčmar se je lagal.«

Nato je pogledal Fabijaniča in dejal:

»Gospod Ivan Krištof, blagovolite povedati, ali ste pisali to pismo?«

Fabijanič je preletel list, ki mu ga je ponudil Peter, in vzkliknil:

»Jaz to pisal? Ali sem mar prepal človek?«

»Niste,« je odvrnil Peter, »in spoštujem Vas. Le Vašo pisavo je skušal ponarediti prepal človek. Tu poglejte, potem boste morda vedeli, kdo.«

Le kratek trenutek je gledal dijak v pismo. Nato se je rezko obrnil proti Gregorju in vzkliknil ogorčeno po nemško:

»Bei Gott — Pri Bogu — Ti?«

Potem se je obrnil k sošolcem in povedal slovesno:

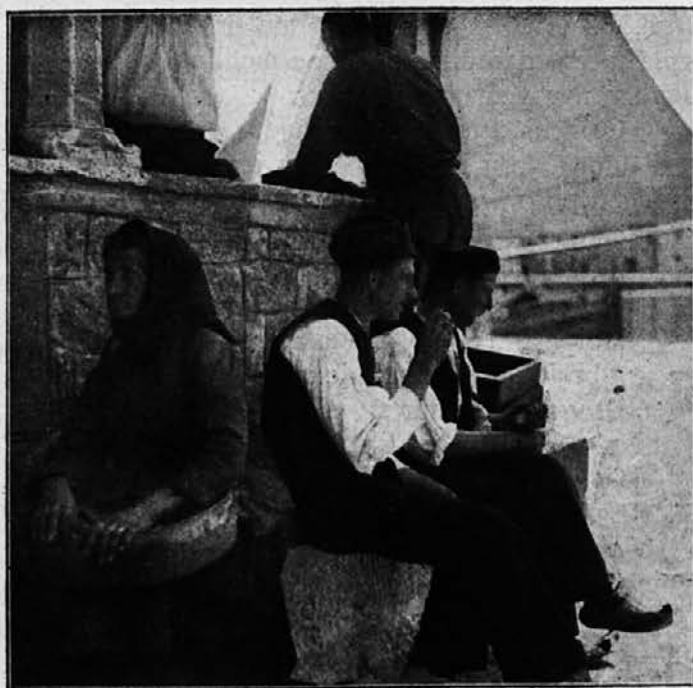
»Kdor bo gospoda Mihajloviča še tako psoval, ima z menoj posla.«

Peter pa je ponudil Gregorju pismo in dejal:

»Glejte, prijatelj, kako hudo ste prepalil!«

6. Njegovo ljubljansko solnce.

Snedčevi so bili ugledna in bogata ljubljanska družina. Gašpar Snedec je bil krznar. Dedje so mu bili mesarji in posestniki s Poljan. Že njegov oče pa si je bil kupil hišo na Novem trgu in se poročil s hčerjo iz najuglednejše meščanske rodovine pl. Dolničarjevih. Njegov edini sin Gašpar je očetno dediščino še povečal. Oženil se je z najstarejšo Medičevo in stopil tako v sorodstvo mimo Dolničarjev še po ženini strani z najstarejšimi patricijskimi hišami v mestu. Kot takemu mu je bil nato prost vstop v notranji mestni svet, ki se je redno sestajal vsak teden ob petkih k sejam. Snedec je vršil tu posel mestnega komornika ali upravnika, čin, ki je bil takoj za ugledno službo mestnega špitalskega mojstra. Bil je gospodarsko večč človek, sicer pa le zunanje pomeščanjen. Nikoli ni mogel popolnoma skriti značaja, ki ga je podedoval po prednikih mesarjih. V družini vsaj je bil nekam bahaško oblasten. To je kalilo srečo njegovega prvega zakona, iz katerega je imel hčer Katarino in dvojčka, ki sta umrla kmalu po rojstvu.

Ob ribarnici v Trogiru. Fot. Fr. Krašovec.

Leto dni za zadnjima otrokoma je odšla tudi žena. Za njene boleznij ji je mož z velikim premagovanjem svojih slabših lastnosti skušal nadomestiti ljubezen, ki je prej, ko je bila zdrava, ni užila veliko. Dve leti po ženini smrti se je pa Snedec ženil v drugo. Žena je bila Vodopivčeva. Prinesla mu je za doto posestvo v Štepanji vasi. Dala je življenje otroku Leopoldu in umrla nato v otročji postelji. Tedaj je vzel Snedec v hišo neomoženi teti svoje hčere. Starejša Anastazija mu je gospodinjala in skrbela za otroka, mlajša Uršula je gospodarila zanj v Štepanji vasi. Katarini je bilo tedaj enajst let in oče jo je dal šolati. S sedemnajstim letom se je vrnila v domačo hišo. Vzrasla je bila v lepo in pametno deklico in prevzela je vzgojo svojega polni brata. Bila je ena najbogatejših ljubljanskih nevest. Celu plemiški so pogledovali za njo in neki Ivan Krištof Portner, ki je bil tedaj četrtošolec — poet, pa je pozneje šolo na klin obesil in se posvetil vojaškemu stanu, ji je zložil na čast italijansko pesem, primerjaje Katarino grški božici Veneri, njenega bratca pa Amorju. Pobožno vzgojeni Katarini pesem ni ugajala. Sram jo je bilo. Resna in pametna deklica je postala poslej še bolj hladna in tisti Portner je pesniško tarnal in se pritoževal, da je »hčerka matere Zime in očeta Severa«.

V to hišo je nameril oče Bernard svojega dijaka Petra. Zgodilo se je slučajno. Prav tiste dni se je bil zglasil Snedec pri magistru zaradi domačega učitelja. Ko je Snedec zagledal Petra, je osupnil spricho njegovih las. Pa je pri tisti priči začel fleskati z rokami mali Leopold, da hoče prav Petra za učitelja. Snedec je prebral priporočilno pismo očeta Bernarda in sprejel Petra. Bil je zadovoljen. Že po nekaj dneh se je mogel prepričati, da živahni in poredni otrok, ki ste ga razvajali teta in sestra, svojega učitelja poslušaja, da je marljiv, da se je celo oklenil očitelja s prečudno zaupnostjo. Snedec, ki je bil nekajkrat pri pouku navzoč, je mogel tudi spoznati, kakšen vzgojitelj je Peter. Da sam ne ve povedati, kakšna šola je to, je povedal Snedec pozneje nekoč očetu Bernardu. Učitelj in učenec da sta zdaj oba otročja, zdaj spet prečudno možka. Otrok se uči igraje, prečudno živo mu zna učitelj tolmačiti. On sam da je hvaležen Petru, ki mu je prvi pokazal, kaj je šola brez šibe. Poslej se je Snedec popolnoma zanesel na Petra. Leopoldovega pouka pa ste se udeleževali slej ko prej sestra Katarina in teta Anastazija.

Bile so ure prečudne družinske lepote, ko so tako v štirih sedeli v sobi, ki je kar tonila v preprogah in krznu. Učitelj resen in nekoliko utesnjen v nenavadnem razkošju, a vendar prirodno nepri-siljen, obenem tuj in domač, svojski in obziren. Njemu ob strani otrok, živahen, zdrav, duševno

spočit, pazljiv. Na nizkem stolcu ob oknu plete Katarina, prestane z delom za trenutek, se nasmehne, zgiblje z ustnami, kakor bi hotela še sama odgovoriti na vprašanje, ki ga je učitelj zastavil učencu: haec Musa, hujus Musae... ta Muza, te Muze... »Katarina!« zakliče teta v naslonjaču kraj lave polglasno in deklica se dvigne in gre k njej. »Botrici Marjeti v Novo mesto je treba pisati za god!« Učenec se ozre, presliši učiteljevo vprašanje in postane nepazljiv. »Pri nas ob morju so živali,« počne pripovedovati učitelj, »pridne živali, ki imajo le eno napako. Sredi polni obstanejo pa pozabijo, da jim je nosili tovor. Pa pride priganjač s šibo in jih vzdrami s klicem: hej, osel! Strašno smešno je videti, kako tedaj zamišljeni osel poskoči.« Učenec je posluhnil. Zopet lepa zgodba, čaka, pa se nato nasmehne in deje:

»Gospod Jurij! Ali mislite, da ne pazim? Saj imam dvoje ušes.«

»Z dušo poslušamo ne z ušesi,« pove toplo učitelj. Učenec ga ne ume popolnoma, sluti pa, kaj je hotel povedati učitelj...

Učni čas je pri kraju. Peter še obsedi in kramlja z dečkom. Prisedla je še Katarina. Teta je ob lavi prijetno zadremala. Deček se obrne k sestri in deje:

»Poslušaj gospoda Jurija, Katarina! Njegove besede imajo oči.«

»Kako to?« se začudi deklica in pogleda po Petru, ki tudi ne ume otroka.

»Oči vendar,« tolmači otrok, »da gledajo.«

»Gledajo, kakor tvoje, moj mali prijatelj,« odvrne tedaj učitelj. »Vsaka beseda živi z očmi in usli in ušesi, če je od srca. Besede so telesa, rojena iz duše in samo človek jih ima.«

Deček molči nekaj časa. Potem vpraša:

»Lupus — to je volk, kaj ne?«

»Volk,« pove učitelj. »Pa tega se še nisva učila. Kako veš?«

»Slišal sem šolarje,« pove deček, »da je v Ljubljani tak volk.«

Učitelju se zjasni, da je čul deček dijaško najhujšo psovko in mu razloži njen pomen.

»Prav, da vem,« se oddahne otrok. »Kaj ne da, Katarina, jaz nikogar ne tožim in ovajam.«

»Pa ovaja tebe nekdo,« se nasmehne sestra, »sam imaš svojega volka. Za svoj nos se primi.«

»O, saj vem, zakaj govoriš tako,« se zasmeje deček. »Ker sem včeraj skrivaj poslušal, kaj le opravljata z Medičevo Evico gospoda Jurija.«

Živo zardi deklica in pogleda Petra. Potem vzklikne nejevoljno.

»Ti grdun! Si pa le že pravi šolarski volk.«

»Nisem!« se brani deček, a je v hudi zadregi. Pomaga si. Vidi, da je teta zaspala, pa šepetne:

»Tih! Bosta videla, kako bo teta poskočila. Molčimo!« Res molčijo. Res plane teta iz spanja z glasnim vzklikom:

»Jezus Marija, kaj pa je?« — — —

Trikrat na teden ostaja Peter pri Snedčevih do večerje. Ob takih prilikah povabijo Snedčevi nekaj prijateljev in znancev. Pride Medičeva Evica, ki ji je gospodična Anastazija tudi teta, sestra njenemu očetu. Evica je mlajša od Katarine, živahnjša in bolj ničemurna. Pride stari učitelj šenklaške cerkve Jeronim Pistorio, ki je nekoč učil Katarino. Ves večer brlja s Katarino po laško. Evica medtem vprašuje Petra neutrudljivo o njegovih v Primorju, o šoli, o učiteljih in dijakih.

»Ivan Krištof Fabijanič je Vaš součenec, kaj ne?«

»Je, gospodična.«

»Ali je priden?«

»Je, gospodična.«

»Ampak lahkomišeln in nereden.«

»Ni, gospodična.«

»Uh, še prav neumno otročji.«

»Ni, gospodična!«

Deklica se hvaležno pokloni. Pa je sama še otročja in se ne more premagati, da ne bi pošepetala Katarini:

»Zabaven gospod, ta Jurij. Preveč zgovoren pa ni.«

»Že spet opravlja,« deje Leopold učitelju...

Včasih povabijo Snedčevi odličnejše goste, člane notranjega in zunanjega mestnega sveta, nadzornike raznih zadrug. Tedaj govorijo Snedec in prijatelji, Gregor Staudach, mestni sodnik, ki pa je tega posla že sit, Gabrijel Eder, ki se žene za to službo in upa, da ga bodo v juliju tudi res izvolili, Janez Tolmajnar, najnižji med devetimi v odboru,

Po vodo... (Iz Kotora.) Fot. Fr. Krašovec.

France Kralj: Sv. Gregor (medaljon za škofovsko palico).

mestni pisar. Za Petra se živo zajemlje Gabrijel Eder. Mož dijakov ne more, ponovno je že omenil Petru, da dajejo očetje magistri svojim učencem potuho. Potem zopet vpraša že v tretje, kdo je mestni sodnik na Reki.

»Gospod Tossini!« pove dijak in povesi oči ob spominih, ki mu jih je zbudil mož...

* * *

Zgodilo pa se je včasih, da je ostal Peter sam s svojim gojencem, ki mu je postal drag in mil, kakor mlajši brat. Pri neki taki priliki je rekel otrok neposredno sredi med poukom:

»Gospod Jurij, ali veste, kaj bi rad imel?«

»Kaj pa?« je vprašal Peter.

»Vaše lasi«, je povedal dijaček.

»Otrok moj, Bog te jih varuj v mojih letih«, je dejal prisrčno vzgojitelj.

»Sestrična Evica je rekla, da ste prav zaradi las tako lepi«, se je preprosto poklonil otrok.

»Pa sem jih drago kupil«, se je nasmehnil Peter.

»Kako pa?« je silil otrok.

»Smrt sem videl«, je odgovoril učitelj in hotel ponoviti izmišljeno zgodbo z volkom. Pa ga je srce zbolelo, da bi lagal tudi nedolžnemu otroku in je dejal žalostno:

»Aquiescamus — pustiva to, moj mali! Učiva se!«

»Samo še to povejte, ki ste jo videli. Kakšna pa je?«

»Smrt? Vedel boš, ko boš večji.«

»Saj že vem,« je rekel otrok, »izmed štirih poslednjih reči je prva.«

»Dovolj veš, učiva se!« je pozval učitelj zopet otroka k delu, ki je hočeš nočeš moral za učiteljem.

»Est comune trium —?«

»Generi quod convenit omni.«¹

»O maribus —?«

»Finita dabuntur ut pugio, sermo.«²

»Sors, sortis?« Nadaljuj!«

»Morti, mortem, morte.«⁴

»Zakaj ne paziš?« se zresni učitelj.

Otrok zastrmi, zajoče in vzdihne:

»Saj Vas imam rad. Ne hudujte se!«

* * *

Nekaj dni po tem pogovoru je bil Peter zopet na večerji pri Snedčevih. Že po devetih se je vračal domov po temi, ki jo je redčil prvi krajec meseca. Že blizu svojega doma je bil. Tedaj je udarilo z bridkim ropotom nekaj tik za njim na tlak in se razdrobilo na tisoč črepinj. Po Petru je pljusnila nekaka nečedna mokrota. V nejasni mešečini je vendar spoznal dijak, da je padel nekje z okna težek in poln vrč. Za las, pa bi bil zadel Petra na glavo. Nagonsko je skočil dijak nekaj korakov dalje, potem je obstal in pogledal po oknih navzgor. Tedaj ga je streslo: spoznal je hišo in je vedel, da je vrč res veljal njegovi glavi.

»Hic niger, hunc tu caveo,«* se je spomnil besede, ki jo je nekoč rekel njegov sošolec Gabrijel Šapla o Gregorju Kavčmarju. Eno okno je bilo v vsej hiši odprto. Bilo je okno v Kavčmarjevem stanovanju...

»Zločinec«, je vzkliknil Peter in stopil domov. Vzel je knjižico, kamor je pisal svoj dnevnik. Zabeležil je kratko:

»Zločinec Gregor mi je po življenju stregel, moj angel varuh pa me je otel.«

Drugi dan je bila sobota. Peter je opravil spoved in nato v molitvi bedel vso noč. Nikomur ni povedal nihi besedice o dogodku...

Mesec dni pozneje, ko je šla že prva pomlad s cvetno nedeljo in pobožnostmi velikega tedna v deželo, je doživel prvokrat zopet nekaj nenavadnega. Bil je z Leopoldom, Katarino in njeno sestrično Medičevo Evico pri postni pridigi v stolni cerkvi. Vračali so se v mraku. Pa je postala Katarina čudno nemirna in je vzkliknila skoraj žaljivo bridko:

»Stopimo, da bomo že doma!«

»To imamo pa daleč«, se je oglasil živo in posmehljivo mali Leopold. Katarina se je pozneje opravičila Petru:

»Ali še nikoli niste opazili, kako nas redno zalezuje neki Vaš sošolec?«

¹ Tri spole imajo besede, ki značijo moško, žensko in srednje.

² Moškega spola so besede na o, kakor bodalo, govorilo.

³ Usoda, usode.

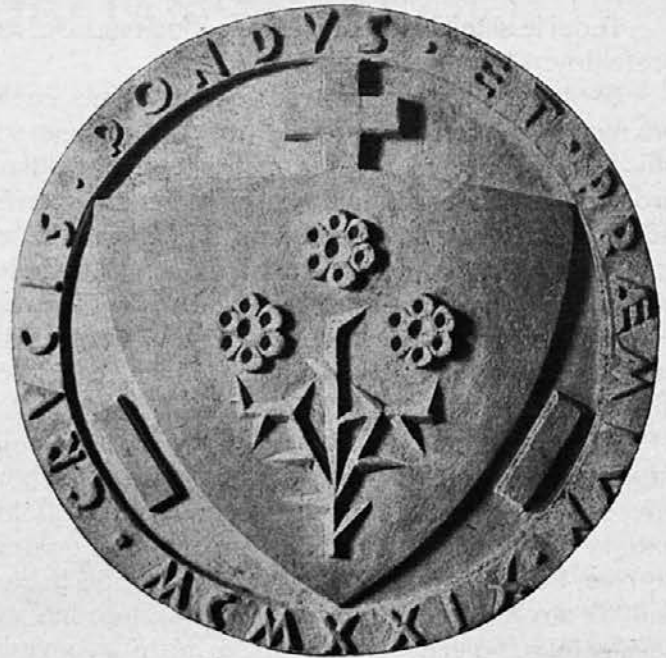
⁴ Smrti, smrt, s smrtjo.

* To je nevaren človek, čuvaj se gal!

»Sem opazil,« je odvrnil Peter. »Gregor Kavčmar mu je ime. Sovraži me, ker ve, da ga poznam.«
 »Kaj pa je ta človek?« je vprašala deklica.
 »Delator,« je dejal Peter bridko, »ovaduh.«
 »In morda še kaj hujšega«, je dodal tiho.

Minil je praznik svetega Jurija in veselo jurijevanje. Zemlja se je odela v zelenje in cvetje. Cvetje se je osipalo, prvo sadje je prihajalo na ljubljanski trg. Bili so binkoštni prazniki. Dijaki so že pozabili svoj veliki pomladni praznik, majales ali majniški izlet in izbirali med seboj, kdo bo stražil oltarje po noči pred Telovim. Izvoljenci so morali obljubiti samemu očetu prefektu, da se bodo vedli dostojno. Posredoval je Peter in pridobil v Fabijaniču pomočnika. Če tista noč vendar ni prešla brez neredov, niso bili krivi stražarji. Kriv je bil togotni Petrov sošolec Pirnač, ki je z nekaterimi petošolci ali poeti povzročil pretep z nekimi obrtniškimi vajenci. Šapla, ki je bil fisto noč zopet enkrat pijan in je prispel iz neke gostilne na Poljanah, je zašel slučajno med pretepače in dobil po nedolžnem nekaž prav krepkih po plečih; izgubil je pokrivalo in se otel s hudo raztrganim jopičem. Kazenska šolska preiskava ni dognala vsega dogodka do kraja. Toliko je ugotovila, da je bil z dijaki tudi Gregor Kavčmar, ki je dajal za pijačo. Kaj je delal pozneje, ko so se dijaki začeli sporekati z meščani, ni vedel povedati nihče. Morda pa dijaki povedati niso hoteli. Zgodilo se je pa, da je začel od tistega dne Ivan Krištof Fabijanič očitno prezirati Kavčmarja. Povedal ni, zakaj. Peter je bolj uganil, da se ničemurni Krištof jezi, ker mu je začel Gregor prevzemati dijake iz njegove družbe.

Peter je tedaj živo začutil, da je prišel čas, ko bo moral nastopiti, če hoče ostati zvest obljubi, ki jo je dal očetu prefektu kot moderator externus ali nadziratelj. Pregledal je tozadevno svoje delo sedmih mesecev. Ugotovil je, da sta dve tretjini dijakov pohvalnega obnašanja. Nekako šestdeset dijakov je našel nezanesljivih. Osemnajst jih je bilo med temi, ki je Peter vedel, da jih zavrača Gregor. Nekaj več je bilo tistih, ki so služili Fabijaniču. Obzirno in prizanesljivo je hotel Peter te svoje ugotovitve priobčiti predstojniku. Pa je zadevo zadnji čas odložil in se skesal. Bilo mu je težko: čim dalj, tem bolj je občutil, da je posel zoprn, da je vsako tako poročilo nevredno vestnega človeka, ki ni kar službeno zato pozvan. Zato je s trudom iskal, kaj je pravzaprav obljubil prefektu, in kaj je bila njegova dolžnost. Polagoma mu je postajalo jasno, da bi smel brez strahu poročati o svojih uspehih, o svojem vzgojnem delu. Priznal pa da bo, da mu v marsičem njegov trud ni uspel, in zakaj mu ni uspelo. Oče

Arh. I. Vurnik: Grb škofa dr. Gregorja Rožmana.

ravnatelj in magistri naj potem sami ukrepajo in odločijo, da se vse zlo zatre. Skoraj nejevoljno je tedaj občutil dijak:

»Saj imajo oči,« je dejal, »saj ni tako težko spoznati, kje je v zdravem žitu sneljav klas. Na daleč se strup ne seje. Ob klasu, ki je bolan, naj iščejo. Klas sam pa naj prvo izrujejo.«

»Ta klas —« je trpel še dalje, »ali ga morem zamolčati? Oče prefekt je sam govoril o safanu, ki pogublja, pa da ga ne pozna, pač pa jaz. Saj ne verujem, da ne ve za Gregorja. Mene samega je hotel preskusiti. Ne bom, tudi o Gregorju ne bom govoril, če že ne vedó...«

V tem smislu je Peter beležil tudi v svoj dnevnik. Za god svetega Alojzija, ki je bil šolski patron drugošolcev, je napravil Peter s Snedčevimi daljši sprehod čez gozdove na Golovcu. Vrnil se je zvečer. Tedaj mu je povedala gluha gospodinja, da ga je obiskal njegov »brat« in dolgo čakal. Brat? se je začudil Peter in povedal, da ga nima. Nič se ni razburil. Uverjen je bil, da je žena gotovo nekaj narobe umela. Ko je bil sam v sobi, mu je vendar postalo tesno. Imel je živo občutje, da v sobi ni vse, kakor navadno. Odprl je v omaro, kjer je hranil obleko in svoje vrednosti. Vse je našel v redu. Potem je preiskal mizo, svoja pisanja, svojo stanovsko knjigo, svoj dnevnik in pisma. Ni iskal dolgo pa je mogel ugotoviti, da je prvo pismo iz Moščenic izginilo.

Šel je k gospodnji in si dal svojega »brata« opisati. Ženica je bila gluha, zato pa tem boljših oči. Kar je videla, je vedela povedati. Po njenem opisu je Peter zlahka uganil, da je bil lažni brat njegov sošolec Gregor Kavčmar.

Tedaj je sklenil Peter in dejal: »Zločinec! Satan prefektov. Povedal te bom!«

Svojega sklepa ni izvršil. Našel ni ne časa ne misli za svoj nadzorniški posel. Grozeče se mu je začela obujati v spomin njegova bridka prošlost. Bridkeje kot kedaj prej je začelo znova težati breme, ki mu je ležalo na duši. Krčevito je izpovedoval to svojo bolešt v svoj dnevnik, z bolnim gnevom, da celó ti listi niso več samo njegovi, temveč, da jih je bral hudoben človek, nevarnejši in odurnejši od mladega Caffinija, ki ga je nekoč gonil z orožjem.

»Moje ljubljansko solnce ugaša,« je pisal, »ugaša sredi poletja. Plačilo prihaja za dveletno laž, za breme, ki ga odložiti nisem znal. Sramota prihaja nadme. Moj zoprnik ne bo miroval, dokler ne izve, kaj je vsa moja skrivnost. Ali mu bo težko najti sledov? O gospod fra Jože! Kako nerodno je, da ste tako pošteno zgovorni. Saj niste v svojem pismu nič povedali. Mojemu nasprotniku pa vendar vse...«

»Bodi! Prestal sem grozote na begu pet dni, prenesel sem strah na Učki, zadel bom tudi osramočenje v Ljubljani. Oče Jankovič mi bo morda dobrohoten odvetnik, oče Bernard me ne bo zavrgel. Samo oče prefekt bo užaljen v svojem ugledu. Volku je dal ovce pasti...«

»Katarina! Leopold, moj mali! Le kaj bosta vidva rekla...«

Obiski pri Snedčevih, ki so bili postali Petru dotlej skoraj večja sreča kot njegovo morje in južno nebo, fiste dni so se mu zazdeli bridko breme. Že po nekaj dneh je res opazil, da se je začela Katarina drugače obnašati naproti njemu. Bila je prečudno potrta, dasi zelo ljubezniva.

»Bolni ste, gospodična,« se je posilil nekega dne v zaupnost Peter.

»Jaz pa sem mislila, da niste Vi zdravi,« je odvrnila tiho...

On pa je nekega večera učil Leopolda o psu, ki so ga pisali stari Rimljani pred svoje veže.

»Cave canem — Čuvaj se psa,« je rekel, »ponovi, prijateljček!«

Deček je pogledal zvedavo, oprezujoče in otroško posmehljivo svojega učitelja. Potem se je igral z besedo:

»Ca, ca... Caffini?« — — —

Strahoma je nato strmel učitelju v obraz. Potem pa je planil živo, skočil k Petru in mu ovil roke krog vratu. Zajokal je krčevito. Ves prepaden ga je miril učitelj.

»Cave canem, boj se psa,« je vzklikal deček, »boj se volka, ki ovaja! Saj Vas ljubim, gospod Jurij. Poznam Vašega sovražnika. Bom ga! Mir naj Vam da! O, mu že pokažem! Prav nič se ga

ne bojim. Nikogar se ne bojim, še smrti ne, ki ste jo Vi videli...«

Tisti trenutek je vstopila Katarina in se začudila. Bled, a miren ji je stopil Peter naproti in dejal:

»Nič hudega, gospodična. Moj mali prijatelj se je razžalostil, ker meni, da me je užalil. Pa je povedal vse prav. Imenoval je neko ime, ki mi je znano...«

»Caffini!« je vzkliknil deček in znova zajokal.

Katarina je rahlo zadrgetala. Rahla bledica ji je stopila v lice. Potem pa je stegnila roko in se bridko nasmehnila. Rekla je:

»Tu moja roka, gospod Jurij! Poznam Vas in verujem, da ste najboljši človek. Nič drugega nočem vedeti.«

Tako je rekla in zardela. Preden je Peter dobro umel, je bila deklica že odšla. Tisti trenutek pa je sklenil, da se ji bo popolnoma zaupal. Iskal je le prilike. A deklica se ga je očitvidno ogibala. Ko pa je prišel za praznik svetega Petra in Pavla, jo je našel samo v sobi. Stopila mu je nasproti. Bila je vsa bleda in razburjena. Peter je videl, da je še pred kratkim jokala. Ni še našel besede, ko je spregovorila:

»Gospod Jurij! Leopold je zbolel.«

»Moj mali mili! Kaj pa mu je?« je vzkliknil Peter.

»Pojdiva k njemu. Povpraševal je že, kdaj pridete,« je rekla in vzela Petra za roko. Hotel je vpraševati, govoriti. Pa je položila prst na ustnice in je šel molče z njo po stopnicah v gornje prostore.

(Dalje prihodnjič.)

VEČER POD KOZELCEM.

V oknih temni zastori visé —
detelja — in pod kozelc dišé.

Črna reka mraka
mrko se pod njim pretaka.

Zadaj jasna odprtina —
bel otoček — mesečina.

Glej — prek vóz tipaje seza,
tiho na deskah opreza,

ljubko hodi po kolnicah,
pleše plugu po ročicah;

žrd ovija s srebrnino,
stika na podstrešju skozi lino,

utrnila je v temino — —

Pljusk! O — glej jo, mesečino —

Črna reka mraka
mrko se pretaka...

VINKO ZITNIK.

GREGOR – NOVI LJUBLJANSKI ŠKOF.

Križ nad ščitom, na ščitu tri rožice, pod njimi vejica frnja, okrog pa napis: CRUCIS PONDUS ET PRAEMIUM (križa teža in plačilo) — tak je grb novega ljubljanskega škofa Gregorja. Preprost, da zazebe, pa močan, da pretrese. Sebe je dal vanj: preproščino in moč.

Táko nemirno dobo živimo, da se vse spreminja, vse beži: beže dogodki, beže mnenja, beži življenje — bežijo potniki po tleh in po zraku, beže besede in pesmi po valovih bliska preko gorá in vodá. In vprav v tem nemiru človeštvo, ki je z zmagoslavnim krikom zavrglo vsako veljavnost božjega in človeškega, danes lačno hlepi za njim, ki bi ga vodil, hoče močnih, išče veljavnih. Noče pa veljavnosti meča in biča; narodi hočejo tistih, ki so pogнали korenine iz ljudskih src, iz trpečih duš, iz vrst ponižanih. Kdor je pil življenske sokove iz teh vrelcev in rasel in prerastel množice, ne zato, da bi jim bil trinogvladar, nego zato, da bi jim bil oče-gospodar, tega iščejo duše in srca in mu kličejo: Bodi naš pastir!

In če velja ta klic za materialne dobrine, velja tembolj za duhovne. Je tako, da samo kolar in talar ne pomenita mnogo. Morda nekaj, danes je tok časa tak, da grebe človek skozi obleko človeku v dušo in srce. Morda še zlepa kdaj ni kolektivna duša narodov tako prirodno občutila Zveličarjevih besedi pri zadnji večerji, kakor jih občuti danes: »Kralji narodov gospodujejo nad njimi, in tisti, ki imajo oblast nad njimi, se imenujejo dobrotniki. (Dobrotnik je bil častni naslov vladarjev na Vzhodu. Ljudstvo je imelo tako zmedene pojme in tako malo svobode, da je mnogokrat tudi svojim tlačiteljem nadevalo priimke dobrotnikov. Op. pis.) V i p a n e

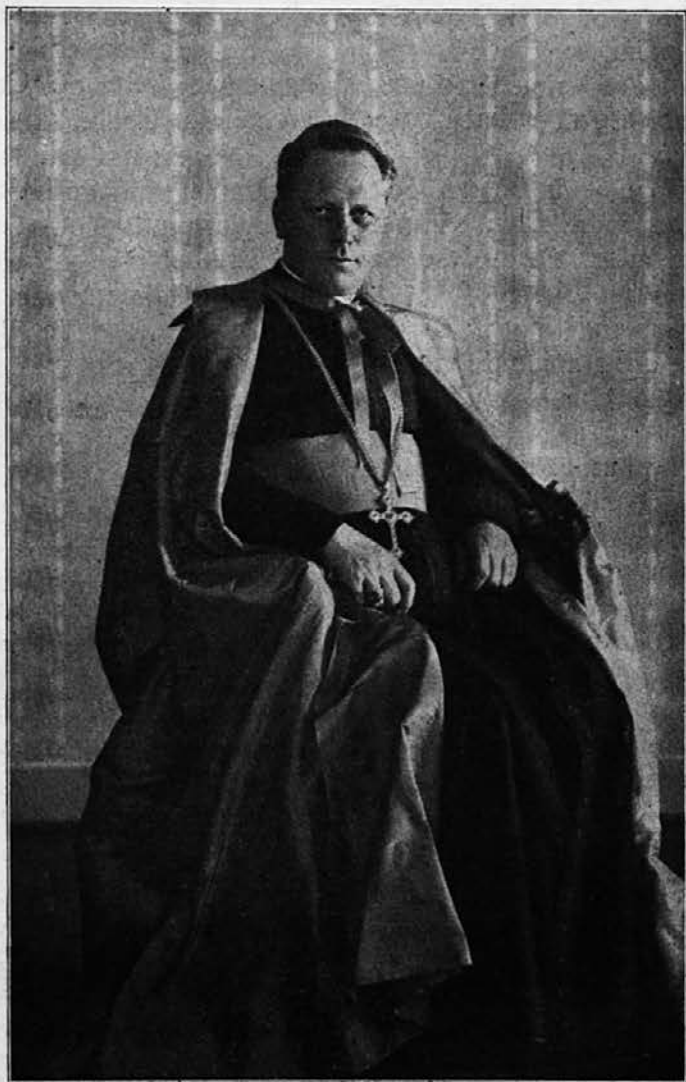
takó. Temveč kdor je največji med vami, naj bo kakor najmanjši, in predstojnik kakor strežnik.« (Lk 22, 25–26.)

Po človeško govorim in ne prerokujem, Bog je gospodar. Dr. Gregor Rožman je med mladino — mladec, med možmi — mož, med trpečimi — sočutno srce, onim, ki so zablodili, sodnik — nikoli

obsojevalec, vsem pa vselej najbolj ljubeznivi strežnik in dobrotnik. Pisana dolžnost, ki mu jo je nalagal poklic vseučiliškega profesorja, mu je sveta. Toda prav tako sveta, če ne še bolj, mu je dolžnost ljubezni: vsem biti vse vselej in z vsem srcem. Odkoderkoli se je oglasil klic: s hribov, iz mest, s Koroške, s Štajerske — »Pridi! Pomagaj!« — je šel in delal kot pastir duš, »in zavezaval, kar je bilo ranjenega, uravnaval, kar je bilo zlomljenega, iskal kar zgubljenega.« — Ni Bog poslal preroka z rogom olja in z naročilom: Pojdi, pa mi ga mazili za kralja duš. Toda zaslučila ga je ljudska duša in trkala na božjo Previdnost, ki ima svoje stezè, da je vse prav.

Tako se je zgodilo, da je bil maziljen za višjega pastirja vseučiliški profesor dr. Gregor Rožman.

Koročan ga je zibal in mu razžaril prirodno ljubezen do vsega Slovenstva. Kot božji otrok — s svetlim smehom na licih — je hodil vso dosedanjo dela polno pot, zapisano mu po Previdnosti, in nikoli se ni ustavil in ni vprašal: »Zakaj, Gospod?« Takó — verujemo — pojde naprej. Ob strani vélikega duhovnega prepородitelja škofa Antona Bonaventure prične vršiti težki poklic — zares sin ob očetu. Naj mu je po njegovem geslu delo za križ sladko breme in delež križa v kronano plačilo.

NA MNOGA LETA!

UTOPLJENEC.

FRANCE BEVK.

6.

Oblaki so se zgostili, dan je postal mračen. Izpod neba je začel padati droben, gost dež. Od severa je pihala mrzla sapa.

Primož spočetka ni opazil ne oblakov ne dežja. Mokre roke so tiščale culo in zaprt dežnik. Stopal je počasi, pod težo misli je bil vsak hip trudnejši.

Milo se mu je storilo pri srcu. Šel je z doma, ki ga je zapustil le dvakrat v svojem življenju, še takrat le za dva dni. Spomini so oživali pred njegovimi očmi, prizori radosti so vstajali iz duše. Od davnih bridkosti so ostale le rahle sence. Vse je objemal z enako ljubeznijo.

Videl je hišo z okni, ki ga je začudena pozdravljala. Spomnil se je na sina... Ta spomin mu je zagrenil vsako sladko misel. Ofresel se ga je in se ozrl...

Prešel je že lep kos poti, po vijugah in po klancih, obšel je hrib, stal je sredi samotne vasice pod hišo, na kateri je visela smrekova veja. Vstopil je.

V izbi je sedela družba fantov, pila vino in govorila o dekletih. Primož je sedel k vintoli in naročil žganja. Suhljata krčmarica je postavila posodo predenj in sedla.

»Dež se nam ponuja.«

»Dež,« si je Primož z rokavom obrisal usta. Njegove misli so bile daleč. Ni se rad spuščal v pogovor. Izpil je, plačal in stopil na prag.

Okrenil se je: »Koliko je še do Znojil?«

»Dve uri,« se je oglasil rdečelas fant. »Zame bi bilo manj, za Vas bo več.«

»Grem v božjem imenu,« je dejal Primož.

Od dežja izprani klanci so bili globoki ko potokove struge. Noga je izpodletala, telo se je počasi vleklo dalje.

Zdaj zdaj je klanec popolnoma izginil. Pot je vodila po mehkem mahu, med drevesi, noga se je vdiralala v ilovico in v travo... Korenine so prepletale pot. Noga je skliznila, starec se je opotekel in se ujel z rokami na tleh.

Dež je padal gosteje. Pot je dosegla vrh brega, šla nekaj časa po ravnem in se znova obrnila v dolino. Ni videl drugega ko tenke curke gostega dežja, drevje in otožne, tesne grape, ki so se stekale od vseh strani v glavno dolino; ta se je odpirala ko brezno pred očmi.

Rad bi bil počival; ni se upal, da ga ne dohiti noč. Noge so bile težke, le pogum je rastle v njegovem srcu. Tiha bridkost po domu je izginila.

»Andrejc, ali si mislil, da me boš še za ta denar?« je mrmral glasno. »Seveda... hišo bi ti

dal in ti nasul denarja! Kaj pa sem jaz dobil od očeta? A? Dal bi ti, ti bi mi pa skril še posteljo, ne samo žlico!«

Primož se je razhudil in glasno govoril predse. Pot je postala ožja in zložnejša, šla je preko pašnikov, ki so bili porasli z okleščeni gabri in hrasti. Zavila je v gozd in se potopila v globoko, blatno strugo...

»V skrinjo ste mi lomili... Hoteli ste mi vzeti, kar sem prigaral,« je nadaljeval s pogledom na mokre drevesne korenine in razpletal svoje misli. »Seve, ti bi me pa preklinjal in še tepel po vrhu...«

Kamenit klanec je zazvenel pod nogami, med kamenjem je tekla voda. Nebo ni kazalo, da bi se spreletelo. Goste kaplje so bičale obraz.

»Norec! Počakal bi bil in dobro delal z menoj. Po moji smrti bi itak dobil vse...« se je skrivnostno smehljaj predse.

Prikazala se je goličava. Po obronkih so stale hiše in gledale z mežavimi okni v deževni dan. Mokri klanci so se vlekli v brezkončnost mimo pločv med vrtovi. Pot je padala od koraka do koraka in se približevala tesni grapi.

Noge so mu klecale v kolenih. Bolečina v hrbtu je bila tako močna, da se je le s težavo vzravnal. Omoličnost po popitem žganju je bila ponehala, trudnost se je stopnjevala. Ko je zagledal belo hišo in nad vrati smrekovo vejo, je vstopil.

Ni odložil dežnika ne cule, gledal je skozi okno, z veliko naglico je umiral dan.

»Še eno merico,« je ukazal. Nato je vprašal krčmarja: »Koliko je še do Znojil?«

»Za Vas eno uro, če ne več...«

»Še?«

»Še, še,« je gostobesedil krčmar. »Pot je široka in peščena; se bo že videlo.«

Niže v grapi, kakih petsto korakov od krčme, se je razdelila pot. V globini je šumela narasla voda. Študenti in hudourniki so polzeli iz zemlje, se stekali v struge in šumeli v dolino. Izmed dveh poti je bila ena vsa preplavljena, druga se je zdela širša, med kamenjem je šumelo komaj za studenec vode.

Krenil je po nji. Pijača mu je bila dala moči, ni čutil trudne omočice v nogah, ki so z naporom tolkle čez kamenje. Pot se mu je vlekla preveč na desno in padala le neznatno. To ga je tiho zaskrbelo.

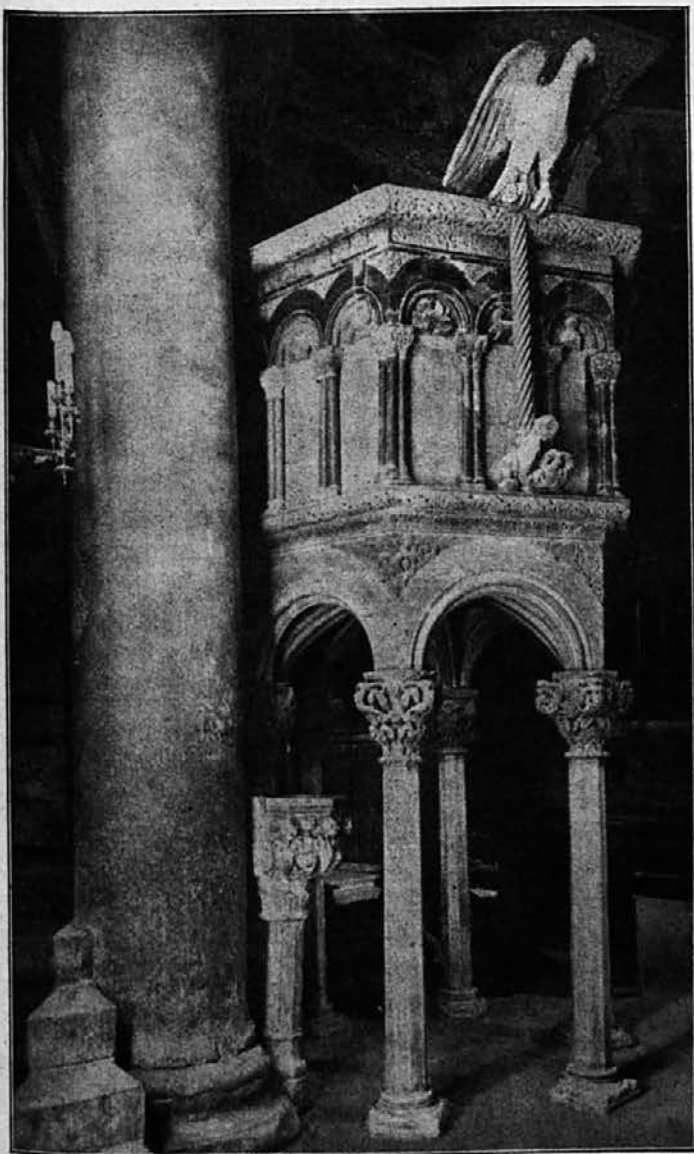
Stal je na novem križpotju. Ena pot je v ostrem loku krenila na levo, druga je tekla dalje v tesen mrak grape. Poti v Znojile ni poznal; dvakrat je bil v vasi, vsakokrat je prišel z druge strani. Le za njeno smer je vedel. Zdelo pa se mu je, da je krenil preveč na desno. Bal se je že, da je zašel. Novo križpotje mu je olajšalo srce. Stopil je na

ozek klanec, ki se je cepil na levo, njegov korak je zaplesal.

Pot je krenila v naglem padcu navzdol in prišla do zibajoče se brvi, ki je bila iz enega samega debela iztesana. Medtem je bila padla noč na zemljo. Bele pene narasle vode so vrele pod brvjo. Misel na temo je pognala starca dalje. Pokrižal se je in stopil na moker les; ko je prišel čez vodo, si je obrisal znoj s čela.

Postal je. Nekaj ga je s skrbjo zapeklo. Pot na drugi strani potoka ni bila niti široka niti lepa. Ozka steza se je vlekla preko strmega pobočja, se nalahko vzpenjala, bila je mehka pod nogami, pokrita z listjem in vejami, ki so z vodo obtežene klonile na pot in škropile obraz.

Misel, da je prišel vsakikrat po drugi poti v Znojile, ga je znova pomirila. Omofica pa je narasla. Zbral je vse moči in šel dalje...

Prižnica v splitski stolnici, nekdanjem Dioklecijanovem mavzoleju.

»Začudila se bo,« je tipal po stezi in mislil na hčer, ki jo je ta hip obletavala njegova ljubezen. »Po kaj ste prišli?« bo vprašala. »Po žlico,« bom odgovoril, »doma so jo izgubili.« Posadili me bodo k mizi in mi dali dve žlici. Dve namesto ene... Neža je dobra. Njen mož je tuj človek, a je boljši ko lastni sin.«

Zašel je v grm. Ko se je ves moker izkopal iz njega, se je hudoval: »Znojile ste čudna vas! Eno pot imate za ljudi — kam ste jo skrili? Drugo imate za koze... Pa jim porečem: »Prišel sem pa le. Glejte, prišel sem pa le... Žlico mi dajte! Andrejce mi je hotel pobrati denar...!«

Drevje je izginilo, pred očmi se je zjasnilo. Primož je stal pred plotom, v katerem je zijala lesa, za njo se je prostrla senožet... Splezal je čez leso, pod nogami je začutil mahovito blazino... Da, bila je senožet...

Pot je nenadoma izginila, ne oko ne noga je nista mogla najti ne na desno ne na levo. Globoko po strmini, ki je padala navpik v grapo, se je proširila goličav čisto do visoke skale, na katero je bilo položenih nekaj vej, da bi se ujel vanje klobuk, če bi se skotalil. Pod skalo je zijal prepad, v globini je grgala voda...

Primož se je upognil, da bi otipal stezo z rokami. Mokre, olesenele roke so spustile dežnik. Tipal je okrog sebe, ni ga mogel več najti. Oči niso videle nič več, telo je zaplesalo in se pričelo ločiti. Grabil je za bežne sence, ki so šle mimo njega, ni jih mogel ujeti...

»Stojte!« je vpil. »Stojte!« je prosil. »Kam? Kam greste z mano? Ne po obrazu, ne po rokah, ves sem moker, vse me boli... Dežnik mi dajte! Pustite mi culo, cula je moja! Ne vzemite mi denarja, denar je moj, za pogreb in za maše... Stojte... stojte!... Jezus nebeški, Marijal...«

Dež je padal v curkih, na zemljo je legla gosta tema; voda je šumela, se penila in požirala vse, vse...

7.

Tistega večera je prišel Andrej razjarjen domov. Ko mu je žena povedala, da je oče odšel, je razbil skledo z večerjo in posluhnil v ženin jok. Nekaj težkega mu je sklonilo telo. Slednjič se je zleknil po klopi in zaspal.

V Znojilah je Neža klečala ob oknu in molila rožni venec. V zateglo molitev je bilo slišno padanje dežja. Debla dreves so dobila čudovite podobe v temi. Iz njihovih vej se je oglašalo ječanje. Nežo je spreletela groza, odmeknila se je od okna.

Po molitvi je povedala možu: »Strah me je...«

Mož je šel trikrat po izbi in se je nasmehnil. »Česa si ne izmisliš!« ji je dejal.

»Reci, kar hočeš, nekaj se je zgodilo.«

Fr. Zupan: Trdnjava Klis nad Splitom. (Akvarel.)

Mož ni verjel ne v strahove ne v slutnje, vendar ga je vsako prerokovanje hudega neprijetno vznemirilo.

»Kaj se je neki zgodilo!« se je otresel iz nevolje. Pristavil je mehkeje: »Pojdiva rajši spat!«
Legla sta v posteljo in ugasnila luč.

Bila je tema, le okno se je medlo odražalo iz črnine. Dež je padal na streho in tolkel z ostrimi in gostimi udarci. V pošastnih predstavah so se pletle misli, oko se je zafisnilo.

Neža se je zgenila: »Ali si zaklenil večna vrata, Jernejc?«

»Sem.«

Žena se je napol dvignila in poslušnila.

»Kaj je?« jo je vprašal mož.

»Ali nisi slišal, da so se odprla vrata?«

Jernejc ni slišal. Strah njegove žene se mu je zdel tako smešen, da se ni mogel ne jeziti ne odgovarjati.

»Čuj,« je trepetala Neža iz prisluškovanja in znova dvignila glavo. Roka ga je zagrabila, kakor da išče pomoči.

Mož je poslušnil.

Nekdo je stopal s težkimi koraki iz veže po stopnicah. Na vrhu stopnic je obstal, kot da razmišlja, kaj naj stori.

»Aj, aj!« je Neža skrila glavo pod odejo in vsa trepetala. Jernejc je pomislil, če morda v resnici ni zaklenil vrat in je prišel kdo v hišo. Vstal je, prižgal luč in stopil iz kamre. Na izbi ni bilo nikogar, večna vrata so bila zaklenjena.

Tedaj je spreletelo nekaj mrzlega tudi Jernejca, ni čutil nog niti ni vedel, kako je prišel nazaj v kamro. Zapehnil je vrata in ugasnil luč. Ko je legel v posteljo, mu je odleglo.

»Kaj je?« mu je pošepnila žena.

»Nič!« je odgovoril, da bi ne plašil sebe in nje.

Nastala je tišina. Le dež je padal, pod vasjo je lajal pes... Iz te tišine in iz enakomernega šuma dežja sta znova zaslišala, da se je nekaj premeknilo. Tuj človek, ki je poprej stal na vrhu stopnic in ki ga ni bilo, se je premeknil. Vrata so se odprla, težki koraki so se približali skrinji, ki je stala v kotu, ta je zaškripala.

Jernejc in Neža nista sopla... Čula sta različno, kako je nekdo sedel na skrinjo, da se odpočije. Diha ni bilo slišati... Skrinja je znova zaškripala, breztelesni neznanec se je dvignil... Zdajci se je skrinja odprla, tečajji so zajokali. Bila je skrinja Nežine matere, prinesla jo je za doto v hišo. Skrinja se je zaprla znova...

Neža je v hipu pomislila, da je bila skrinja zaklenjena, ključ je bil shranjen v obleki, obleka pa je visela na steni... Sključila se je pod odejo in se privila k možu...

»Bojim se,« je jecljala, »bojim se!...«

»Bodi mirna!« je pozabil Jernejc na lasten strah.

»Saj je bil le maček.«

»Ne, ne, ne!«

»Bil je maček!« je trdil mož iz groze, ki se je prelivala iz žene vanj. »Bil je maček!« In se je tresel tudi on.

8.

V dveh dneh se je nebo spreletelo, nastalo je par vedrih dni, v katerih je umrlo poletje. Nebo se je znova pooblačilo, dež je padal tri dolge tedne. Od juga so se kopičili oblaki, se obešali na obronke gora, se trgali in združevali. Včasih se je ujasnilo nebo za nekaj ur, da so se vode umirile in se utekle poti. Niso se posušile mlake in stopile vode v svoje struge, ko se je nebo zatemnilo znova, ulili so se novi curki...

Vlaga je silila skozi zidovje v hiše in delala ljudi čemerne. Poti so bile zmeščane, v rupah so ležala jezera, v bregovih so zijale razpoke, ki so grozile z usadi zemlje. Hudourniki so narasli, brvi so bile odnesene, kose lesa in skale je odnašala voda med goltanjem in šumenjem.

»Če bo to dalje trajalo, bomo poginili«, so dejali ljudje.

»Nekdo je utonil,« so menili drugi. »Dokler vode ne dajo trupla, se ne bodo umirile.«

Dež pa ni nehal...

Po vaseh je prišla beračica, ki je pobirala v vrečo ženske lasé in merila trakove na lake, prenašala novice in pozdrave in pila kavo.

Nebo se je bilo baš nekoliko spreletelo, ko je stopila v Čelikovo hišo. Mica ji je dala pest las, ta ji je odmerila par komolcev belega traku, navgla ji je par šivank in jo vprašala:

»Ali ni od vaše hiše ena poročena v Znojilah?«

»Mojega moža sestra je.«

Mico je zbolelo, spomnila se je na očeta; ta ženska brez dvoma vse ve, zdaj bo raznašala njihovo sramoto od hiše do hiše.

Beračica pa je dejala: »Pozdravlja vas. Pa obiščite jo kaj, ona ne more od doma, ker bo imela majhno ... Pa oče, je zdrav?«

Mica je slišala nadaljnje besede le v medli zavesti. Nekaj trpkega jo je stisnilo za grlo in jo je držalo. Oče ji nič ni bil, kljub temu jo je bridko zbadlo, da vprašuje hči po očetovem zdravju. Sto vprašanj in misli je spreletelo njene možgane. Ali ni očeta pri nji? Ali se norčuje? Tri tedne si ga je predstavljala, kako sedi pri svoji hčeri v Znojilah in toži čez njo in čez moža. Zdajci se je obrnilo vse. Hotela se je začuditi, nekaj vprašali, a se je v hipu premislila. Obrnila je besedo.

»Kdaj ste bili pri njih?«

»Pred dobrim tednom ...«

»Saj je bil oče pri njih,« je dejala Mica previdno in gledala v beračične oči.

»Nisem ga videla; kdaj je to bilo?«

»Ah,« je dejala Mica, »kako sem neumna! Saj je že tri tedne od tega.«

9.

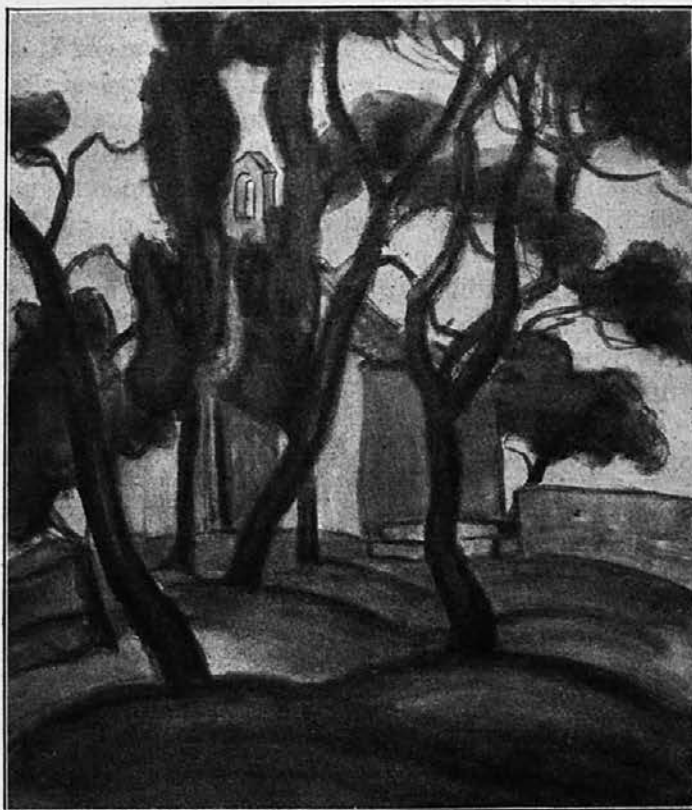
Andrej je prišel iz hleva, flačil pipo in gledal predse. Po očetovem odhodu je pil nekaj dni zaporedoma, nato je pričel tiho mrziti ljudi, o katerih je vedel, da vse vedo in se mu na skrivaj posmehujejo. V pobesnelosti jih je začel zmerjati, da so ga natepli in ga vrgli na cesto.

To ga je deloma stregnilo. Dolgo ni pogledal nikomur v oči, v krčmo ni stopil. Iztreznjenje ga je pričelo mučiti z mislijo, obdal se je s sramovanjem pred ljudmi in pred ženo, hodil je mračen in vase zakrknjen okrog.

Bilo mu je sicer prijetno, da očeta ni bilo pri hiši, kljub temu je ležala teža sramú na njem. Župnik ga je srečal na klancu in ga je izpraševal o Primožu; to brigo mu je Andrej hudó zameril.

V mislih je videl očeta, kako se šopiri pri sestri. »Tako,« jim pripoveduje, »dela Andrej. Tako pije, tako plažo smo jedli, tako spali. Ej, ti!« se je razhudil na sestro in na očeta. Že se je hotel nekega dne dvigniti in stopiti v Znojile, ponos in samoljubje sta ga zadržala. Poleg tega se je bil zadnje čase znova parkrat opijanil, iz pijanosti pa je vselej zrasla mržnja.

»Prišel bo,« si je dejal, »ko bo zapravil ves denar, a tedaj mu porečem: Pojdite, le pojdite ...«

Fr. Zupan: Cerkvica ob morju. (Iz splitske okolice, Akvarel.)

Tega prizora se je veselil. Prižigal je plamenček in se smehljaj v pipo.

Mica se je ozrla dvakrat po možu, v tretje je spregovorila: »Andrej ...«

Naprej si ni upala.

»Kaj je?«

»Po očetu bi se bilo treba ozreti.«

Andrej se je začudil. »Po očetu? Kaj ti blodi po glavi?«

»Kaj mi blodi po glavi?« se je vznevoljila Mica. »Če se je izgubil, mislim ...«

»Kaj bi se izgubil! Pri Neži sedi, pa bi se izgubil?«

»Če ga pa ni, ti pravim ...« je jeknila Mica iz jeze in strahu.

Mož jo je gledal. Ni je razumel. Proti svoji navadi ji je pogledal natančneje v obraz.

»Pa zakaj bi ga ne bilo pri nji?«

»Lasarica mi je povedala ... Neža ga pozdravlja ... Poleg tega ... ga ta ženska ni videla pri njej ...«

Andrej je nehal puhati dim predse. Zgenil se je in šel po izbi, nato je dejal počasi in odločno:

»Lažejo, ti rečem!«

Obstal je baš pod podobo svetega Petra. Tesna misel se mu je izmuznila skozi srce. Ta hip bi se ne bil upal ponoviti, da lažejo. Očeta je preklinjal, sovražil; vse to je izhajalo iz pogoste pijanosti in iz stofero hudega, ki ga je rodila pija-

nost. Dokler je mislil, da se oče nahaja pri sestri, je bil miren, klet ga je, v pijanosti bi ga bil tudi udaril. Zdajci, ko je zvedel, da ga ni pri sestri, in je izginil kdo ve kam, se je nekaj prebudilo v njegovi globini, kar je bilo globoko skrito pod navlako in grdobijo, se dvignilo in stopilo na dan. Morda je bilo prvič v življenju, da ga je objel občutek, da tudi on nekaj dolguje očetu, da se je zdajci nagromadila praznosta okrog in okrog njega in navalila krivdo na njegovo glavo. Nekaj novega, doslej neznanega je v njem zacvelo in ga obenem zapeklo.

Nekaj trenutkov je molče gledal ženo, nato je spregovoril: »Če ga ni, ali sem jaz kriv?« Zamahnil je z rokami, kakor da vali krivdo raz sebe. »Zakaj si ga pustila od hiše? Saj mene ni bilo doma...«

Mica je gledala v moža. Videla je, da se je nekaj prekotatilo v njem, ko je vrgel pipo od sebe in odganjal strahove...

»Zdaj pa imate! Lepo ste naredili!«

Dolžil je druge, ker je krivda rastle vanj s tako silo, da mu je polnila srce in dušo in je v hipu ves stokal pod njeno težo.

10.

Pozno popoldne je bilo, dež je padal znova, mrak je ležal nad dolino, ko je stopil Andrejček moker in upehan v vežo pri svoji sestri v Znojilah.

»Ti si, Andrejček?« se je Neža začudila od ognjišča, si obrisala roko in mu jo podala.

Andrejček je odzdravil in sedel. Zamišljen je gledal v skrlje na veži. Ker je bil brač vedno tako redek v besedi, se Neža temu ni čudila. Pogledala je na njegov znojen obraz in dejala:

Solčni žarek. (Iz Kotora.) Fot. Fr. Krašovec.

»Saj si ves znojen.«

»Saj ni čuda... Tri pičle ure sem hodil od doma.«

Neža ga je pogledala pozorneje, nekam spremenjen se ji je zdel, oči so drugače sijale.

Vprašal je naravnost: »Povej, Neža, ali res ni bilo očeta pri tebi?«

Sestra je ostrmela. Najneverjetnejša misel ji je planila v glavo, prsi so se skrčile v pridržani sapi.

»Moj Bog, ali ga ni doma?«

»Ali ga ni bilo pri tebi?« je postal Andrejček nestrpnejši.

»Ni ga bilo... Ne, ni ga bilo.«

»Ni ti za minuto... mimogrede?...«

»Ne. Ali...«

Ni se upala izpraševati, povedal je Andrejček: »Že tri tedne je od tega, nekaj dni čez, odkar ga ni več pri nas...«

»Moj Bog, kam pa je šel?«

Andrejček je skomizgnil z rameni.

»Kako se je to zgodilo?« je javkala Neža.

»Sporekli smo se nekaj,« je povedal brač odkrito, »pa je pobral culo... Mene ni bilo doma...«

Neža je gledala v bratov obraz, grebla v misli in ni vedela, kaj naj sodi, kaj naj reče. Andrejček ji je umikal pogled. Sestrine oči je čutil kakor težo na svoji duši. Obtožba je bila v njih, sumničenje jih je vžigalo.

»Tako čuden je postal zadnje čase,« se je hotel opravičevati, a mu beseda ni šla z jezika.

Neža je le nerazločno slišala, kar ji je pravil. Najrazličnejše predstave so se mešale pred njo in se prekopicavale ko spake. Solza ji je silila v oči... Da bi zakrila razburjenost, se je obrnila k ognju in pristavila ponev za kavo.

»Tri tedne, praviš?« je vprašala čez nekaj časa.

»Tri tedne...«

»V tem deževju? Da se mu ni kje spodrsnilo in se je ubil?...«

»Kje?« se je Andrejček zdrznil. Tudi njemu je zdaj zdaj priplavala taka misel v zavest, a jo je trdovratno odbijal. »Ljudje bi ga bili našli...«

»Kam je šel? Drugam ni mogel iti.«

Tudi Andrejček je bil prepričan o tem, zato je molčal. Da odžene težko misel na očeta, je vprašal:

»Kje imaš moža?«

»Pri sosedovih je. Nekaj hrastovih debel bodo splavili po potoku do žage, dokler je tako vreme... Saj se vrne še pred večerom...«

Neža je skuhala bratu kavo. Govorila sta z redkimi besedami še to in ono. Zdaj zdaj je splavala iz govora beseda o očetu, žalostna, zaskrbljena, a je znova zatonila v kakem vprašanju, ki je bilo stavljeno nalašč, da je obrnilo pogovor v drugo smer.

»Ali mi verjameš, da smo slišali spomin?«
Andrej ni odgovoril.

V mraku je prišel Jernejc. Rahlo se je začudil, ko je zagledal svaka, in mu je podal roko. Bil je prepadel, čudno, odvažno so gledale njegove oči. Tega Neža ni takoj opazila, preveč je bila njena misel zaposlena z očetom.

Povedala sta mu, radi česa je Andrej prišel, da pogrešajo očeta že tri tedne, čemur pa se Jernejc nič preveč ni začudil, kakor da ga vsega prevzema neka druga misel. Zdajci je pogledala žena v možev obraz. Iz njegovih oči je sijalo nekaj skrivnostnega.

»Kaj ti je, Jernejc?«

»Mrtveca smo našli...« In ko Andrej in Neža iz začudenja nista rekla nobene, je pristavil: »V vodi...«

»Moj Bog!« je vzkliknila Neža in sklenila roke. »Če je pa naš oče!«

Jernejc je odmajal z glavo. »On ne more biti, saj ga vendar poznam...«

»Ali si ga dobro videl?« je vprašala žena, ki je hotela potrditi svoje upanje.

»Seveda sem ga videl... Zdaj so šli ljudje, da ga potegnejo iz vode... Ves je zapleten med rogovile in veje.«

Nato je molčal še trdnovratneje kot poprej. Utopljenca ni videl v obraz. Tesna slutnja ga je držala v kleščah. Ta slutnja je sijala z njegovega obraza tudi na ženo in na Andrejca.

Neža je znova izrekla sum, Jernejc pa se je razhudil. »No, če bi bil padel v vodo, bi ga bila ta zanesla navzdol, ne pa za tri sto korakov navzgor. Dobili smo ga nad mostom.«

Ta ugovor je držal. Neži je bilo laže, tudi Andrej je mirneje kadil tobak.

Medtem se je zgrnila noč nad zemljo, dež ni nehal štopotati na okna.

11.

Ob potoku, ki je divje valil umazane valove in pljuskal iz ozke struge na breg, je stala kopica ljudi. Na tej strani vode je bil svet položén, nekaka ravnica, vsa premočena, da je voda žvekala pod nogami. Ves ta svet je bil porasel z gostim leskovim grmovjem, praprotno in robidovjem, ki se je na nekaterih mešlih strnilo v neprodirno goščó. Med grmovjem je sijala tu pa tam majhna jasa. Na drugi strani vode se je dvigala navpična stena skalnatih skladov. Na njenih pragovih je rastle grmovje in zapletalo svoje korenine v razpoke skal. Z grma na grm se je spenjal srobot, ki je vezal vso steno v en sam neprodiren zastor... Pod steno je odmeval šum vode.

Skupina moških postav se je gnetla ob vodi okrog košatega bekovega grma, ki je razpenjal

veje kakor pajkove noge nad valove. Valovi so jih grabili in potezali nekaj metrov za seboj. Zdelo se je, da veslajo in se v neprestanem boju tepejo z valovi.

Tik pod površino vode je štrlelo par rogovil odsekanih vej za komolec dolgih, ki so v poletju štrlele nad vodo, zdajci pa so bile skrite. Na teh ostrih štremljih je viselo nekaj človeškemu telesu podobnega. Obleka se je bila zapletla in zateknila, glavo je bilo stisnilo med veje, ena roka in noge so bile proste. Valovi, ki so butali v presledkih za grm in odtekali, so zibali telo.

Medla luč svetiljk je sevala v utopljenca, iz mraka in šumenja vode je vstajal v pošastni sliki in navdajal navzočne z grozo.

»Hej,« je spregovoril star kmet, »ali ga bomo gledali? Dva morata stopiti v vodo, da ga snameša z rogovil, drugi ga bomo dvignili na odejo in ga prenesli...«

Nekdo se je prestopil, voda mu je segla do kolen.

»Ne tako, do pasú, do pasú... Čakajte!...« Širokopleč kmet je stopil v vodo. »Držite me, da otipljem dno... Tako, sem že dober.«

Voda se je z vso silo zaganjala vanj, držal se je za vejo... »Še eden,« je vpil. »Pojdi ti, ki si že moker do kolen! Za moje rame se primi... tako!«

Ljudje so molčali. Od dveh mož je curljala voda. Stali so okrog mrliča in gledali v njegov obraz. Bil je ves spremenjen. Zdelo se je, kakor da se mu je koža odluščila in da nosi eno lice ostanek sive brade. Oči so bile zaprte, le eno je rahlo strmelo skozi trepalnice.

»Solnce že doli gre...«
(Vela luka na Korčuli. Fot. Fr. Krašovec.)

»Dolgo je bil v vodi...«

»Kdo ga pozna?«

Stari kmet je pomislil, ni se mogel spomniti, kje bi bil že videl tega človeka.

Mrliča so pogrnili z drugo rjuho, k njegovi glavi so postavili svetilko. Stari kmet je že hotel oditi, ko se je vrnil. »Še nekaj,« je dejal. Odkril se je in se prekrižal.

»Za dušo tega človeka...«

V molitev je hrumela voda z golčočim glasom.

Moža, ki sta bila mokra do pasu, sta odšla.

Ostali so s trudom zakurili ogenj, ki je turobno razsvetljeval okolico, in stražili mrliča...

12.

Jernejc se ni mislil več vrniti k vodi, zdajci se je nenadoma premislil: »Grem k potoku. Ti, Andrej, greš z mano.«

»Grem,« je dejal ta, ki je uganil Jernejčevo misel. Ista negotovost kot Jernejca je mučila tudi njega.

Neža je razumela. Moža nista mogla ničesar skriti, dasi sta umikala svoje poglede. Očeta je imela rada, vedela je, da med tem skopni, če ostane doma.

»Tudi jaz grem z vama.«

»V tem vremenu?« se je zavzel Jernejc.

»Grem...«

»V noči in taka?« jo je s skrbjo pogledal. Nato ji ni več ugovarjal.

Jernejc je prižgal svetiljko in odšli so. — Čudni strahovi so jih obkrožali. Drug drugega so se bali.

Na poti so srečali dva človeka, ki sta v temi in premočena tipala pot domov. Ustrašili so se drug drugega.

»Hoj!«

Odgovorili so: »Hoj!«

Spoznali so se po človeških glasovih in se pozdravili.

»Ali ste ga rešili iz vode?« je zinil Jernejc.

»Smo,« je odgovoril kmet in meril z očmi Andrejca, ki ga ni poznal.

»Ali je znan?« je vprašal Jernejc; beseda se mu je zateknila v grlu.

»Ne. Težko ga bo spoznati, zelo je spremenjen v obraz.«

»Če ga je kdo dobro poznal,« je spregovorila Neža s fihim glasom, »bi ga morda prepoznal.«

»Ja že,« ni ugovarjal kmet.

Andrej in Jernejc z ženo so šli molčé dalje...

Ko so ugledali skozi grmovje sij ognja, so morali stisniti dežnike in se plaziti upognjeni med gostim grmovjem.

Dospeli so na jaso, na kateri je gorel velik ogenj. Okrog ognja so sedeli možje, pili žganje in

si za kratek čas pripovedovali dogodivščine. Nekaj korakov proč je ležal mrlič, pogrnjen z rjuho, ob glavi mu je gorela luč... Sence ljudi in grmov so padale po jasi...

Neža je strepetala. Stopila je do sključenega trupla in postala. Tresla se je po vsem telesu in se prvi hip ni mogla premakniti.

Andrej je postal nedaleč od mrliča. Nekaj ga je bilo priklenilo na zemljo, da ni mogel odtrgati nog in stopiti dalje. Ta hip si je zaželel pijače in omame, da bi nikogar ne videl, nikogar ne spoznal. Nekaj, kakor strah pred sodbo, mu je nasulo žerjavice v kri, mu nalilo omame v ude...

Videl je Nežo, ki je stala nekaj hipov od mrliča kakor kip. Nato se je nenadoma upognila. Vzela je svetiljko od vzglavja mrliča, odgrnila rjuho in pogledala starcu v obraz... Spačena, od vode razjedena lica so se zarežala vanjo. Pogledala je obleko, ozrla se je po ostanku brade na levem licu, poizkušala je prodreti v njegove oči.

Svetiljko je postavila na tla in padla na kolena. Krik je prevpil valove in butnil ob stene nasprotnega brega.

»O, oče, moj oče!«

Ta krik je udaril Andrejca kakor sekira po glavi. Česar se je bal, je prišlo postoteno. Zdajci je bil tako majhen, ponižan, da bi se bil vrgel na kolena. Težka obsodba je padla nanj. Še pred nekaj trenutki je prosil v duhu Boga, naj bi utopljenec ne bil oče, in je obljubil... saj sam ni vedel, kaj je obljubljal. Ni mu bilo prizaneseno.

Jernejcu je šla groza po vsem telesu. Razumel je, slutil je, bal se je. Pokleknil je, vzel klobuk v roko, obraz se mu je skremžil na jok.

Zdaj šele se je Andrej upal približati. Bežno se je ozrl na očetov obraz. Pogleda nanj ni mogel prenesti. Obrnil je oči v nasproten breg, ki se je svetlil od ognja in hrumel. Zafiral je solze, a jih ni mogel zatreti.

Neža je dela roke na oči. V prvem hipu obupa ni našla solz. Le telo je drhtelo, duša se je krčila... Sklenila je roke in pričela glasno moliti...

Tudi Andrej je padel na kolena. Sklenil je roke in molil glasneje nego drugi. V duši je rotil Boga, naj se usmili in popravi, kar je on zagrešil.

Mrlič je ležal miren, njegov spačeni obraz se ni zgenil. Ni ga bilo mogoče gledati. Neža ga je znova zagrnila...

V Andrejcu se je med tem dvignilo vse, kar je bilo pod trdo skorjo še mehkega in dobrega. Bil je prepričan, da postane drug človek, da vse popravi — le enega ni mogoče popraviti... Oče je bil za vedno mrtev.

Možje, ki so stražili mrliča, so s klobuki v rokah gledali. Svetli prameni rdečega ognja so se

plazili po grmovju in se svetlikali v vodi. Eden izmed njih je pristopil, dal Jernejcu listnico in dejal: »To smo našli v njegovi obleki...«

V listnici je bilo nekaj premočenih bankovcev. Ko jih je Andrej zagledal, je bruhalo iz njega kakor plamen iz gore in ga je preklalo. Ni se mogel zadržati. Brez sramu, ne zmeneč se za druge je sklenil roke in padel na kolena.

»Oče, zakaj ste mi to storili! Oče, zakaj...«

Beseda se mu je dušila v grlu. Oče pa je molčal in gledal s polovico očesa; navzočni so molčali, le voda se je pretakala poželjivo mimo njega, pljuskala in goltala... grrr... grrr...

OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM.

OPISAL CIRIL JEGLIČ.

Bignónia* (cámpsis ali técoma) radicans.
Jasminova troba.

Bujna spenjavka s krasnim cvetjem je jasminova troba, katero so prinesli v vrtnarsko vzgojo iz vlažnih gozdov in goščav Severne Amerike.

Med sijajno zelenim pernatim listjem se razvijejo v vršičkih mladih, nekoliko pobešenih poganjkov v juniju ali v juliju in v avgustu šopki ognjenega, oražanstordečega cvetja. Razlikujemo zgodnje in kesnejše sorte v svetlejših in temnejših barvnih odtenkih. Veliki, do 8 cm dolgi cvetovi so cevasto zvončasti. Šele starejše rastline zacveto.

Stebila imajo na kolencih zračne (plezalne) koreninice, s katerimi se prirastejo na hrapavo steno kot bršljan. Zato lahko prištevamo jasminovo trobo med prave plezavke, vendar ji je treba ob stenah in špalirjih pomagati s privezovanjem.

Jasminovi trobi ugaja topla, solnčna lega ter rodovitna, rahla in propustna ilovka. Ob južnih stenah se spne v 10 letih 6 m visoko. Na zavetnih in solnčnih prostorih, kjer ji skrbno zalivamo, doraste pa tudi do 15 m višine in postane zelo močna, poganjki dobro dozore in ne ozebejo kmalu, le v mladosti včasih občutneje pozebe, a se kmalu okrepi. Vedno ji daj zimsko odejo pri fleh. Navadno je treba vsako leto ob koncu zime skrajšati predolge obstranske mladike prejšnjega leta.

Vrtnarji razmnožujejo jasminovo trobo iz semena, pod steklom s potaknjenci korenin in tudi s potaknjenci napol zrelih mladik od bogato cvetočega lesa. Brez posebnih težav uspejo grebenice.

* Ime po Francozu Bignonu. Pridevek radicans (= s koreninami, napravljajoč korenine) se nanaša na zračne koreninice.

Izbor rož spenjavk. Od leve na desno: zgoraj Hiawatha in bela D. Perkins, v srednji vrsti Tausendschön in rožnata D. Perkins, spodaj Sodenia in American Pillar.

Aristolóchia.* – Pipovec,

Zelo pripravno služi pipovec ali podraščec, kjer naj lope, oblokane senčine ali stene hitro zagrne košata senca lepega zelenja.

Pri velelistnem pipovcu (aristolóchia siphó ali macrophýlla) so ščitasti listi, često 25 cm široki, a mali in viseči, rjavkasti cveti, ki se prikažejo v začetku poletja, so po zunanji obliki podobni pipam za pušenje. Manj razširjen je kosmati pipovec (aristolóchia tomentósa), ki ima nekoliko manjše liste ter je na poganjkih, na spodnji strani listja in na cvetju zunaj obrasel z mehкими kosmatinami. Obe vrsti sta doma iz Severne Amerike.

Velelistni pipovec je bujna spenjavka, ki se oplete s svojimi ovijačami do 10 m visoko. Glede zemlje in lege ni izbirčen in je tudi zelo odporen zoper bolezní in mrčes. Rad ima rodovitno, zmerno vlažno ilovnato zemljo, sicer mu pa pomagaj z

* Ime aristolóchia oznamenjuje porod (lochía) pospešujočo rastlino (áristos = najboljši).

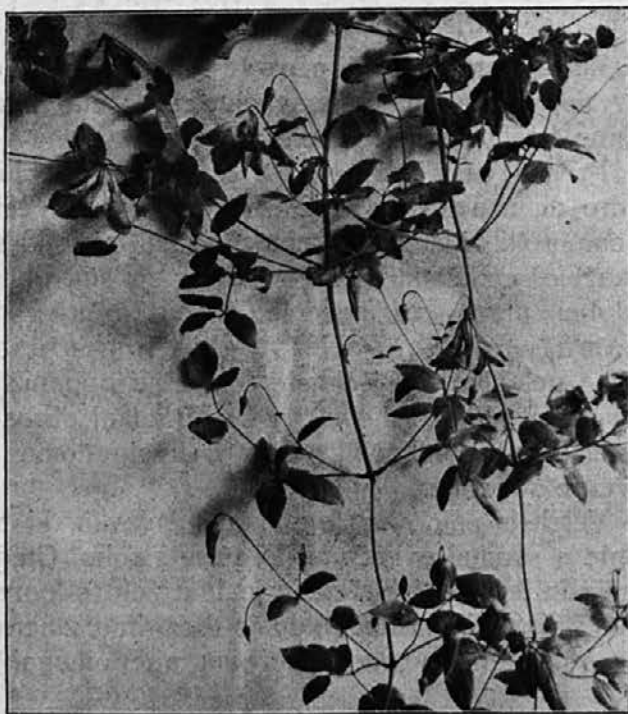
gnojenjem. Uspeva v senci in na solncu, kjer mu je pa treba ob suši temeljito zalivati. Ne ugaja mu žgoče solnce ob razpaljenih južnih stenah.

Grebenice se rade ukoreninijo v rahli zemlji. Vrtnarji pa razmnožujejo pipovec tudi z lesnatimi potaknjenci spomladi in s spomladno setvijo v mlačni gredi; mlade rastline rastejo prva leta zelo počasi.

Rože spenjavke.

Roža, vrtnica ali »gartroža« velja povsod kot vzor lepote, kot kraljica cvetličnega carstva, ki s svojim razkošjem uresničenih sanj budi občudovanje in radost v milijonih človeških src. Izmed vseh rastlinskih rodov obsega rod vrtnic največje število raznih sort; čeprav so si mnoge sorte dokaj podobne, najdemo pri vsaki posamezni večjo ali manjšo razliko v barvi, v vonju, v gradbi in obliki cveta, glede rasti in oblike lista. Njih čudovito pester izbor se je tako zmagoslavno razširil po starih in novih deželah, da človek na prvi pogled ni slutili ne more, koliko ljubezni in truda so posvetili rožam njih vzgojitelji, preden so prelili in zbrali vanje toliko žlahtne krvi. Doslej se je odgojilo že okrog 10.000 rožnih sort, katere so vrtnarji krstili z vabljivimi imeni; kajpada velika množica teh sort ne pride do trajne veljave. V vseh rožnih družinah in plemenih pa so nam na voljo čarobne krasotice. Posebno so še napredovale v zadnjih desetletjih rože spenjavke.

Tudi po naših krajih so se rože spenjavke hitro razširile in baš na deželi so se ponekod dvignile do sijajne veljave. Tu pa tam se vidijo kmetški vrtiči, žareči od živobarvnih valov mogočnega

Clematis vilicella.

cvetlja, ki z neugnano silo kipi iz veselo rastočih rož spenjavk. Ob vaških kapelicah in lesenih znamenjih, na pokopališču, ob kozlecih in gospodarskih poslopih — povsod jih že najdeš, a največ sadé naši ljudje rože spenjavke ob hišnih zidovih, kjer pa navadno ne uspevajo najbolje.

Izmed divjih rožnih vrst imajo te-le rast in značaj spenjavk: *rosa arvensis*, *rosa moschata*, *rosa multiflora*, *rosa sempervirens*, *rosa setigera* in *rosa Wichuraiana*. Že na starih vrtovih so se udomačile rože spenjavke. Tako zlasti otroci alpske rože (*rosa alpina* ali *pendulina*); enostavni, karminaštorožnati cvetovi alpske rože, ki raste tudi po naših gorah in uspeva prav dobro v svetli polsenici, se odpro že zelo rano. Najboljša vrtnarska oblika alpske rože je stara Mme. Sancy de Parabère (iz leta 1875), ki je izmed vseh spenjajočih se vrtnic najzgodnejša, zacvete že konec maja; rožnatordeči cvet je rahlo napolnjen (vrstnat), popki so dolgi in koničasti, rastlina je popolnoma brez trnja, treba jo je pa ob špalirju ali steni često privezovati; najpripravnije se prerašča po drevesih in grmovju.

Toda dandanes vsepovsod tako sloveče rože spenjavke so žlahtne potomke poglavitno dveh vzhodnoazijskih vrst; le-ti — roža mnogocvetnica (*rosa multiflora*) in Wichurova roža (*rosa Wichuraiana*) — imata svojo prvotno domovino na Japonskem. Divja mnogocvetnica, ki jo je pri nas videti žal le v botaničnih vrtih, razvije izredno množico enostavnega, navadno belkastega cvetlja; njena kri in živahni nagon cvetenja se pretakata tudi v ljubkem plemenu polijant. Zaslovela je pa pri nas *rosa multiflora* šele tedaj, ko se je začela po evropskih vrtovih razcvetati njena žlahtna japonska hčerka *Crimson Rambler*.

Leta 1893 je angleški vrtnar Turner prvi dobil v roke neko spenjavko, ki so jo že Japonci vzgojili na svojih vrtovih in ki mu je zacvetela v bujnih šopih živordečega cvetja. Nazval jo je *Crimson Rambler*, in ko jo je spravil v promet, se je izredno hitro in zmagovito razširila po evropskih deželah. Umevno je, da v japonskih vrtovih odgojena roža, katero poznamo pri nas pod imenom *Crimson Rambler*, na naših fleh in v našem podnebjju redko najde vse fiste življenjske pogoje, kakor jih je imela v svoji daljni domovini; trajno lepa *Crimson Rambler* je pri nas izjema. Obče lahko trdimo: *Crimson Rambler*, ki je doslej pri nas najbolj razširjena roža spenjavka, ne spada več med najboljše, ker rada pozebe in jo plesen močno napada. Novejše sorte so mnogo bolj zdrave; nekatere imajo kot olje gladko listje, ki je za plesen skoraj neobčutljivo.

Kmalu potem, ko je *Crimson Rambler* nastopila svojo zmagoslavno pot, je prinesel nemški botanik

dr. Wichura z japonske še neko drugo spenjavko izredno bujne rasti in neobčutljivosti za mraz. Krstili so jo za Wichurovo rožo (rosa Wichuraiana). To rožo so vzgojevalci brž uporabili za križanje z drugimi rožnimi vrstami in sortami. Tako so vzgojili nove krasotice, ki so s svojo blestočo lepoto zatemnile skoraj vse dotedanje spenjavke. Potomke Wichurove rože so zelo zdrave rastline, ker imajo gladko listje, ki se oljnato svetlika in se zdi v toplih dneh kot polakirano, pa mu plesen ne more do živega. Slabša je dedščina od rože Crimson Rambler; v njeni krvi je že mnogo bolehnosti.

Med požlahtnjenim potomstvom rože mnogo-cvetnice slovó po svojih vrlinah:

American Pillar (1909*) ima enostaven, v premeru 6 do 10 cm velik, krasno rožnat cvet z živorumenimi prašniki. Cvete v mogočnih šopih srednje zgodaj, v juniju in juliju. Zdrava, zelo odporna sorta.

Carmine Pillar (1906) je podobna prejšnji, zacvete pa zelo zgodaj, že konec maja ali v začetku junija, v karminastordeči barvi.

Gruß an Zabern (1904) je med ranimi sortami najboljša bela. Dokaj majhno, a vrstnato cvetje je čisto belo in dehtivo, rastlina cvete zelo bogato. Lepa je tudi na grobovih kot žalobno drevesce, cepljena na deblo šipkovega divjaka.

Paul's Scarlet Climber (1917) velja kot najboljša v temnordeči barvi. Srednje zgodnja, cvet je velik in vrstnat.

Tausendschön (1907). Ta tisočkrat lepa spenjavka si je po pravici zaslužila splošno priznanje. Cvet je dokaj velik, vrstnat in nežno rožnate barve. Najdejo se pa v ogromnih šopih tudi nekateri skoraj čisto beli cvetovi. Odcvete navadno v pričetku julija, ko se šele pričneja najživahneje razcvetati Dorothy Perkins in Hiawatha. Rast zdrava, bujna, rastlina je skoraj brez trnja. — Bela Tausendschön, nastala od rožnate, je znana pod imenom **White Tausendschön** (1913).

Veilchenblau (1909) in novejša **Schloß Friedenstein** (1917), obe z vrstnatim cvetjem, imata zanimivo, vijoličasto barvo, ki se pa v odcvetanju izprevrže in obledi v rdečkasto zamazan, neprijazen in mrtvičav ton in ju zato ne kaže priporočati. Sploh pa nimamo v nobeni vrtnici čiste modrine.

Izmed izrazitih potomk Wichurove rože so si pridobile posebno slavo te-le krasotice:

Alberic Barbier (1900). Cvet je bel z rumenkasto sredino, vrstnat, velik 6 do 8 cm. Zacvete v juniju.

* Stevilka v oklepaju pri vsaki posamezni sorti pomeni letnico njenega rojstva.

Dorothy Perkins (1902). Krasno, bolj drobno cvetje je lososno rožnato, dehtivo in vrstnato. Cvete kesno, včasih še do septembra. Belo barvo ima njena sestra **White Dorothy** (1909).

Dr. W. van Fleet (1910) je odlična novost,* ki si je pri nekem glasovanju v Ameriki l. 1923 priborila prvenstvo kot najbolj priljubljena izmed vseh rož spenjavk. Vrstnat, čašast cvet je do 10 cm velik in mesnato rožnat. Rastlina je raščava, trdna in ima krasno, bronasto zeleno listje.

Excelsa (1910). Podobna Dorothy Perkins, kesna in trpežna v cvetju. Vrstnato cvetje je blesteče škrlatne barve.

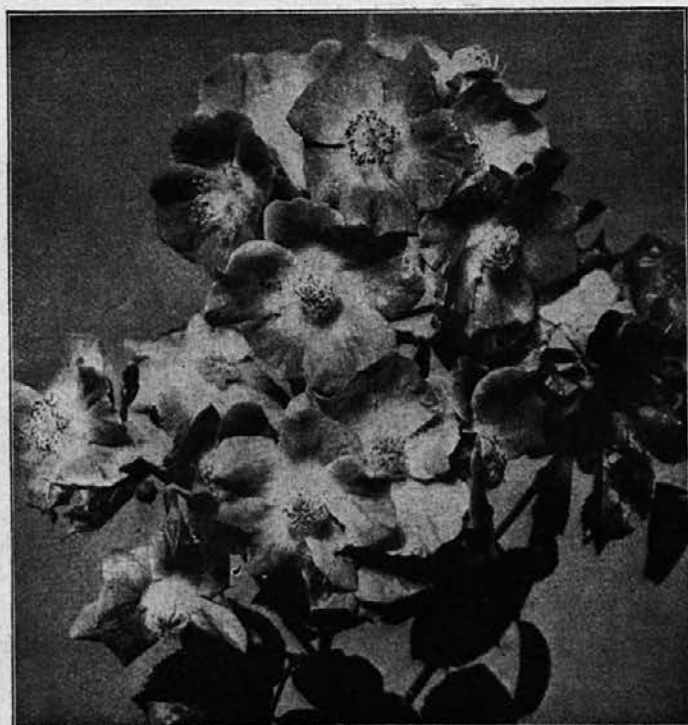
Hiawatha (1905). Enostaven, majhen cvet je živordeč (karmezinast) z belim očesom in zlatorumenimi prašniki. Cvete kesno, v juliju in avgustu. Priljubljena in zelo lična spenjavka s tenkimi, vitkimi mladikami.

Sodena (1911) je prav dobra namesto bolehave rože **Crimson Rambler**. Dokaj veliko cvetje je vrstnato, žarkordeče barve in trpežno. Spada med pozne sorte, cvete kot **Excelsa** daleč v poletje.

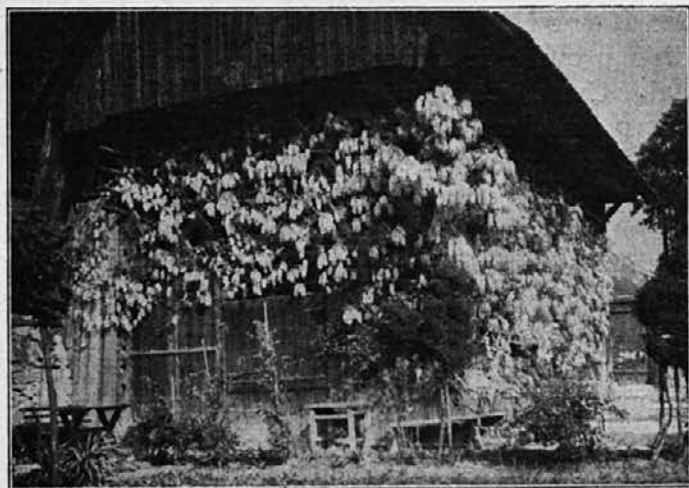
Silver Moon (1910) je ena najboljših, kar jih je prišlo iz Amerike. Cvet je srebrnobel, dišeč, velik v premeru do 11 cm in napol vrstnat.

Znani rožni specialist **Peter Lambert** v Trieru je umetno križal mične polijante (pritikave mnogocvetnice) z raznimi spenjavkami ter tako vzgojil

* Letos smo dobili v Ljubljano prve rastline od te sorte, ki je pri nas še neznana, iz Nemčije. — Zelo bogato izbero najrazličnejših vrtnic ima na zalogi slovita vrtnarija Petra Lamberta v Trieru; v svojem ceniku nudi tudi preko 150 izbranih sort rože spenjavke.

American Pillar.

Dvajset let stara glicina (ob skednju gosp. Elsbacherja v Laškem).

novo rožno plemo, *rosa Lambertiana*, ki je podedovalo od polijant neutrudno, bogato cvetenje, in od rož spenjavk veselo raščavost. Plemo Lambertovih rož, ki torej poleti ponovno zacveto (remontirajo), je radi obilnega cvetenja nekoliko nižje rasti, nekatere sorte pa vzrastejo do $2\frac{1}{2}$ m visoko. Pripravno se podajo ob špalirju ali nizkem zidu, še bolj pa ob živi meji. Kot prva Lambertova roža se je pojavila l. 1904 še danes priljubljena *Trier*, ki ima belo, napol vrstnato in dokaj veliko cvetje nabrano v dolgih šopih. Novejša remontantka je *Excellenz Kuntze* (1912) z vrstnatim, dišečim cvetjem v žvepleno in rožnato rumeni barvi. Enostaven, dehtiv cvet v rožnatordeči barvi z belim očesom ima *Conrad Heinrich Soeth* (1919).

Rože spenjavke sadimo po navadi spomladi, preden začno odganjati. Kakor vse vrtnice, imajo tudi spenjavke najrajši močno ilovnato (ne pretežno glinasto) zemljo, ki je dobro obdelana in rahla. Ako zemlji primanjkuje apna, ji moramo primešati pred saditvijo apnenega prahu, presejano sipo od starega zidovja ali pa cestno blato, predelano v kompost, itd. Prav bujno in krepko se bodo razvijale rastline, ako denemo v izkopano jamo ob straneh ali pa tudi na dno nekaj dobro dozorelega govejega gnoja tako, da stare korenine ne stojé neposredno na njem, ampak se šele pozneje vrastejo vanj nove koreninice. Pri saditvi korenine nekoliko prirežemo in moramo paziti, da se zlasti finejše koreninice ne sprimejo vkup, ampak da se razprostro po jami lepo na vse strani. Če hočemo še boljše postreči, denemo okrog posajenih rastlin približno dva prsta debelo plast preperelega hlevskega gnoja. Pri pomladanski saditvi rastline takoj prav na kratko obrežemo, da kmalu krepko odženejo. In čeprav tedaj ne cveto takoj prvo leto, kakor bi želeli, se pa v tem času okrepe in bodo tem bogateje cvetele v prihodnjih letih.

Vrtnice spenjavke nastavijo največ cvetja na enoletnih odganjkih, torej na listih krepkih šibah, ki so vzrasle v teku prejšnjega leta. Pri obrezovanju spenjavk pa marsikdo greši, ker poreže in odstrani baš te mladike in pusti le starejši les. Če hočemo imeti vedno bogato cvetoče in krepke spenjavke, moramo pravilno obrezovati. Že poleti, ko odcvetlo, odstranimo star, odcveteli les, kolikor je nerabnega, ter napravimo prostor letošnjim dolgim odganjkom (šibam), ki bodo cveteli prihodnje leto. Na ta način lahko starejše spenjavke prav lepo pomladimo. Spomladi jih ponovno otrebimo in očistimo, zlasti če je bila zima neugodna in so poganjki nazeblji. Zdravih enoletnih »šib«, ki bodo cvetele, pa prav nič ne skrajšajmo, ampak jih le primerno uredimo in privežimo. (Glej sliko v letošnji Mladiki na str. 182 in 183!)

Navadno zimo prebijejo vse naštete sorte dokaj dobro brez posebne odeje. Izreden mraz v prošli zimi je pa malone povsod pokončal tudi rožam spenjavkam vse mladje, kar ga je moglele izpod snežne odeje. Rože, ki so se prepletle n. pr. po oblokkih in je njih veje težko spraviti na tla, zaščitiš pred ljutimi vremenskimi menjavami najbolje tako, da oviješ in prevežeš, ko nastopi suh zimski mraz, ves rožni oblok v smrečje.

Vrtnarji večinoma tudi spenjavke cepijo na šipek, in sicer nizko, tik nad koreninami divjaka, ki ga vzgoje iz semena. Potrebno pa to cepljenje ni. Prav tako dobro in lepo se razvijajo spenjavke, ako jih razmnožujemo kar s potaknjenci, kot to delajo kmetjska dekleta pri mesečnih rožah.

S potaknjenci se razmnožujejo spenjavke na dva načina. Poleti, v juliju in avgustu, napravljamo zelene potaknjence od mladik, ki so dovolj olesenele. Potaknjencec naj ima vsaj tri očesa. Spodnji del potaknjenca odrežemo pošev in tik pod očesom, kjer je vsajen pecelj lista, katerega lahko popolnoma odrežemo, a nadaljnja dva lista le nekoliko prikrajšamo. Te potaknjence moramo potekniti v pesek ali v prav peščeno prst pod steklom (v topli lehi, rastlinjaku, v kakšni posodi, s steklom pokriti, itd.) ter jih moramo imeti zaprte v vlažnem zraku, dokler ne poženejo koreninic; če so potaknjenci ves čas na solncu, kar zelo pospešuje njih ukorenitev, jih je treba skoraj vsake pol ure znova popršiti. Za preproste razmere je torej ta način razmnoževanja, s katerim si lahko pridobimo množico novih rastlin, preveč zamuden in zvezan s stroški.

Za navadnega vrtnarskega ljubitelja mnogo bolj praktičen in silno preprost pa tudi zanesljiv je ta-le način razmnoževanja z lesnatimi potaknjenci:

Od vrtnic spenjavk narežemo v prvi polovici oktobra po 20 do 30 cm dolge potaknjence, ki pa morajo biti že oleseneli. Spodaj jih odrežemo tik

pod kakšnim očesom, odstranimo jim liste ter jih v razdalji 30 do 40 cm do polovice potaknemo na dobro pripravljeno vrtno gredico, kjer smo zemljo globoko prekopali in premešali s preperelim gnojem. Ko pritisne hud mraz, zavarujemo potaknjence še s tenko plastjo igličevja ali drobnega gnoja. Spomladi ti potaknjenci poženejo korenine in ozelené. Na jesen ali naslednjo pomlad jih pa presadimo na stalno mesto.

Za nekatere namene, zlasti za okras na pokopališčih, se najlepše podajo spenjavke, vzgojene v obliki visokodebelne žalujke. Te je pa treba cepiti na šipek. Jeseni, v oktobru, nakoplji v goščavi lepe, krog dva metra visoke in ravne šipke ter jih presadi na določeno mesto. Vsajeni divjak pripogni na zemljo in ga pokrij s prstjo, dá ga ne posuše zimski vetrovi. Ko začne spomladi odganjati, ga dvigni in priveži h kolu. V drugi polovici julija ali v avgustu okuliraj na speče oko. V divjak vstavljeno oko bo tedaj odgnalo prihodnjo pomlad. Za cepljenje (okulacijo) uporabljaj le dobro razvita očesa. Na visokodebelni šipek cepljena spenjavka napravi s svojimi tenkimi visečimi vejami žalobni vrbi slično krono. Toda za to obliko niso vse spenjavke enako sposobne. Crimson Rambler in njej slične sorte z debelejšimi, pokončnimi poganjki niso prikladne za cepljenje v krono, pač pa sorte z vitkimi, voljnimi poganjki, zlasti križanke Wichurove rože, n. pr. Excelsa, Dorothy, Perkins i. dr.

Po naših krajih mislijo ljudje, ki se bolj malo ukvarjajo z vrtnicami, da so spenjavke uporabljive le za okras hišnega zidovja. Toda povedali smo že, da se zlasti Crimson Rambler, speljana v kakšnem zakotju na brajdo tesno ob hišnem zidu, redkokdaj dobro počuti in da najdemo na takšnih krajih pogostoma le slabočne in bolehné rastline. Rožam spenjavkam se hoče svobode v prostoru, da morejo v svobodi in svežem ozračju razvijati vso svojo bujno rast in cvetenje. Sicer je pa res, da Crimson Rambler in še mnoge druge potomke rože mnogocvetnice najboljše uspevajo na solncu in tudi ob južnih stenah, ako dobe iz zemlje, ki takisto ne sme biti hladna, vedno dovolj vlage; podobno velja n. pr. za glicino, ki zahteva mnogo solnca in v propustnih tleh stalen vir za napajanje korenin.

Koliko hvaležnih možnosti se ti povsod nudi za spenjavke! Lepo se podajo rože spenjavke, napeljane v loku nad vhodom v cvetlični vrtič, na vrtnih lopah in senčinah, ob potih in nad poti, posebno pa še pokažejo vso svojo krasoto, ako jih pustimo, da se neprisiljeno v solncu razraščajo preko vrtné ograje ali čez kakšno škarpo, ki jo vso odenejo s cvetjem. Hvaležno in mikavno je družiti rane in pozne sorte v raznih barvah. Da bo torej

Sroboč »Lasurstern« (z vrta g. Bukovca v Ljubljani).

cvetenje na rožnih oblokih, na utah in ob ograjah dlje trpelo, posadi v eno jamo dve sorti, eno zgodnjo, drugo pozno.

Prav lepo učinkujejo rože spenjavke, ako jih posadimo posamič na kakšni trati in jim naravnamo rast v obliko cvetočega stebra ali piramide. V zemljo utrdiš trojico 3 do 4 m dolgih kolov, katere na vrhu skupaj zvežeš, in ob njih gojiš spenjavke. Posebno lepa je v takem cvetočem stebri Dorothy Perkins z obiljem žarkorožnatega, dehtivega in jako trpežnega cvetlja.

Nižje sorte spenjavk s tanjšimi in vitkimi mladikami (n. pr. Hiawatha) so prav pripravne, ako jih zasadimo na kakšnem praznem pobočju, ki je v marsikaterem vrtu, ali pa na pokopališču na gomilah. Naših umrlih, ki jih ljubimo, bi se vse bolj morali spominjati z rožami, rdečimi in gorečimi.

Ko rane rože spenjavke odcveto, se lahko po njih grmih krasno razvijejo marljivo cvetoče kapucinke. Vsadi torej spomladi ob rožnih grmih seme visokih, spenjajočih se kapucink (*tropaeolum Lobbianum* ali *tropaeolum peregrinum* [canariense]). Te preproste enoletnice so zelo živahne in cveto do jesenskega mraza. Ne zahtevajo nobenih posebnih dobrot, ob suši jim dobro zalij in tu pa tam priveži bujne poganjke.

(Dalje prihodnjič.)

O TUJKAH. CELULARNI ALTRU- IZEM. SIMETRIJA. METAMERIJA. NEVROCENTRALA. O TUJKAH.

DR. JANEZ PLEČNIK.

G é r o n t e : Dobro! pa — prosim Vas — kaj pa je prav pravi vzrok, da mi je hči mutasta?

S g a n a r e l l e : Za zavoro v akciji nje-nega jezika gre. Zavirki akcije jezika nastajajo po tistih humorjih, ki jih mi — učenjaki — označamo kot pekatne; so to hlapavice, prihajajoče iz ekshalacij influenc, ki se širijo v regije bolezni.

(Molière: Médecin malgré lui.)

Zguba sluha je močno neprijetnejša od zgube vida; dejstvo je to in je obče znano.

Oslepenci se vdajo precej urno v usodo in tiho nosijo novo jim naloženo življenjsko grozoto; duševno življenje po nesreči jim je često blaženejše od onega pred nezgodo.

Oglušenci zapró vrata in oknice duše; postajajo nedostopni, trdi, zakrknjeni, razburljivi, popadljivi, neusmiljeni. — Razlago dejstva predenimo; zamislimo se danes le v dejstvo samo.

Greš po cesti sredi temne noči, pa si, kot bi bil slep. Greš po cesti ob belem dnevu in zapreš oči, pa ti je tako, kot bi bil slep. Greš po cesti, polni ljudstva, ti pa iščeš v množici zgubljenega sina;

Fr. Zupan: Hvar — dalmatinska Madeira. (Akvarel.)

kar samo eno željo imaš: sina zagledati. V strahu si ves, sina res zgubiti: pa ne vidiš trgovin, ne vidiš znancev; slep si za vse, dokler ne najdeš sina, dokler ga ne zagledaš. Pa okolica nas, dobrovidne, torej napravi slepe, pa nas oslepé naše lastne želje in misli.

Noč te zajame v gorah; grmi, burja besni, kaplje bijejo v lice; vsega tega ne čutiš, ne slišiš — samo na eno poslušáš: oskrbnik bližnje kočice da bi se oglasil, petelin da bi kje zapel, koza da bi zameketala — za ves ostali hrušč si gluh. — Zazeva med možem in ženo: on ogluš, ona ogluš, oglušita tudi oba: za njene besede postane gluh on, njegovih želja gluho se naredi ona; življenjska privezanca, gluha oba, se v trudu živita od zemlje, ki jima rodi trnje in osať. Vemo, da v taki hiši ni dobro, da se v njej trdo živi; vemo, da jesta — oglušenca oba — kruh v poťu obraza in da jesta zelišče polja brez medsebojne tolažbe.

Narod pravi: gluh je za vsako pametno besedo, in vemo, da je to hudo. Narod reka: gluh je pravice, in vemo, da vodi v zlo, če ne slišimo glasu pravice. Národno je: gluh me je, in vemo, kako boli, če me ne mara slišati. Gluho je žito in zrnje in vemo, kaj nam pomeni lakota. Roke so gluhe, prsti so gluhi in vemo, kako smo zgubljeni, če čutljivost udov odpove. — Narod ne trdi, da tudi gluhe c dobro besedo sliši; pa narod trdi, da tudi slepa kokoš zrno, da tudi slep ščinkavec korito najde.

Narod vidi, da smo oglušenci ob več kot oslepenci, in narod pove, da ne živé samo telesni in da živé tudi na duši gluhaki.

Berem v Breznikovi slovnici (str. 185): »u h o je organ, s katerim kaj zaznavamo; sorodno je u m , ker moremo s to zmožnostjo kaj zaznati.«

Po šoli nepokvarjenec opiše vse to jasno in silno; pa slédi še primer, zapisan od preprostega opazovalca. Sv. M a t e v ž (9. pogl.)* piše:

(27) In ko je Jezus od ondod šel, sta dva slepca za njim šla, sta vpila in rekla: Sin Davidov, usmili se naju. (28) Ko je bil pa domu prišel, sta slepca k njemu stopila; in Jezus jima reče: V é r u j e t a , de vama to morem storiti? Ona mu rečeta: To je de, Gospod! (29) Tedaj se je njunih oči dotaknil, rekoč: Po vajini veri se vama zgôdi. (30) In oči so se jima odprle in Jezus jima je zažugal, rekoč: Glejta, da nihče ne zve. (32) Kadar sta pa bila odšla, glejl so mu pripeljali mutastiga in obsedenega (!) človeka. (33) In ko je bil hudič (!) izgnan, je mutec govoril in množice so se čudile (!) rekoč: Nikoli (!) se ni kaj takega v Israelu vidilo. (34) Farizeji pa so rekli: Z vikšim hudičev izganja hudiče.

* Vsa tu navedena mesta iz sv. pisma so točno prepisana po Wolfovi izdaji.

Sv. M a r k a (9. pogl.; sv. Matevž 17. pogl.) po-roča:

(15) In (Kristus) jih je vprašal: kaj se med seboj prepirate? (16) In eden zmed množice je odgovoril in rekel: Učenik! perpeljal sem k tebi svojiga sina, kateri ima mutastiga duha (!) (Op.: ki je od hudobniga duha obseden, kateri ga mutastiga in gluhiha dela). (24) In ko je Jezus vidil, da se množica steka, je zažugal nečistimu duhu in mu je rekel: Gluhi, mutastih duh! jest ti zapovem: izidi iz njega in ne hodi več vanj.

Treba je, da kar sam prebereš evangelije in paziš, kako živahno, kako na široko, kako presrešljivo so evangelisti zapisali ozdravitve gluhih (mutcev) in kako lahko in bežno ozdravitve slepcev.

Oglušenci postanemo pri pogovorih s človeki, ki v njih duši ne odjekne naša beseda; ki iz malomarnosti, iz lenivosti, iz omejenosti, iz dušne nizkosti, iz dušne samopašnosti ne sledé naši besedi; pa opazimo: da na naš govor ni odgovora, ni pravega odgovora, da smo nekje, kjer ne slišimo, kjer smo gluhi. Nam je, ko bi bili vstopili v suho skalo in zašli: lačni, žejni in dušne groze polni vsi in ko bi se v tej samoti razjokali in bi groze javkali in rjuli — pa bi se le drobilo z višin in bi kamenje žvižgalo navzdol. Pa nismo rjuli, da bi razmajali kamniče, nismo jokali, da bi privabili uteševalca lakote, žeje; glasili smo se, da bi besedo zaslišali, ki bi strla samo in nam obložila dušo z mehko in upom.

Samota je — za pretežni kos človeštva — grozna, je zanj moreča in pritisne na osamljenca do blaznosti. Samota vpliva po sluhu, samota na s o g l u š i; ne mori nas, ker ne vidimo znanega, ubija nas, ker ne slišimo znanega. Oglušenci pa postajajo trdi, nedostopni, razburljivi, nepreračunljivi, neusmiljeni.

Ruski pribegnjenec mi je pravil:

»Z nevoljo je oče poslušal tujkarjenje v (predvojni) Rusiji. Oče je bil dober, znan in znamenit poznatelj govoric, davnih pa sedanjih, in je bil slovit poznanec tudi ruske besede; oče je trdil, da moreš po rusko povedati precej vse, kar misliš. Bolelo je očeta, da ruski izšolanec nad vse rad postavi tujko na domače besede mesto. Oče je ponavljal in ponavljal: ruski kmet, ruski težak pošlje sina k oddaljenim sorodnikom, on pošlje blago v oddaljena mesta, pa p r i p o r o č i sorodnikom sina in p r i p o r o č i sprêmniku blago; ruski izšolanec ne premore tega več: ruski izšolanec vse ,rekomanduje'.«

Le-té besede mi ne dajo mirú in pogosto razmišljam o tem, če ni pókalo med sloji prejšnje Rusije prav tudi radi odtujitve slojev po govorici; če niso ruski sloji zašli v gluho lozo; če ni nasilni

prevrat v Rusiji nastal od »Iranije, stradanja, knute in židov«, pa tudi po nerazumljivosti govoric zoprnih si slojev.

Govorica je sad, ki ga člani naroda rodé ob delu drug za drugega, ob medsebojščini — pa je umevno, da zmešanje govorice teče ob propadanju naroda. V Mojzesovih bukvah I, 11 berem:

(1) Bil je pa na zemlji le en jezik in enako govorjenje. (2) In ko so šli od jutroviga, so našli v deželi Senaaru ravnino, in so tam prebivali. (3) In so rekli eden družimu: Pridite, naredimo opék in žgimo jih v ognji! In so imeli opeke namesiti kamenja in smolo namesiti mavte. (4) In so djali: Pridite, sozidajmo si mesto in stolp, kateriga verh naj se nebá dotika, in storimo sloveče svoje imé, preden se razkropimò po vsi zemlji. (5) Gospod pa je stopil doli, de bi videl mesto in stolp, kateriga so Adamovi sinovi sozidali (6) in je rekel: Glej, le en narod je, in vsi le en jezik govore, in to so začeli delati, in ne bodo odstopili od sklepa, dokler ga v djanji ne spolnijo; (7) torej pridite, stopimo doli in zmešajmo jim tam jezik, da eden družiga ne bodo razumeli. (8) In tako jih je Gospod iz tistiga kraja po vsi zemlji razkropil in so jenjali mesto zidati. (9) In zavoljo tega je bilo tisto mesto imenovano Babel, ker je bil ondi zmešan jezik vsiga svetá, in od ondod jih je Gospod na vse kraje razkropil. (Op.: takó kaznuje Bog prevzetnost z zmešnjavo jezika, uma in vere.)

Fr. Zupan: Zapuščena kapelica. (Akwarel.)

Zadeva je jasna: napuh življenja je osenčil človeke (sozidajmo si mesto in stolp, katera verh naj se ne bā dotika in storimo sloveče svoje ime). Napuhnjenec ima prav tako malo novih, lastnih misli, kot ostala okolišna ponižna para; napuhnjenec pa skuša sosedom z nejasnostjo besede prikriti miselno uboštvo in poskusi okolici s tujo besedo pripovedovati, prigovoriti in razūmiti svojo laži-veličavo. Ob napuhu življenja se je onim v deželi Senaar zmešala govorica, drug drugega niso več razumeli, oglušeli so; vrata in oknice duš so se jim zapirala, trdi so postajali, razburljivi in nepreračunljivi; gluhi so popadali drug drugega, postajali so si neusmiljeni, hiteli vsaksebi in se razkropili.

Mesto in stolp zidamo tudi danes; vrh stolpa se dotikaj neba in napravi naše ime sloveče. Mesto in stolp šta »veda« in »znanost«, ki naj storita, po čemer človeki želimo: da se nam oči odpro, da spoznamo dobro in hudo, pa tudi — da bomo kakor bogovi.

Že stopa usoda med nas in že nam meša govorico; že govorimo »MI ZNANSTVENIKI« narodu »svoje« misli — »nove, veličastne, svet prekvasivne« — in to v besedah »preprostemu« neumljivih. Že bledemo znanstveniki, da domača beseda NAM ne more biti prav služéčna, da nam je forej treba tujk,

če naj jasno povemo svoje »ideje«, ki so le prerado navadne, vsakdanje misli, ali pa so namišljenke, sanje;

če naj obrazložimo »ideje«, ki se prevržejo v slamo, mlačve nevredno, koj ko jih postaviš v domačo besedo;

če naj razpravljamo o »idejah«, ki jih kar ni treba razlagati, če jih osnažiš tujkarske megle.

Je li Slovencem res treba govoriti o »miljeju«, če gre za vpliv očeta, matere, sorodnikov, temnega gozda in divjih lovcev? Kaj nam je res treba označati pijanega, utrujenega, blaznega, prestrašenega, veselega kot »psihično alteriranega, perturbiranega, emocijoniranega«? Kaj nam »metereološke perturbacije« res več povedó od našega dežja, strele, oblakov, neviht, viharjev? Govorili smo le o teh besednih skrnjakih, mislili pa še na tropo mulčkov in muljakov, ki nanje naletiš, kamorkoli se obrneš. Že nam usoda meša govorico pri zadevah, ki so našega življenja »mavta, opeka in smola«, ki so vsakteremu jasne, vsakteremu znane, od vsakterega in od nekdanj jasno, znano in domače označane. Že poka med sloji človekov. Sloji že ne govore več tako, kot sodelavec govori sodelavcu, in že govore tako, kot cerkvene ure v mestih lopotajo: vsaka zase, druga po drugi, druga ob drugi in ne druga drugi.

V Berlinu je bilo. Mati prinese bolnega otroka k zdravniku. Zdravnik povpraša po tem, po onem,

pa vpraša tudi po »psihi« (duševnih pojavih) otroka. Materi je nerodno; ne ve, kaj bi; premišlja, tuhta; sramuje se svoje »nevednosti«, pa se odloči: »V splošnem povoljno; dvakrat na dan: zjutraj in zvečer; vsako toliko je pa mehko.« Vprašanje in odgovor te spravita v smeh, vzradostil si se ob njih in si forej dobre duše. Bralec pa, ki se smeji materi, je v govorici in v duši pokveka. Ni treba, da berlinska in katerakoli mati ve, po čem vpraša »psiha«. Berlinski pa katerakoli zdravnik naj vé, da ima narodov vsak oznake za dušo, duh, duševnost. Zdravnik govóri z bolnikom kot govóri dober in pomagljiv človek z bednim. Zdravnika plačam — pa naj govóri z menoj in po moje; zdravnik vzame od mene denar, pa je dolžen govoriti mojo besedo. Kdor od mene ničesar ne vzame, od mene ničesar ne zahteva, se mene v ničem ne dotika, naj govóri kakor hoče.

Govorimo o zdravnikih — mislimo pa na vse stanove. Članivseh stanov so pretežno preprodajavci, pa tudi prodajavci zvédenkarstva.

Narodi so imeli opravka s tujkači in tujkami že od nekdanj in očitvidno tudi v prvih časih cerkve. Sv. Pavel piše Korinčanom (I. list, 14. pogl.):

(1) Perzadevajte si imeti ljubezen; hrepenite po duhovnih darovih, sosebno pa, de bi prerokovali. (Op.: Prerokovati se ne pravi, le prihodnje reči pripovedovati, ampak pomeni veliko več po navdihovanji sv. Duhá učiti in take reči govoriti in peti, ktere druge k pobožnosti spodbujajo in v nji poterdujejo — v tem poglavji sv. Pavel tedej uči, de naj listi, ki imajo te posebne darove sv. Duhá, pred zbranimi raji prerokujejo, kakor pa v plujih jezikih govore, ker imajo v svoji moči to in uno delati.) (2) Zakaj kdor (ptuje) jezike govóri, ne govóri z ljudmi, ampak s Bogam; nihče namreč ne razume. Po Duhu pa govóri skrivnosti. (3) Kdor pa prerokuje, govóri ljudem v boljšanje, in opominjevanje in veselenje. (4) Kdor jezike govóri, sam sebe boljša; kdor pa prerokuje, cerkev Božjo boljša. (5) Želim pa, de bi vi vsi jezike govorili, še bolj pa de bi prerokovali. Veči je namreč, kdor prerokuje, kakor kdor jezike govóri; razun če razlaga, de cerkev boljšanje prejema. (6) Zdaj pa, bratje, ko bi prišel k vam in govoril jezike, kaj bi vam pomagal, ako bi ne govoril z vami ali v razodenji, ali v znanji, ali v prerokovanji, ali v nauku? (Op.: Ko bi vam ne oznanoval svetliga in razodetiga uka; svetli čisti in razodeti nauk.) (7) Sej tudi kar je brez življenja in glas daje, pišal ali citre, če ne dajo razločniga glasu, kako se bo vedilo to, kar se piska ali kar se citra? (8) In če trobenta nerazločen glas daje, kdo se bo perpravil na boj? (9) Tako tudi vi, če ne govorite z jezikam razločnih besedí, kako se bo vedilo to, kar se govóri? V veter namreč bote govorili. (Op.: Zastonj, brez sadú.)

Fr. Zupan: Trdnjava v Ercegovem. Akvarel.

(10) Veliko ločin jezikov, kakor se vé, je na tem svetu in nobeden ni brez (razločniga) glasu. (11) Ako mi je torej neznan pomen besede, bom temu, s katerim govorim, ptujic; in kateri govori, bo meni ptujic. (13) In zato, kdor govori (ptuj) jezik, naj prosí, de bi razlagal. (Op.: Da bi ravno to tudi drugim v razumljivim jeziku razložno dopovedal.) (14) Če namreč v (ptujim) jeziku molim, moj duh moli, toda moj um je brez sadu. (Op.: To kar jaz umém, drugim nič ne pomaga, ker tega oni ne razumejo.) (15) Kaj je tedaj storiti? Mòlil bom z duhom, mòlil bom tudi z umom; (Op.: de me bodo vsi razumevali); pel bom z duhom, pel bom tudi z umom. (19) Tode v cerkvi raji pet besedí razumno govorim, de tudi druge podučim, kakor deset tavžent besedi v (ptujim) jeziku. (20) Bratje, ne bodite otrôci v razumnosti (Op.: kar bi vi bili, ako bi toliko ne previdili, de je boljše v podučenje in podbudo družih moliti in peti, kakor kaj nerazumljiviga govoriti), ampak v hudobii bodite otroci (Op.: tako brez hudobij, kakor otroci), v razumnosti pa popolni bodite. (22) Jeziki tedej niso v znamenje vernim, ampak nevernim; prerokovanja pa niso za neverne, ampak za verne. (23) Ako bi se tedaj vsa cerkev sošla, in bi vsi v ptujih jezikih govorili, bi pa prišli noter nepodučeni ali neverni, ali bi ne rekli, de vam ob um gre? (27) Če kdo ptuj jezik govori (Op.: če se v ptujih jezikih govori), naj govoriša dva ali k večimu po trije, in eden za drugim in eden naj razlaga. (28) Če pa ni razlagavca, naj molči (Op.: kateri zna v ptujim jeziku

govoriti) v cerkvi, in naj sebi govori in Bogu. (39) Perzadevajte si tedej, bratje, prerokovati in govoriti jezikov nikar ne branite.

Prav Pavlovega mnenja sem. Prizadevajmo si tedaj, bratje, prerokovati, tedaj učiti v jeziku, ki je vsakemu naših znan; kdor pa hoče govoriti tuje jezike, mu ne branimo: govori naj samemu sebi ali pa tistim, ki ga umejo — torej tujcem.

Avstrija je imela lepo vodilno misel: država naj je zgrajena na pravici (iustitia regnorum fundamentum). Avstrija pa je delila pravico v jezikih in je ni prerokovala. Pravica ni dala razločnega glasu in je nismo umeli. Póke so nastale med avstrijskimi narodi; narodi zo zašli v gluhe loze in so priprli vrata in oknice duše; postali so trdi, zakrknjeni, razburljivi, popadljivi; postali so si neusmiljeni, usmerili so se vsaksebi in so se razkropili.

Prerekanje o opravičenosti, o dobrodejnosti, o škodljivosti poročnih sodišč roja koncem koncev iz ene skale: iz nejasne govorice pravdavcev. Pravdniki govoré svojo besedo, porotniki svojo, priče svojo in njim vsem se mudi in govoré si v jezikih. Njih besede brzé, in čim bolj hitevajo, tem manj vedó, da so si vendarle bratje, tem glušji postajajo pravdavci, tem glušje postaja v obravnalnici. Pa je umevno, da naj so pravdniki dobro poučeni o vsakršnih življenjskih in strokovnih zadevah, da naj so o njih tako poučeni, da jim je pripovedovanje pravdavcev prerokovanje in da oni sami ne govoré s pravdavci v jezikih. Pa je tudi umevno, da kar samoedino poznanje postave ni vse; postava je zapisana v knjigi, in brati zna vsak. Samične pravniške šole (fakultete) torej niso pravi temelj za izobrazbo pravniškega porastka. Pravniški porast naj nastaja na vseučilišču, torej na onem skupku šol, ki se na njih moreš poučiti o vsem in ki prepodaje vsakršno znanje.

Po vsem kar smo rekli, je želja narodov po lastnih (popolnih) vseučiliščih kar umljiva — želja torej po takih vseučiliščih, kjer se jim znanje prerokuje in kjer narod ne poučujejo v jezikih.

* * *

Tujkarjenje in moda imata en izvor: željo, različiti se in razlikovati se od »ostalnih zemljanov« — torej napuh življenja (N. Buharin: Teorija historičnega materializma). Ruski posestnik je prinesel s seboj iz Pariza ali kako tujinsko odelo ali pa je pripeljal kako razsipno ljubimko; le-tam je pobral tudi francosko izgovarjavo r-a in je dokazoval doma s pohrklenim r-om, da je človek »prve dobrote«. (Buharin.) Moda tujkarjenja privede človeka tako daleč, da neki sloji pišejo in govoré le še posebno »literarno« (knjižno) besedo; razlika med »literarno« in »vulgarno« (presno) govorico postane

tolika, »da človeki — vzemi doslovno — prenehajo drug drugega razumevati«. (Buharin.)

Besedarju ne gre, da bi raziskaval kar samo besedo in bi se ne brigal za vsega človeka. (Buharin-Wundt.)

Med naravarstvom in besedarstvom torej ni nasprotja in ni mejá: oba stojita na enega gospodarja zemlji. Gospodar se imenuje narod: pa je umevna gospodarja želja, da naj bo vsa njegova last cela in oplotena z enim protjem.

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Osemindvajseto poglavje.

Del mojega okrevanja od dolge bolezni je bil ta, da sem našel veselje v malenkostih, v stvarih, v spuščanju zmajev, v igranju manc v plavalšču, v nedolžnem nagajanju konjem, v reševanju mehaničnih ugank. Posledica tega je bila, da sem se naveličal mesta. Na posestvu v Dolini meseca sem našel svoj raj. Opustil sem življenje v mestu. Vse, kar so mesta imela zame, je bila godba, gledišče in turške kopeli.

Godilo se mi je dobro v vsem. Delal sem naporno, se igral naporno in bil jako srečen. Bral sem več leposlovnih in manj znanstvenih stvari. Studiral nisem niti desetino toliko, kot sem studiral v preteklosti.

Ampak bližal se je čas, kolikor morem videti, brez vzroka in zveze, ko sem se moral začeti pokoriti za dvajsetletno pajdašanje s kraljem Alkoholom. Tu pa tam so k meni na posestvo prispeli gostje in ostali nekaj dni. Nekateri niso pili. Za tiste pa, ki so pili, je bilo pomanjkanje vsakega alkohola huda nepravilnost. Meni ni bilo mogoče, da bi se bil pregrešil zoper svojo gostoljubnost s tem, da bi jih prisilil prenašati to nepravilnost. In naročil sem celo zalogo — za goste.

Nikdar se nisem dosti zanimal za cocktaile, da bi vedel, kako se delajo. Zavoljo tega sem se obrnil do nekega krčmarja v Oaklandu, naj jih napravi v večji množini in mi jih pošlje. Kedar nisem imel gostov, nisem pil. Začel pa sem opazovati, da sem bil vesel, ko sem končal svoje dopoldansko delo, ako je bil kak gost v hiši, da sem lahko pil kak cocktail ž njim.

Bil pa sem tako čist alkohola, da me je že en sam cocktail povzdignil. En sam cocktail mi je razžaril duha in priščegetal smeh na usta za tistih par minut, preden sem sédel za mizo in pričel s preprijetnim opravkom zauživanja. Po drugi plati pa je bila moč mojega želodca, moje alkoholične odpornosti toliko, da je bil en sam cocktail samo

iskrica žara, samo majhen početeget za nasmešek. Nekoč mi je neki prijatelj odkritosrčno in brez sramu predlagal drugi cocktail. Spil sem tudi drugi cocktail ž njim. Žar je bil trajnejši in toplejši, smeh je bil veselejši in glasnejši. Človek ne pozabi takih izkušenj. Včasih skoraj mislim, da sem zato začel zares piti, ker sem bil tako zelo srečen.

Spominjam se nekega dne, ko sva Charmian in jaz napravila dolgo ježo po gorovju. Služabništvu sva dala tisti dan prosto, midva pa sva se vrnila pozno ponoči k prav prijetni večerji. O, kako lepo je bilo, da sem doživel tisto noč; večerja se je pripravljala, midva z ženo pa sva bila sama v kuhinji! Bil sem na višku veselja do življenja. Stvari, kakor knjige in dognanje resnice, zame ni bilo. Moje telo je bilo sijajno zdravo in zdravo utrujeno od dolge ježe. Dan je bil krasen. Noč je bila krasna. Jaz pa sem z žensko, ki mi je bila zakonska družica, piknikoval v veseli samoti. (Picknick, izg. piknik, je zabava na prostem, kjer se je in pleše.) Skrbi nisem imel nobenih. Računi so bili vsi plačani in denar je vrel k meni. Bodočnost se je vedno bolj odpirala pred menoj. In prav pred mano so na žerjavnici brbotale preokusne stvari, najin smeh je žuborel in moj želodec se je oglašal s prelestnim tekom.

Počutil sem se tako dobro, da je nekje v meni vstal nekak nenasiten pohlep, da bi se počutil še bolje. Bil sem tako srečen, da sem želel svojo srečo še bolj povečati. In vedel sem, kako. Deset tisoč stikov s kraljem Alkoholom me je to naučilo. Nekaterikrat sem romal iz kuhinje k steklenici s cocktailom in vsakikrat jo zapustil za obilno mero cocktaila bolj prazno. Učinek je bil prekrasen. Nisem bil okrogel, nisem bil v rožcah, ampak ogrelo me je in razžarilo in moja sreča je bila neizmerna. Kakor mi je bilo življenje blagonaklonjeno, sem to blagonaklonjenost še povečal. Bila je vélika ura mojega življenja — ena največjih. Toda za to sem plačal, plačal mnogo pozneje, kakor se bo videlo.

Neki dan tik pred kosilom, ko je bilo dopoldansko pisanje opravljeno, sem spil en cocktail sam, dasi nisem imel nobenega gosta. Od tedaj naprej sem vsak dan pred kosilom spil po en cocktail, kedar ni bilo gostov. Zdaj pa me je imel kralj Alkohol v pesti. Začel sem redno piti. Začel sem piti sam. In začel sem piti ne iz gostoljubja, ne radi okusa, ampak zastran učinka.

Tisti vsakdanji cocktail pred kosilom sem potreboval. Nikdar pa mi ni šinilo v glavo, da utegne biti kak vzrok, iz katerega naj bi ne pil. In za to sem plačal. Da sem hotel, bi bil vsak dan lahko plačal za tisoč cocktailov. In kaj je bil en cocktail — en sam cocktail — meni, ki sem toliko

leť ob toliko priložnostih spil nezmerne množine močnejših pijač, ne da bi mi kaj bilo?

Moje življenje na kmetih je bilo urejeno takole: Vsako jutro ob pol devetih, ko sem že od četrte ali pete ure zjutraj v postelji kaj čital ali opravljal korekture, sem sedel k pisalni mizi. Razne male pisarije so mi dale opravka do devetih in brez izjeme ter točno ob devetih sem začel pisati. Ob enajstih, včasih nekoliko minut prej ali pozneje, je bilo mojih tisoč besedi dovršenih. Kake pol ure sem še pospravljaj pisalno mizo in moje dnevno delo je bilo končano, tako da sem ob pol dvanajstih s pošto vrečo in jutranjim časnikom legel v mrežnico pod drevjem. Ob pol trinajstih sem kosil, popoldne pa sem plaval in jezdil.

Neko jutro sem o poldvanajstih šel in spil en cocktail, preden sem legel v mrežnico. To se je v naslednjih dopoldnevih seveda ponavljalo in sem

vselej spil še en cocktail tik pred kosilom ob trinajstih. Kmalu sem se zalotil, da sem si sedeč pri pisalni mizi sredi svojih vsakdanjih tisoč besedi zaželel tistega cocktaila ob poldvanajstih.

Sedaj šele sem se dodobra zavedal, da sem si poželet alkohola. Pa kaj zato? Nisem imel strahu pred kraljem Alkoholom. Predolgo sem bil v družbi z njim. Pijača me je izmodrila. Bil sem previden. Nikdar več se ne bi napil čez mero. Poznal sem nevarnosti in pasti kralja Alkohola, različne načine, po katerih me je skušal v preteklosti umoriti. Toda vse tisto je minilo, davno minilo. Nikdar več se ne bi napil do otopelosti. Nikdar več se ne bi opil. Vse, kar sem si želel, je bilo samo, da se ogrejem in razžarim, da si vzdramim veselost in položim smeh v grlo in narahlo oživim črne domišljije v svojih možganih. O, bil sem vseskozi gospodar nad seboj in kraljem Alkoholom. (Dalje prih.)

P I S A N O P O L J E

DALMACIJA.

Malena je Dálmacija,
al' je dika rodu svom'...

Kadar pri nas sredi februarja leži še sneg in ledena skorja pokriva zemljo in je pomlad še daleč, tedaj utrujeni od dolge zime zahrepenimo z vsem srcem po toplem jugu, po solncu, po pravljicni deželi fig in rožičev, lavorja, oljk in oranž, po morju, po deželi tisočerih otokov in modrih morskih valov, kjer že pričenjajo cveteti višnje in poganjajo rožnati cvetovi breskev v vinogradih, v vrtovih pa zadehte vijolice.

Ni čuda, da severnjakovo srce hrepeni po jugu. Saj je tam doli doma človeštvo, tam je stekla zibelka civilizacije, tam so stara ljudstva in priče njih kulture.

Tudi Dalmacija je stara zemlja. Iliri, pa Grki in Rimljani, pa speť Slovani, Saraceni in Osmani, Germani in Benečani, taka mešanica ras in plemen je rodila dalmatinsko ljudstvo, ki združuje v sebi prvine najrazličnejših narodov.

Tudi vidni sledovi vseh teh narodov so se ohranili do naših dni. Stavbe v vseh slogih pričajo o tem. Dalmatinska mesta so zakladnice umetnosti in lepote, veselje očem preprostega potnika in užitek učenjaku, zanimiv vrelec zgodovinarjev in slast umetniku.

Priroda je na ozkem pasu vzdolž morja nagromadila toliko raznovrstnih lepote, da se jih tujec kar ne nagleda. Od Raba do Budve je dalmatinska obala kakor en sam krasen park z nasadi, slikovitimi zalivi in lukami, s skalnatimi pobočji in belimi mesti — povsod pa morje, čisto in modro kot ribje oko. Po morju se belé jadra in parniki režejo globoke brazde v mirno gladino.

Izmed najstarejših mest v Dalmaciji je Trogir, naselbina, zgrajena na otočiču, ki je zvezan po mostovih s kopnim in z otokom, ki ga ščiti. Menda ga ni v Dalmaciji kraja, ki bi bil tako ohranil svoj starodavni

značaj, da se ti zdi, ko hodiš po trogirskih ulicah, da nisi v XX., temveč v XVI. stoletju. V slavni stolnici, ki je čudo romansko-gotskega stavbarstva, pokažejo tujcu nagrobno ploščo, ki pravi, da počiva tam in čaka vstajenja knez Trpimir, ščit Hrvatov — Trepimirus dux, clipeus Croatorum.

Naše glavno пристanišče, mesto bodočnosti, je Split. Ni pa le mesto prihodnjih dni, prav tako, če ne še bolj, je vse mesto en sam spomenik slavne prošlosti. Njegovo jedro tvori palača Dioklecijana, ki se je utrujen od krvavih preganjanj kristjanov in državnih preprirov umeknil v pokoj na zapuščeno ilirsko obalo, odkoder je kot preprost vojak prišel v Italijo. V narodu car Dukljan še živi. Zgodovinarji pa pripovedujejo, da je ta mogočni rimski cesar, ki je vladal malo pred razlomom ogromnega svetovnega imperija, na stara leta sadil zelje na splitskem polju.

Priče njegovega veličastja še stoje. Najbolj ohranjen je njegov mavzolej, nagrobni tempelj, ki si ga je sam še za živih dni zgradil. Stoji še skoro nedotaknjeno. tudi sveetišče Eskulapa, pa ogromno zidovje cesarjeve palače z vrati in stolpi. Vse ostalo je več ali manj postalo žrtev časa.

Mavzolej je pa skoro nedotaknjen. Kristjani, zoper katere se je boril vse življenje, so iz grobnice krutega imperatorja uredili lepo splitsko stolnico. A kje je pokopan Dioklecijan, tega do danes še ne vemo.

Zanimiva je tudi okolica Splita, vsa polna zgodovinskih spominov, zapuščenih in na pol razpalih kapelec, z zidanimi in klesanimi spomini na rimsko dobo, na benečanske čase in na turške navale. Saj je meja Turčije segala malo do nad Splita.

Obmejna trdnjava vrh gorovja, ki loči primorje od dalmatinskega Zágorja, je Klis. Na živi skali kljubuje smela trdnjava burji in jugovini. Danes je pravzaprav le še ogromen kup starinskih razvalin, napol porušenih zgradb iz vseh dob. Povsod so sledovi prošlosti, napisne plošče v latinščini, italijanščini, v turškem in

nemškem jeziku. Napise je zlobna ali roka nespametnih večinoma vse poškodovala. Le ena sama latinska plošča se je ohranila nepoškodovana. Vzidana je v steno nekdanje turške mošeje, ki je bila kesneje spremenjena v krščansko cerkev, in slove: »Kar je pobožnost zgradila, naj pobožnost ohrani« in letnica iz XVII. stoletja. S Klisa je čudovit pogled na Split, na sinje morje z otoki, — Brač vidiš, Šolto, v ozadju Vis — na zeleno polje, a če se ti obrne pogled proti severu, se zgodiš nad strašno goloto kamenitih puščav dalmatinskega krasa. Ne pravi zastoj znani stih:

Teško Klisu, što je na kamenu,
a kamenu teško, što je Klis na njemu.

Izmed dalmatinskih otokov je H v a r najbrž najlepši. Ima tudi najjužnejše podnebje, najmilejšo zimo brez vetrov, brez mraza. Datljeve palme obrodé in dozore, močno vino raste po solčnih obronkih. Hvarsko rožmarinovo olje je znamenito. Sedež škofije in glavno mesto otoka je H v a r, ki šteje dobrih tisoč prebivalcev, pa ima najstarejše gledališče na vsem Balkanu in je biser pokrajinske in stavbarske lepote. Leži naslonjeno na strme bregove gričev, ki se dvigajo naravnost iz morja. Potniku, ki se pripelje z ladjo, se zdi, da vidi pisane jaselce. Visoko nad gomilo belih hiš, med katerimi se dvigajo visoke datljeve palme, ki se lepo odražajo od marmornih, s stebri pretkanih zvonikov, grozé na golem skalovju mogočne trdnjave iz časov, ko je vladal tod še lev sv. Marka in je po brodovjih v luki plapolala še z zlatom pretkana zastava lagunske republike. O Benečanih ni več sledu, a marmorni levi na stavbah še pripovedujejo o nekdanji moči. Pa mesto je še mnogo starejše. Že samo ime nam pove, da je Hvar grška naselbina. Ime otoka in mesta izvira iz besede »Pharos« (svečnik).

Dalmacija je eno, drugo je Dubrovnik. Še danes pravijo dalmatinski meščani človeku, ki pride iz Splita, da je došel »iz Dalmacije«. Spomin na več nego poltisočletno lastno državo še ni ugasnil. In še danes prav natanko vedó za vsakega someščana, če se je njegov praded za Napoleonovih časov »u opancima« priselil iz kršne Hercegovine v gosparsko mesto. Pod plemenito republiko sv. Vlaha kmetje niso smeli priti v mesto v opankah, še manj bosí, temveč le v čistih usnjenih šolnih, katere so lepo v torbi prinesli do mestnih vrat in jih tam nateknili.

Še danes je Dubrovnik obzidan z močnim zidovjem, in da ni treh mestnih vrat, ne moreš vanj. Za to je mesto, kolikor ga je v zidovju, kakor da je zaspalo pred sto leti in se nenadoma prebudilo speč k življenju. Vsaka hiša, vsak kamen je spomenik čiste umetnosti in žlahtnega okusa prejšnjih časov. Marmor je razmetan, kakor da ni drugega kamena v kraški Dalmaciji. Po cerkvah visé slike najboljših italijanskih mojstrov. Zlate in srebrne dragocenosti polnijo cerkvene zakladnice. Čudoviti vodnjaki ulivajo vodo iz marmornatih kadunij, ki se zdé, da so iz starega, malce porumenelega voska.

Pred cerkvijo sv. Vlaha (sv. Blaža), zaščitnika ponosne ljudovlade in mesta, ki so ga Dubrovničani postavili v svoj državni grb, stoji kamenit Roland — orjak, drži meč in ščit v rokah in varuje pravičnost in poštenost kupcev. Steber se končuje v drog za beli prapor sv. Vlaha, ki zavihra ob slovesnih prilikah. Vsako leto, dne 3. februarja se to zgodi, ko v svečani procesiji

nesejo škof in kanoniki v srebrnih posodah »svete moči«, dragocene svečine mestnega svetca.

Staro obzidje pa obdaja temno zelen venec nasadov pinij, palm, oleandrov in drugih južnih, večno zelenih rastlin; beli dvorci se blesté iz temnega zelenila cipres, prijazne vile in hišice se kažejo po bregovih. Palme se košatijo in razkazujejo široke liste, otožne, meniško toge ciprese kipé pod nebo poleg prilikavih, skrivenčenih oljk, ki se zdé kakor matere, ki v obupu vijejo roke. Bodljikave agave štrlé nad strmimi prepadi. Pred zasanjanim mestom se pa v temno modrih valovih ogleduje Lokrum, ki se ne zdi kakor otok, temveč kot zelena živa pravljica.

Dubrovnik je mesto pomorščakov. Na morju je zgrajeno in od morja je zraslo. Kar je bogastva, vede in umetnosti svetá, vse so prinesli dubrovniški brodovi iz vseh delov zemlje. Še danes so Dalmatinci izmed najboljših mornarjev obeh polobel, a med Dalmatinci slové Dubrovčani kot prvi. Če kje, velja tudi za Dubrovnik slavno geslo staronemške Hanze, ki pravi, da je brodariti treba, živeti pa ne — navigare necesse, vivere non necesse.

Tako ni čudo, da je Dubrovnik še danes eno izmed najbogatejših mest države, dasi je po velikosti neznaftno. Imovitost stare slave, lepota mesta in skladnost življenja, vse to je vzrok, da Dubrovčani tako goreče ljubijo svoje mesto, kakor le malokateri prebivalci drugih mest. Na starem poslopju dubrovniške kovnice za denar je vklesan latinski stih: Parva domus Ragusae sed sufficit mundo — majhen Raguze je dom, svetu pa mnogo veljá.

Še malo na jug, pa smo v B o k i K o t o r s k i. Čuden in skrivnosten je ta zaliv, ki spominja na severne dežele. Strmi bregovi zapirajo s tesnimi vrati vrsto zalivov, da ne veš, si li na jezeru, ali je to še morje. Brž ob vhodu v Boko je E r c e g n o v i, staro mestece, strmo ležeče nad morjem. Ob obali in nad mestom so povsod starinske trdnjave, turške, benečanske in španjolske. Topov v njih ni več. Onih drugih, modernih utrdb, ki so nevarnejše, pa sploh ne opaziš. So skrite pod zemljo, komaj da ozke linice dovoljujejo posadki pogled na morje. Ercegnovi je mesto palm, pomaranč in citron, ki se blesté iz gostega zelenja.

Na kraju zaliva leži K o t o r. Na površini, ki se ti ne zdi večja od dlani, je čudno stisnjeno mestece, obzidano od vseh strani. Do mestnih vrat vodijo dvizni mostovi, globoki vodni jarki varujejo okope pred sovražnim napadom.

Kotor je ves kakor en sam muzej, naslada slikarjev in arhitektov. Po tesnih in vijugastih uličicah le redko posije solnce, da se ti zdi kakor neverjeten, skoraj nedovoljen dogodek. Hiše so, kakor sploh v dalmatinskem primorju, vse iz rezanega kamna, ulice vse tlakovane, nad hišnimi vrati grbi, izklesani okraski, vmes napol propale palače, stare cerkve, beneški levi in napisne plošče. Tujcu prilike za uživanje brez kraja. Čuden svet je to, tesen, sam vase zaprt, kakor da se je tu ura življenja ustavila, da so stoletja neslišno plula preko tega začaranega mesta.

Kotor je postal žrtev propalega dalmatinskega brodarstva, ki se je začelo, ko so parne ladje začele izpodrivati jadrnice. Mesta so obubožala, dotok denarja je ponehal, bogastvo je usahnilo in življenje v nekdanj živahnih trgovskih središčih je začelo zamirati. Danes se ti zdi, da vsa Boka, in z njo tudi Kotor, spi...

Preko dne žari dalmatinska obala v solncu, da ti jemlje vid. Ko pa se žareča obla, ki je ves dan neusmiljeno žgala in popalila še tisto malo svežega zelenja, kar ga vzklije iz skopih kraških tal, nagne k zatonu, oživi vsa božja priroda. Oglasé se ptiči po cipresah in oljčjih gajih tako sladko, kakor da nikdar ni bilo dneva in pripeke solnca, ki ne pozna usmiljenja.

Kdor je kdaj slišal v mračnem grmovju grofovskega parka v Kastelu Lukšiču blizu Splita peli slavca, ne pozabi nikdar tega večera, ko je grenkoopojno dehtel cvetoči lovor in se je z njegovim vonjem spajal vonj oranževcev v čudno omamne dišave, ko je pod parkom pokojno, kakor velika speča zver enakomerno dihala morje, ko so črički gnali svojo visoko pesem in je luna vsemu stvarstvu dajala videz neresničnega, sanjskega sveta — ta nikdar več ne pozabi čara južne noči.

In popotnik s severa, ko ga zvečer visoko nad Dubrovnikom in nad mirno morsko gladino pelje pot med mračnimi cipresami, ki sveže diše po smoli, mimo s cvetjem preobloženih oleandrov, nagnjenih preko visokih zidov, ki varujejo porušene in propale plemiške dvorce, bo gotovo razumel ljubezen teh južnjakov do morja, ki opasuje belo, na pečinah čepeče mesto, in do svoje lepe domovine.

Kdor je kdaj na vse zgodaj, komaj da se je zdanilo, plul po mirni gladini na starodavni jadrnici, in opazoval, kako se dramí dan nad morjem, vdihaval slani zrak in opazoval zagorele postave zdravih in krepkih mornarjev, ki sami in njih jadrnice tako neverjetno sličijo odisejskim brodovom in njihovim pomorščakom, ta je spoznal lepoto in veličastnost morja.

Bolje in popolneje od najboljših umetnostnih in zgodovinskih knjig mu bo posebnost prošlih vekov vstala živo pred očmi, če se bo po nočnih uličicah Šibenika, Raba ali Trogirja sprehajal in se mu bo vsak hip zazdelo, da mora zdaj zdaj okoli vogala zavili v rdeči baržunast plašč zaviti, zakrjnkano plemič z vihrajočo perjanico na pisanem klobuku...

Zato pa, kdor le more: popotni les v roke, pa hajdi na jug do morja, pa na morje, na otoke! Saj je ta zemlja naša, saj je to morje naše, in lepo, da nikoli tako! Zato ob dobi počitnic seznanja Mladika po slikah svoje bralce vsaj z nekaterimi lepotami te naše Riviere.

K. Dobida.

DR. GREGOR ROŽMAN

je bil rojen dne 9. marca 1883 v Šmihelu pri Pliberku na Koroškem. Obiskoval je v letih 1896 do 1904 celovško gimnazijo in jo dovršil z odliko. Od leta 1904 do 1908 je studiral bogoslovje v Celovcu. Za duhovnika je bil posvečen leta 1907. Leta 1908 je šel kot kaplan v Borovlje, odkoder ga je škof Kahn že prihodnje leto poslal v Avgušlinej na Dunaj. Tam je dovršil v dveh in pol letih vse skušnje in se l. 1912 vrnil v Celovec, kjer je bil imenovan za vzgojnega prefekta v Marijanišču. Prihodnje leto je postal docent cerkvenega prava na bogoslovskem učilišču v Celovcu, leto za tem pa je bil postavljen za rednega profesorja moralke in cerkvenega prava. Obenem je bil še spiritual in podravnatelj v bogoslovju, ki je bilo med vojno premeščeno v Tansenberg. Po vojni je bil do leta 1920 kancelar generalnega vikarja slovenskega dela Koroške, prošta Randla v Dobrli vesi. Po nesrečnem plebiscitu je odšel

dr. Rožman v Ljubljano, kjer je bil postavljen l. 1920 za honorarnega docenta za cerkveno pravo. Po smrti profesorja dr. Janežiča je bil imenovan za predsednika cerkvenega sodišča. Leta 1924 je postal izredni profesor cerkvenega prava, leta 1927 pa mu je bila podeljena čast konzistorialnega svetnika.

V nedeljo 14. julija 1929 je bil dr. Gregor Rožman v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja slovesno posvečen za škofa.

NOVE KNJIGE.

Knjige Slovenske Matice za leto 1929. To poleg Mohorjeve najstarejše slovensko književno društvo je z letošnjimi knjigami, rečimo, prišlo v pravi tir: Knjige so res odlične po vsebini in po opremi. Vsak izobraženec mora biti le vesel, da se je to staro književno društvo zopet razgibalo, povzelo staro dediščino in s časovnim napredkom tudi po kakovosti knjig napredovalo. Člani so dobili tele štiri knjige, in sicer za članarino 50 Din: 1. Reymont - Glonar: Kmetje, I. del («Jesen»), roman; 2. Bevk France: V zablodah, roman; 3. Cankar Izidor: Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi, — (tretji zaključni snopič I. dela); 4. Kidrič France: Zgodovina slovenskega slovstva, 1. snopič. — Za leto 1930 bo poskrbel društveni odbor še za večji knjižni dar kot je letošnji. V svoji seji dne 11. maja 1929 je odbor Slovenske Matice postavil za leto 1930 naslednji program: 1. Reymont - Glonar: Kmetje, II. del («Zima»); 2. en izviren leposlovní spis, ki bo izšel v Knezovi knjižnici; 3. Izidor Cankar: Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi, prvi snopič II. dela; 4. France Kidrič: Zgodovina slovenskega slovstva, drugi, zaključni snopič. Poleg teh knjig bodo dobili člani leta 1930 še eno knjigo, torej skupaj pet knjig. Peto knjigo si bodo člani izbrali sami iz matične knjižne zaloge, in sicer:

1. Lončar Drag., dr.: Politično življenje Slovencev; 2. Mencinger I., dr.: Izbrani spisi, 3. zv.: Povesti, satire, članki ali 4. zv.: Abaddon; 3. Knezova knjižnica XXII. zv., Juš Kozak: Razori, Rado Murnik: Tujec itd.; 4. Lermontov - dr. VI. Borštnik: Junak našega časa; 5. Vida Jerajeva: Iz Ljubljane čez poljane. Naklada letošnjih knjig je tako velika, da novo pristopivši člani lahko dobé tudi naknadno še letošnje knjige zaradi kompletacije posameznih del, katerih izhajanje je preračunano na daljšo dobo. Ob draginji in bornih dohodkih izobrazencev je po Mačice prav listi kot Mohorjeve: da ne bo preprost človek in ne izobraženec brez knjig, mu ti dve društvi nudita za neverjelno nizko ceno, ki jo zmora vsak, več tako lepih knjig. Opozarjamo vse izobrazence, da pristopijo kot člani k Slovenski Malici. O posameznih knjigah še spregovorimo.

Frano Lovšin: **Veseli pastirčki**. V Ljubljani, 1928. — »Vendar spej nekaj dobrega!« vzklikneš, ko prebereš te drobne, otroške pesemce. Ljubke so, nežne kakor otročiči — in resnične — kar je najvažnejše. Videti jim je, da jih je spesnil človek, ki otroke pozna, ne samo na pogled, marveč tudi po njih življenju in mišljenju in hotenju. »Veseli pastirčki« so res ti mladi drobljančki in avtor jih je lepo doumel v verzih. Tudi nas, ki smo že »trhli pastirji«, razvedri ta knjižica. Želimo ji mnogo uspeha in jo priporočamo zlasti šolskim knjižnicam pa tudi družinam, da jo prečitajo otrokom doma! — Gasparijeva naslovna risba na platnicah se lepo ujema z vsebino in je tudi okusen okras drobne zbirke. Km.

Anton Boštele: **Pesmi**. Celje, 1929. — Čitam ponovno te pesmi in vedno bolj uvidevam, da so izšle prezgodaj. Boštele še ni dozorel niti miselno niti pesniško. Razklana duševnost za naš čas ni več moderna, in taka pesem — tudi socialna ni. Boštele je pač raste v takem literarnem ozračju, zato grebe sam vase in ne more priti do duševne ubranosti. Po tem išče utehe v resignaciji, užitku in pozabi — pa se spej sproži v višine duhovne lepote, ki jo išče v naravi in ljudeh. Tudi njegova oblikovna sila je slabotna. Ali so te pesmi živi organizmi, ali jih narekuje enotno notranje oblikujoče počelo? Vzemite n. pr. »Žrtvenik« (10) pa boste vedeli,

da to ni zgrajeno, ampak samo sestavljeno, samo na zunaj zvezano. Pa to je hiba cele zbirke. Tudi oblikovno naj bi Boštele bolj cenil zunanja pesniška sredstva, čist verz in rimo, kajti njegov notranji, prosti verz ni dovolj učinkovit. A eno prednost ima Boštele: gledati zna našo kmečko in planinsko zemljo. Če se bo poglobil in našel v krajskih razpoloženjih tudi — dušo, zna postati v pesmi glasnik naših polj in planin, ki kar s kruto mogočnostjo oblikujejo duše in srca. Jože Pogačnik.

Dela novoborcev. I. zvezek. Oton Berkopec: **Pesmi, Ivo Sever: Slavica**, tragedija v treh dejanjih. Knjižnica »Naša gruda«. 1928. — Založba »Naša gruda« v Zagrebu je začela izdajati vrsto leposovnih in esejističnih del za ožji krog slovenske inteligence, kakor pravijo prireditelji. Zakaj si sami ožijo svoj delokrog, pač ni niti z umetnostnega niti s knjižotrskega stališča razumljivo, morda je to samo zaradi predobčuta odpora, ki ga bo vzbudil že reklamni naslov »Dela novoborcev«. Pa kljub književnemu naznanilu na zadnji strani ne kažejo zvezki, ki so dosedaj izšli, nobene nove umetnostne smeri ali vsaj novega načina ustvarjanja. Optimizem je sicer plodna duševna podlaga, toda tudi literarne odkritosti je treba, pred seboj in pred javnostjo. — Berkopčeve pesmi pričajo o zmožnosti, o finem posluhu za melodiko in pesniški jezik ter o čutu za lep, često romančni motiv. Dovoršenih pesmi je med njimi dokaj malo (Voznik, Sveti večer, belokranjske in še katera), druge so pa poetični drobci, včasih rez-oblikovani, včasih pa tudi le izpiski brez dozorelega, izvirnega doživetja (Poldne, Jesen, Vstajenje). Pesmi kakor »Bratom«, »Poet«, »Našim modernim poetom« je izsilil najbrž program izdajateljev, zato se jim pozna njihova prisiljenost. V prid zbirke naj bi izostale. Pa če bi pesnik bolj pomislil na vsebinsko kakovost slovenske moderne poezije, bi pesem »Našim modernim poetom« rajši opustil — zaradi sebe in iz resnicoljubnosti. Berkopec je najboljši v lirski pesmi-vložnici v slogu narodne pesmi in župančičevih belokranjskih romanc. Tu je njegova moč. — Severjeva tragedija Slavica hoče biti zgolj duševna drama. Daljši zagovor te vrste dramatike je cel drugi zvezek te knjižnice: Oton župančič. No, nova umetnost to ni, saj še za ekspresionizma, ki jo je najbolj gojil, ni bila. Slavica je malo prikupen dramski junak: dekle z zavoženo vzgojo, dete ničvredne, hinavske matere, dete materialistične boljše družbe izza pretekle kulturne dobe; živi brez vere v Boga in človeško dobroto, brez zmisla za vse zvišeno, zato brez zmisla za življenje in je zato trmasta in odurna. Ko spoznava gnusno propalost svoje okolice, matere, spoštovanih gospodov, ko zve o življenju svojih vzgojnih vodnikov Rousseau-ja in Darvina in ko se ji na peripetiji zruši še vera v Pera, ki je tučka in ni merjen po njenem značaju, tedaj se je zanjo končalo vse in Slavica se zastrupi. To je razvoj in konec te ubijajoče naturalistične vzgoje. V kolikor so z njo Slavo zastupili, v toliko je njena usoda tragična. Druge postave je pisatelj porabil samo zaradi nasprotja, zlasti otroško se ljubeči par Srečka in Danice. Ker oseb razen Slavice in Mihe ne označuje že njihova beseda, jih pisatelj označuje navadno s prvim nastopom enkrat za vselej. Protiigre pravzaprav ni, tudi Slavina igra je bistveno končana v prvem dejanju, drugo ji prinese le še nekaj razočaranj in njena duševna drama, za katero se pisatelj izključno zanima, je tu zaključena, tretje dejanje je zgolj slikanje družbe in zunanjega konca Slavine zgodbe. Jezik je čist, lepotni utrinki v

Rolandov stebler pred cerkvijo sv. Vlaha v Dubrovniku.
Fot. Fr. Krašovec.

njem so dobre domislice. Dramatična tehnika je v mnogem zidala na slučajnost, dvogovori se ne krešejo v dramski napetosti, kakor bi se morali — po zgledu svetovnih dramskih del. Vem, da je Sever zmožen in da ima prav, ko se trudi za živo umetnost, vendar — vrednost prizadevanj se spozna ne po hošenju, ampak po delih.

Jože Pogačnik.

A. I. Benkovič: Henrika Heineja izbrane pesmi. I. zv. Lirični intermezzo. 1929. Tiskal in založil Hinko Sax v Mariboru. — Kakor imajo večji evropski narodi prevod povsod znanega nemškega romantičnega pesnika Heineja, tako ga bo nam Slovencem oskrbel znani prevajalec pesniških del Benkovič. Izdati ga misli v treh zvezkih. Prvi je ta zbirka, v kateri so pesmi iz prve dobe Heinejevega pesnenja. Nad sto let stare pesmi, pa vendar še vedno tako vžigajo, da najdejo celo prevajalca — znamenje, da je bil nesrečni Heine res velik poet. Saj so ga vedno z ljubeznijo brali, tudi pri nas. Saj je znano, kako se je naš Simon Jenko vnel zanj in ga tudi po svoje posnemal. Zlasti ga je cenila mladina v svojih romantičnih, zasanjanih letih, čeprav je bil Heine marsikakemu čustvenemu značaju nevarno in škodljivo čtivo. — Intermezzo pomeni v laščini — saj so skoro vsi izrazi za glasbo vzeli iz laščine — samostojno glasbeno točko, ki jo igrajo med odmori odrskih predstav — godbeno medigro torej. Ta glasbeni izraz je prevzel Heine tudi v jezikovno umetnost in tako z »liričnim intermezzom« označil svoje pesmi: kratke, samostojne pesmice, ki se odlikujejo s svojo pojočo zvonkostjo. Heinejeve pesmi zares čudovito poejo, lahko služijo za zgled melodične pesmi. Vsebina je skozinsko ljubavna, zaljubljenost je edini motiv teh pesmi. Ko začneš čitati, ti postane ta neprestana ljubezenščina že nadležna, dokler ne prideš v bolj poglobljeni in tudi pesniško močnejši srednji in sklepni del. Vse je kakor pesnikov dnevnik: najprej pijana in nerazsodna ljubezen, potem podrla in končno v spominu žalujoča ljubezen. Proti koncu vedno bolj prevladujejo baladno-romantični motivi: ljuba v grobu, polnočni duhovi, mesečna noč in vihar v lesu. Povrh pa listo zadeto slikanje občutja s slikami iz narave, kakor je znal samo Heine in za njim naš Jenko. Konec pesmi pa nenadni skok v resnično vsakdanjost, ki razpoloženja nikakor ne ubije — kakor so očitali Heineju — ampak ga odreši in razloži ter nas spet postavi v zdravo čustveno ravnovesje. Tega je pa romantika morala iskati. — Benkovičev prevod ne zaostaja za izvirnikom. Tekoč je in izpiljen, da nihi ne čutiš, da je to samo prevod. Če more pesnika prevajati le pesnik, potem ta prevod priča o Benkovičevi zmožnosti. Jezikovno je vseskozi sodoben, tu tam se pokaže tudi tvorna jezikovna zmožnost. Sicer je nekaj verzov, ki so nekoliko plehki, prazni ali lepočno pre malo fini v izrazu, a so redki. Kakor je vsa Heinejeva poezija kar moč jasna, preprosta, a vendar izbrana, tako je v jeziku in izrazu preprost, jase, nazoren in pesniško izbran tudi prevod. Kakor se je trudil Heine, da je dobil pojoč verz, tako priča prevod o velikem trudu prevajalčevem. Zato pa se je Benkovič tudi tako ugledno približal vrednosti izvirnika. Sienkiewiczovo pisanje o Heineju, katero služi za uvod, dokazuje, da je Benkovič pregledal tudi druge, zlasti slovanske prevode tega svetovnega romantika. — Povedati pa je treba tudi to: kakor je prevajalca vodil umetnostni vidik, tako naj vodi tudi čitatelja. Zlasti naj bi brali knjigo listi, ki želé res umet-

niškega čtiva, pa ne morejo s pridom uživati moderne, često precej temne pesmi. Ta nazorna jasnost misli in besede pri Heineju jim bo, kakor da se je odrešujoče pred njimi odprla lepa zemlja, doslej zavešena z megami. Tudi ustvarjajoči umetnostni delavci naj bi tu izboljševali okus za nazornost in jasnost. Mladini pa, ki čita zaradi zabave, knjiga ni vzgojno primerna.

Jože Pogačnik.

Planinski kralj. Povest s štajerskega Pohorja. Spisal Arthur Achleitner. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil dr. Ivan Dornik. Cirilove knjižnice XXIX. zv. Maribor, 1929. Tisk in zaloga tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Broš. 26 Din, vez. 35 Din. Strani 175. — Pohorje je prav gotovo tako lepo in tako posebno, da živo potrebuje svojega posebnega glasnika, ki ga doslej res še ni bilo v zboru slovenskih pisateljev. Morda je vprav zato Cirilova — iz ljubezni do Pohorja — založila in izdala prevod Achleitnerjevega Planinskega kralja. Bolje nekaj kakor nič. Vendarle pa moram reči, da ta povest skoro ni tega zaslužila. Ni dobra. Vse naše kmečke povesti so brez dvoma boljše. Ne poznam Pohorcev, slutim, da jih ta mož ni zadel in jih ni

Onófrjev vodnjak v Dubrovniku. (XV. stol.)

doumel. Naj bi ta šibka povest izpodbudila koga v Mariboru, da bi bil pesnik Pohorju. Pa če je že povest izšla, bi bil pa moral prevajalec vsekakor vliiti vanjo čisto drugačen jezik. Odkritosrčno povem, da marsikakega stavka nisem prej razumel, da sem si ga doslovnno prevedel v nemščino. To je suženjski prevod — z veliko skrbjo delan, pa sta prevajalca nemški stil in fraza tako prevzela, da mu je sluh za slovenščino prevečkrat kar oglušil. N. pr. dirjajoča jetika (galoppierende)!!! Sneg je preveč — (odveč, ali ga je preveč); zaradi košarice — če že po časopisju šari ta grdoba (da namreč deklet, ki fanta zavrne, ga ne mara, odkloni, ki se mu snubitev izmaliči, skrha, pofrtiči, se podere, so podrli itd. — dá fantu koš, košek, košarico —), naj bi bila vsaj v lepi knjigi nepoznana. Boli do žolča. — Kdaj pa slovenski kmet obleče slavnostni telovnik? Ima praznjo obleko, zakmašno, nedeljsko rufo. — Ravnala je z njim od zgoraj dol!!! Kako se to zgodi po slovensko, vé menda samo prevajalec. — Janez je vzkliknil laskan (geschmeichelt, jeli?). — Ob postelji smrti posvečenega sina —. Dovolj naj bo. Res bi vsaka založba morala imeti strogega ocenjevalca jezika in take prevode ali korenito popraviti ali jih gladko odkloniti.

F. S. F.

Dr. Stanislav Bevk: **Zdravilne rastline** v besedi in podobi z navodilom, kako se nabirajo in suše. Knjižnica Podmladka Rdečega križa. 2. zvezek. Izdal in založil oblasni odbor Podmladka Rdečega križa. V Ljubljani, 1929. Str. 80, cena 6 Din. — Kakor oznanja Podmladek Rdečega križa, je ta knjižica, ki obsega popis in slike 44 najvažnejših zdravilnih rastlin, rastočih v večjih množinah po naših krajih, zato izšla, da bi nabiranje teh rastlin nudilo revnejšim slojem vir dohodkov. Avtor je podal strokovnjaška navodila, kako se te rastline nabirajo, sušijo in prodajajo in dodal priročen koledarček za nabiranje. Knjižica je pisana domače in prijetno. Priporočamo jo vsem slojem; pripravna je zlasti za deželo in mladino. Dobiš jo po vseh knjigarnah.

K.

NAŠE SLIKE.

Slikar Franc Zupan našim bralcem ni popolnoma tujec. V zadnjih dveh letnikih smo priobčili že par njegovih del. Zupan je skoro izključno pokrajinar in si je v akvarelni tehniki, ki jo predvsem goji, pridobil velike zmožnosti in dosegel prav častno mesto med našimi pokrajinarji. Zupanova poglavitna zasluga pa je, da je mnoge, doslej večinoma neznane lepote naše zemlje odkril za umetnost. Zname so njegove zbirke pokrajinskih slik iz raznih krajev Slovenije, pa polne impresije s potovanj po Bosni, Srbiji in Dalmaciji, in vliši ter spomini na Pariz, južno Francijo in Italijo.

Naš priznani mojster-fotograf Franc Krašovec pa je s kralkega potovanja po Dalmaciji prinesel več bežnih slik z ulice, ki pa tako značilno predstavljajo svojevrsten način življenja in nevsiljivo podajajo krajevno posebnost teh mest, da z jasno in prepričevalno besedo govoré vsakomur. Z estetskega stališča so njegovi posnetki kar prvovrstni, tehnično pa, kakor Kraševčeva dela sploh, naravnost vzorni. Poglejte si le »Solčni žarek«! Kar vidiš, kako svetlo, toplo solnce zmagoslavno prodira v vlažno in hladno kotorsko ulico, in te prevzame občutek zadovoljstva.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Atanas Grigorjev. Saj imaš čut za pesniško snov in razpoloženje! Le eno hudo hibo imajo še ti sicer dobri in obetajoči prvenci: izoblikovani niso. N. pr.:

Vedno mi bilo je drago zvezdnato nebo
v tihi noči, ko posedal sem
ob reki in gledal v vodo,
polno je bilo bleska moje oko,
molk mi je tajni segal globoko v srce,
narava vdahnila mi misel neskončnosti...

To naredi vtis, da je sicer zapisano, a ni zapeto. Muzike ni, zanesenega vzleta ni. Ne rečem, da ti verzi niso doživeti, pa drugo je doživljati (to je dano vsakemu človeku — bridkost smrti vsak more doživeti) in umetniško doživljati. Enako je dvoje: znati povedati (i to zmore vsak človek) in lepo, pesniško povedati. Šele kdor zmore oboje: lepo doživeti in lepo povedati, je pesnik. Na široko opisovati ni pesniško. Tvoje pesmi so še gostobesedne. Treba se bo še resno zbrati. Prav tako je za začetnike značilno, da pesmi bolj začnejo kakor izdelajo, večkrat je, kakor da polovice vsebine nedostaja. Enako tvoja »Golgota«. Praviš, da greš ljudstva in pevec z njimi na daljno, temno Golgota. Potem skleneš brez miselne zveze s prejšnjim in brez notranje upravičenosti tako-le:

O Golgota, daljna Golgota!
Le križ na rame, trpljenje v roke
nam prišlo.
A kako dolga večnost bo,
nam srce ne pove.

Vidiš, pesem ni zaokrožena! — Podobno velja tudi za drugo poslano gradivo. — Pa zmisel za pesem imaš. Prosim, razmišljaj ob zgledih dobrih pesnikov, kaj je pesniško vezana beseda, kaj je melodika v liriki in kaj je lep slog. Potem na svidenje!

Jurij Podgorski. Ti si pravi slovenski fant! Pišeš: »Slovinci radi pojó. To je vzrok, da bi se še jaz rad naučil zlagati pesmi. Ker pa je to delo silno težavno in nerodno, bom raje zlagal kralke in krepke. Prosim, poročajte za uk!« Potem zapoješ »Cerkvi vrh gore«; da navedem le dve kitici, zadostuje:

Moja duša te srca je vesela,
v tebi imam vera prava,
tja gori grem vsaka nedelja
častit tvoja slava.

Vabljeni tvoji pevci so zvonovi,
tja gori nas vse vabijo;
»Gori pridi, pridi rodovi,
tukaj gori se nebesa služijo.

Vidiš, tako-le je: Slovenci imamo lepo zvonjenje, povrh pa cerkvico v vsaki vasi in skoro na vsakem hribu, torej zvonjenje povsod. Golovo se ne motim, če rečem brez pretiravanja, da nikjer tako lepo ne zvoni kakor pri nas, vsaj pritrkovati še nikjer drugod nisem slišal. (Zato je našemu človeku v tujini tako dolgčas po naših zvonovih.) Drugič imamo pri nas visoko razvito cerkveno pešje v domačem jeziku. Tudi to je naša posebna prednost. Ker imajo drugod vsako nedeljo pete maše (romanski narodi, Nemci še veliko, Madžari, Slovaki), zato se pri drugih narodih umetna cerkvena pesem v materinščini ni razvila. Pač pa ponekod, n. pr. pri Slovaki, živi še narodna nabožna pesem, ki jo poje vsa zbrana množica pred začetkom

službe božje, kak star očanec pa poje naprej. Pri nas je drugače. — Zvonjenje in pešje pa vpliva na vsakega človeka, posebno pa še na mladino. Vsak ve iz lastne skušnjje, kako dvigne srce praznično priudarjanje ali n. pr. božično ali velikonočno pešje. Ker smo Slovenci kakor Slovani sploh čustven, prisrčen narod, zato nam gre ta lepoša še bolj v dušo. Od dobrega zvonjenja in cerkvenega pešja dobijo otroci posluh in zmisel za glasbo ter pesem. Prav zato smo Slovenci glasbeno in vobče umetniško nadarjen narod — saj se pri nas toliko poje — in imamo torej tudi dovolj pesniških zmožnosti, ki jih potem razvije še naša dobro razvita in razširjena knjiga. Odlod čuti vsak drugi v sebi kos pesniškega poklica — in zлага pesmi. Saj je v marsikom res vsaj iskra pesniške moči; takega je pač treba negovati, da se razvije, kar je v njem. Seveda vsakemu pa le ni dano, mnogo jih zлага pesmi tako, da iz vseh znanih, stokrat naslišanih pesmi naredé eno po svoje, nekako skrpucalo iz vseh. Ti imajo čút za pesem, zato jo ljubijo in gojé skrito željo, da bi mogli še sami kaj podobnega zložiti, ko se vendar tako krasno čuje izvirna pesem, kajne? — Ali ni gornja pesem nekako podobna tej vrsti pesmi? Takoj se spomnimo raznih cerkvenih pesmi, celo isto besedje najdemo pri obeh (moja duša, vera prava, slava, rodovi, nebesa). Pesem je nastala, ker je na pisca močno vplivalo naše umetno cerkveno pešje. Da se ni mogel dvigniti do lastnega pesniškega sveta in izraza. Vesel pa sem te pesmi, ker me prepričuje, kako gre naša pesem zares do srca in kako je last vsega naroda. Kako prav pišeš torej, dragi, zgoraj: »Slovenci radi pojó. To je vzrok, da bi rad tudi jaz zlagal.« Pravim: živite z našo pesmijo, ker je res velike vrednosti, pojte z njo! Po svoje zapeti ti pa ne bo uspelo, kakor sodim po gornjih verzih. — (Mimogrede še eno! Ker so to pomenki in ker jih beró tudi taki, ki sami ne grešijo z zlaganjem pesmi, smem povedati: Ker je torej od lepega zvonjenja in pešja odvisen posluh otrok in zmisel za lepo sploh, zato bi bila nekaka vzgojna dolžnost naših vasi, da oskrbijo vsaki cerkveci zvonove, in sicer bronaste, ter da skrbijo za ritmično zvonjenje in neoporekljivo nedeljsko pešje. Čim lepše bodo peli naši zvonovi in naši pevski zbori, tem več umetniškega naraščaja bomo dobili.)

PO OKROGLI ZEMLJI.

Sladko življenje. Otok Trinidad ob severni obali Južne Amerike ni baš velik, pa vendar je že skozi 16 let pridelal vsakikrat okoli 55.000 ton sladkorja, lani pa celo 80.000 ton!

Kanadski med. Po prerijah ali ogromnih travnatih planjavah Kanade so zasejali deteljo. S tem so pa tudi čebelarstvo tako zelo dvignili, da pridelajo na leto 200.000 angleških centov medu. (Ker ima angleški cent 50-80 kg, znese to nad 100.000 naših centov ali 10.000 ton ali 1000 vagonov!)

Redka sreča je v državi Minas Geraes v Braziliji doletela moža, ki je našel velik diamant rožne barve. Vreden je nad pol milijona dinarjev. V Braziliji so l. 1852 našli tudi slavni diamant »Južna zvezda«.

Zimski sport v Avstraliji. Ko je pri nas poletje, je v Avstraliji zima. V Avstralskih Alpah se drsajo in

smučajo in na loboganu vozijo, da je veselje. Najvišji vrh Maunt Koščijuško (2234) ima ime po poljskem borilcu za narodno svobodo, umrlem l. 1817.

Mlekarne na Novi Zelandiji pri Avstraliji so v Anglijo izvozile l. 1913 kakih 125.000 centov sirovega masla in 275.000 centov sira, čez 15 let nato, torej l. 1928, pa že 613.000 centov sirovega masla, 775.500 centov sira. Kolikšen napredek!

Sola za potrkovalce na zvonove. Tisti, ki pridejo z dežele v mesto, pravijo, da v mestih ne znajo potrkavati. A tudi vaški fantje se prerekajo, v kateri fari da bolje potrkavajo, in vedó, da potrkavanje ni karsibodi in da ni vsak za to. Da je potrkavanje zares »velika kunšt« — umetnost, prizna tudi ostali svet. Se več: v Belgiji imajo v mestu Mecheln posebno šolo za potrkovalce, edino te vrste na svetu. Tudi ta šola ni »karsibodi«, saj traja njena učna doba celih pet let! Tako dolgo morajo ostali učenci mojstra Jef-a Denyn-a in njegovega pomočnika Gustava Nees-a v Mechelnu, če se hočejo izučiti za priznane, izvežbane potrkovalce. Prebivalci mesta Mechelna so zelo ponosni na svojo izbrano šolo in celó radi prenašajo zvonjenje, ki jih moči od jutra do noči. — Gojenci te šole se morajo učiti tudi vseh drugih predmetov, kakršni se poučujejo na sleherni višji glasbeni šoli ali konservatoriju. Mimo tega pa jim je treba poznati tudi zvonove, njih ustroj, glas in podobno. Zakaj zvonovi, bodisi veliki ali majhni, imajo tudi svoje muhe in se pokoravajo le listemu, ki pozna vse njih tajnosti. — Prava učilnica teh gojencev je visoko zgoraj v zvoniku cerkve sv. Rombout-a. Dandanes visi ondi 45 uglašanih zvonov, ki so razdeljeni na tri hromatične skale. Ti zvonovi izvirajo iz let 1510, 1557 in 1619. V učilnico drži 500 stopnic. Sredi nje je široka usnjena klop, pred to pa stoji stara priprava z 39 tipkami in 12 pedali. Učenec-potrkovalec sedi na klopi in mora venomer delati z rokami in nogami (podobno ko pri orglah). Tak gojenec mora biti tudi močan in spreten, saj tehta samo šestero velikih zvonov 26.000 kg. V poslednjih šestih letih se je na tej šoli izobrazilo 48 učencev. Od teh je 12 nastavljenih v Evropi in Ameriki. Angleška, Francoska, Nizozemska, Irska in Združene države imajo take izšolane potrkovalce. Ta služba je zelo dobro plačana, zakaj kdor hoče biti pravi mojster v potrkavanju, potrebuje dolge izobrazbe, in le malo jih je, ki bi to umetnost resnično obvladali.

Mesto z rižem obogatelo. V francoski zahodni Afriki je najvažnejše tržišče mesto Timbuktu ob reki Niger. Zdaj pa tekmuje z njim za prvenstvo mesto Gao, ker goji velikanska polja riža in je njegov trg baš po rižu zaslovel.

Ubogi kuščarji! Krokodilovo usnje je v modi, zato gorje živalim, ki imajo zanj pripravno usnje! Pitoni (kače velikanke), krokodili pa tudi kuščarji so lovcem v Indiji zaželen plen. Polovijo jih na leto nad 3.500.000 in dobé za njihove kože okoli 96 milijonov dinarjev.

Lososi v Novi Fundlandiji. Otok Nova Fundlandija ob Kanadi ni baš rodovit in ljudje se živijo z ribolovom. Lani so splošno cenjenih rib lososov izvozili 1.200.000 funtov (544.800 kg, ker ima angleški funt 454 gramov).

Boj kobilicam! V francoski Alžiriji v severni Afriki imajo najetih 60.000 ljudi, ki se z vsemi mogočimi sredstvi borijo zoper kobilice: iz aeroplanov mečejo nanje ogenj in strupe, z avtomobili jim vozijo in potresajo zastrupljeno pičo, posebne ekspedicije pošiljajo raz-

iskovať, kje imajo svojo zalego; pa doslej njihovih kotišč niso odkrili. Kobilice se še vedno bližajo deželi kot pogubonosni oblaki: okoli mesta Alžira so pokrile 100.000 juter zemlje, okoli Konstantine 50.000 juter, okoli Orana 80.000! Človek pa je omejen v boju zoper nje še vedno le na obrambo: armada 60.000 ljudi se spravi nad nje in jih požene na ogromne plahte ali na obširna skladišča zarjavelega železja ali pa v jarke in tam jih zastrupljajo.

Nemčija in reparacije. Države, ki terjajo od Nemčije vojno odškodnino, so sprejele predlog državnika Younga (Janga), da bo Nemčija plačevala odškodnino (reparacije) še 37 let po 100 milijonov funtov (27 in pol milijarde dinarjev) letno, naslednjih 22 let pa po 80 milijonov funtov (22 milijard dinarjev). Kakšne ogromne vsote bo torej plačala, preden bo l. 1988 prosta vseh dolžnosti! Če vzamemo povprečno letno odškodnino, bo od nje dobila največ Anglija, namreč 20.450.000 funtov, najmanj Poljska s 25.000 funti; Jugoslavija pa 4.200.000 funtov (eno milijardo in 155 milijonov dinarjev). Reparacij so deležne sledeče države: Anglija, Francija, Italija, Belgija, Združene države Severne Amerike, Japonska, Jugoslavija, Rumunija, Portugalska, Grčija in Poljska.

Španski riž. Južna Španija je že tako vroča, da riž prav dobro uspeva. Samo na Angleško so ga lani iz-

vozili nad 25.000 ton. Tudi v Jugoslaviji pridelamo nekaj riža, in sicer ob Vardarju v Južni Srbiji.

Kmalu bomo v zraku! Neka bogata tvrdka v Čikagu, ki gradi aeroplane, jih je začela na drobno prodajati po 55.000 Din. Lahko sedeš vanj kar na tvrdkinem letališču ali pa ti sam prileti na dom. Primerjajmo to ceno s ceno avtomobila!

Majhna žival, velika ovira. V Ruskem Turkestanu so kobilice požrle nasade bombaža. Tudi na tračnicah jih je bilo toliko, da so jih kolesa zmaslila in začela polzeti, pa se je moral zato vlak ustaviti.

Varstvo živali. V Belgijskem Kongu v osrčju Afrike so med jezeroma Kivu in Edvard ustanovili prirodni park, to je, določili so okoliš, v katerem ne sme nihče trgati rastlin ne loviti živali. Tako bodo ohranili tudi kakih 600 goril, da tako ena najmočnejših opičjih vrst ne izumre.

Gozdni požari so na japonskem delu rusko-japonskega otoka Sahalina uničili ogromne gozdove in okoli tisoč hiš.

Žična cesta. Iz mesta Katmandu, ki je prestolnica himalajske države Nepal, so doslej blago prevažali v Indijo kuliji ali vozači s samoteži. Zdaj so pa zgradili nekakšno žično cesto: na ogromnih jeklenih stebrih napeljana žica vozi vagončke preko 2400 m (Grintavec) visokih gor; kuliji so pa seveda ob kruh.

D R U Ž I N A

VRTNE JAGODE.

Izmed vseh sadnih plemen je jagoda sto sadje najbolj primerno za domači vrt. Ono ne potrebuje mnogo prostora, ne zasede preveč svoje okolice, ne zahteva posebne nege in raste v najlepšem soglasju z raznovrstnim drugim vrtnim rastlinjem. Posebno hvaležne so v tem oziru vrtno jagode, kajti ni je brž vrtno rastline, ki bi bila tako pohlevna in skromna, pa bi dajala tako kmalu in tako zlahten pridelek. Če sadimo proti koncu avgusta dobro vkoreninjene in zastavne sadike, nam dadó že drugo leto prav lep pridelek. In kakšen pridelek je to! Plodovi mnogih debeloplodnih sort so kakor debel oreh ali drobnejši krompir, zagorelo-rdeče barve in izvrstnega okusa. Seveda, tako dišavni niso nikdar kakor plodovi njihove sorodnice — gozdne jagode, vendar pa odtehta obila rodovitnost in debelost, kar jim manjka prijetne dišavosti.

Ali ni torej čudno, da nalefimo po naših vrtovih tako redkokje imena vreden nasad jagod? Pa če je kdo zasadil kako gredico, jo navadno zanemarja, da je čez dve, tri leta goščava, od katere nima nikakega pravega haska.

Vrtno jagode se razmnožujejo z živicami ali pritlikami, ki poganjajo vse poletje iz osrčja vsake rastline v obilnem številu. So to kot vžigalica debeli dolgi motvozi, ki imajo v nekih razdaljah brste za bodoče mlade rastline. Ko tak motvoz prispe po zemlji izpod svoje matere, nastavi na koncu brst, ki požene koreninice in se čvrsto zasidra v zemlji, navzgor pa poganja lističe iz osrčja — in mlada rastlinica je tu. To pa še ni dovolj. Iz brsta, ki se je ukoreninil in razvil v novo rastlino, raste živica dalje in v primerni razdalji, od prvega »mladiča« se tvori nov brst, ki se zopet prime

zemlje in razvije v drugo mlado rastlino. Tako razpošlje en sam grm vrtno jagode po deset in še več takih motvozov na vse strani po meter in še dalje okrog sebe. Če vzamemo, da so na vsaki pritliki samo po trije brsti, iz katerih zrastejo mlade rastlinice, si lahko izračunimo, kako hitro bi se ta rastlina sama od sebe razširila po zemljišču, ako bi je ne ovirali s tem, da ji sproti porazujemo vse pritlike.

Izpočetka dobivajo mlade rastlinice hrano po pritlikah od svojih mater. Ko pa se trdno primejo tal, preneha polagoma dotok od matere in mladice se začno preživljati same. Tudi ne propadejo, ako jih ločimo od mater, še preden so se dobro zasidrle v zemlji. V tem slučaju sicer nekoliko zaostanejo, vendar pa se prav kmalu zopet opomorejo in potem bujno rastejo, zlasti, če naleté na rahlo, sprsteninasto, rodovito zemljo, ki je dovolj vlažna.

Jasno je, da rastline, ki jim pustimo, da se na opisani način množé, močno opešajo in ne dadó prida pridelka. Zato moramo pa od tiste dobe dalje, ko smo pospravili sad (od začetka julija), skrbno odstranjevati vse pritlike, ki silijo neprestano iz vsake rastline. Le tako dosežemo, da se rastline čez poletje okrepe za drugo leto. Izognemo se tudi, da se nasad ne zgosti v neprodarno goščavo. Neovirano pustimo rasti pritlike le na tistih izbranih, najrodovitnejših rastlinah, ki jih hočemo razmnožiti.

Sredi julija meseca je najprimernejši čas za razmnoževanje in zasajanje vrtnih jagod. Najprej si vzgajimo iz mladih rastlinic krepke in zastavne sadike. V ta namen odločimo mlade, že nekoliko vkoreninjene rastline od njihovih mater, jim porežimo pritlike ter jih posadimo po 10 cm vsaksebi na dobro pripravljeno gredico z rahlo sprsteninasto zemljo. Ko jih prav dobro

zalijemo, jih nazadnje pokrijmo za teden dni s kako rahlo odejo (slama, veje). Ako ni dežja, popršimo vsak dan gredico, da ostane zemlja pod odejo vedno vlažna. Čez 8–10 dni začno sadike rasti. Tedaj odstranimo odejo. V enem mesecu se tako razvijejo, da jih lahko presadimo na stalno mesto.

Vrtno jagode v zemlji niso izbirčne. Ljubša jim je pa lahka publicca nego težka ilovica. Bolj pogodu so jim tudi nekoliko vlažnejša nego presuha tla. Naj si je zemlja sama na sebi kakršnakoli, dobro pregnojena in globko obdelana pa mora biti. Solnčne lege so kajpada tudi ugodnejše nego senčne, vendar nekoliko sence ne škoduje preveč. V drugi polovici avgusta sadimo sadike na stalno mesto, in sicer 40–50 cm narazen. Ko bi sadili gosteje, bi se bohotno rastoče rastline v drugem in tretjem letu tako zagostile, da bi plodovi ne mogli zoreti; ob deževnem vremenu bi pridelek izvečine zginit, ker bi vlaga preveč zaostajala med gostimi in velikimi listi. Do zime se rastline dobro razrastejo in razkošatijo, ako jih plevemo in rahljamo zemljo med njimi. Ob suši jih je treba tudi zalivati. Dobro je, ako pozno jeseni potrosimo med vrstami za dva prsta na debelo drobnega gnoja, ki varuje nasad pred hudim mrazom in obenem tudi gnoji. Spomladi gnoj previdno podkopljemo. Vrvice z zarodkom, ki že prvo jesen poganjajo iz rastlin, moramo skrbno porazavati. Le tako si zagotovimo močne in zelo rodovitne grme.

Nasad jagod pa ni trajen. V treh, štirih letih se izrodi in ga je treba obnoviti na drugem kraju. Rastline iz starega nasada niso več dobre. Njihovo mesto je na kompostu. Jagode sadimo lahko tudi spomladi, toda prvo leto ne bomo imeli od njih pridelka.

Vrtnih jagod je mnogo sort, ki se razlikujejo med seboj po debelosti plodov, po barvi in po dobi zoritve. Preizkušene sorte so: Laxtous Noble, kralj Albert Saški, Sharpless, zmagovalka, Margerita in še mnogo drugih. Sadike se dobé v vseh večjih vrtnarijah in drevesnicah.

Po drugih pokrajinah, kakor n. pr. v Nemčiji, v Franciji in sploh v okolici velikih mest, pridelujejo vrtno jagode na veliko po njivah, zlasti pa po opuščeni vinogradih in pravijo, da se bolje izplačajo nego grozdje. V Frankfurtu ob Meni je junija meseca vsak dan na stotine centov vrtnih jagod na trgu. Najlepše prodajajo za sveže uživanje. Drobnejšo robo oddajajo pa v konzervne tovarne, kjer izdelujejo iz jagod razna sadna jedila (marmelado itd.) in pijače.

O ZAKONU.

R. C.

Motnje mirú.

So zakoni, ki so tako lepi, da veseli vzkliknemo: Ti so bili res v nebesih sklenjeni! In ni takih zakonov malo. Največ jih je tam, kjer je prirodna preprostost in kjer je ta ožarjena od solnca božje pomoči (zakramentalne milosti zakona). V takem zakonu se res mož in žena prelijeata in zlijeata v eno, in sicer duhovno ter celo nekako telesno. Iz pradavnine nam pripovedka opisuje dva taka zakonca, ki ju bogovi še po smrti niso hoteli ločiti in so ju strnili v eno drevo, ki je rastle kakor dve objeti telesi, kakor dve strnjeni duši še po smrti obeh zakoncev v večno življenje. Slutnja in prirodno spoznanje te čudovite enotnosti je po podobi

prikazana v starodavnosti. Kar je bila poganu izjema, čudovitost, bi moralo biti kristjanu pravilo. In res je tam, kjer je bilo prvotno spoznanje dovolj močno, da greša v zakon zaradi občestva, zaradi družine, ne iz gole sle in samopridne sebičnosti, kjer živita in gradita z božjo pomočjo in na božjo milost — res je pri takih parih zakonski mir in medsebojna ljubezen pravilo. Tako se zraseta v eno, da ni več dveh duš, dveh volj, vse je ena sama ubranost. Vprav zato — to opažamo pogosto — kar eden brez drugega ne moreta živeti. Po dolgoletnem zakonu umre eden — in kar naglo za njim se poslovi od sveta še drugi. Brez posebne bolezni — kar gasne in hira, dokler ne ugasne. Ko mu je zmanjkalo zakonskega druga, je kakor ob pol duše in ob pol srca. Ni mu več življenja. To niso bajke in ne slučajji. Izkustva so.

Mnogo je takih zakonov, trdimo. Toda veliko več pa je zakonov, kjer je mnogo motenj, mnogo nemira, razdorov, toliko tiho in skrivno kljuvajočih kraguljev v srcih, da boli, boli in leži težka senca križa preko vse hiše in družine. Le prereditko pa je v takih primerih krivda samo enega, dasi po človeško valita krivdo vselej vsak od sebe na zakonskega druga. Teža teh nemirov, nesporazumljenj in zdrah ima pač korenine v človeški naravi, ki je, tako razodeva vera, nagnjena bolj na slabo nego na dobro. Navadno so vse spotike miru zvečine le človeške slabosti, človeška revščina in ne zloba. (Kdor bi iz gole zlobe mučil zakonskega druga, ta bi bil zares utelešen safan!) Da pa iz teh napak nastajajo zdrahe, je pač vzrok v tem, da zakonca še zdaleč nista spoznala bistvene naloge zakona, nista namreč dospela do spoznanja, kako se je treba sebi odreči, sebe kajkrat zatajiti, lastni, sebični jaz podjarmiti višji zapovedi ljubezni do bližnjega — do najbližnjega — do zakonskega druga. In tisti, ki to dosežejo, so zmagali z duhom telo, naruro, če hočete.

Če smo rekli, da sta nesporazumljeni, nemirov redno oba kriva, je pa seveda vendarle res, da je v večini primerov enega druga krivda vendarle večja nego drugega. Ali če ne rečemo krivda, recimo slabost, napaka, obremenjenost od rojstva. Ob takih primerih velja edino zmagoslavno pravilo: Na komur je manj krivde, tisti mora več storiti za mir in spravo. Oglejmo si nekaj primerov.

Najbolj navaden primer zadirčnosti in motenj v zakonu je sodobna bolezen, ki ji pravimo nervoznost. Čul sem sicer izobraženega moža, zelo šibkega telesa, ki je odločno trdil, da je vsa moderna nervoznost — modna sitnost. Vse, je trdil, se premaga, če ima kdo kaj volje. In ko bi ljudje le količkaj hoteli, bi te sitnosti ali nervoznosti sploh ne bilo na svetu. — V tem možu je res ni bilo. Gotovo ni imel povsem prav; ker so živčne razbolelosti, da si človek res ne more kaj, če je tak. Pa ko bi bil morda tak pravočasno se začel zdraviti z odločnim: Nočem, ne bom, bi bilo morda drugače. Da pa ta bolezen za premnoge ni drugega kakor pribežališče grešnikov, to se pravi, nervoznost jim je silno pripraven izgovor, da rogovilijo, se kujajo, jezé, niso za delo, jokajo in godrnjajo ter vzdihajo za prazen nič. Saj to že otroci vedó. Že nekajkratov sem čul od punčke ali pobiča, ki je komaj dobro shodil, da se je cmeril, jezno odklanjal tolažbo in kar povedal: »Pustite me, sem takó nervozen...« Da je za tako nervoznost, če zdravnik ne ugotovi resnično drugače, edini lek šiba, bi ne bilo treba razlagati. Je torej nervoznost tisti kotiček, kamor človeška nepotrpežljivost, sebičnost, samo-

ljubje smukne vselej tedaj vanj, kadarkoli bi bilo treba sebe samega pritisniti ob tla, se ponižati, svoji trmi odreči. Kljub vsemu temu je pa vendarle res, da je sodobno stoletje nervozno, da je vse življenje takó ustrojeno, kakor za živce ni dobro, in je tudi hrana, delo po pisarnah in tovarnah kakor nalašč za ugnabljanje živčevja.

Torej predstavimo si zakonskega druga, ki je res nervozen, razdražljiv za vsako malenkost, razburljiv, hud, kričač, občutljiv kot zlatna vaga. Že v navadnem družabnem krogu se takega bojé in so zelo oprezni v njegovi družbi ali se ga pa ogibajo. Kaj pa v zakonu, ko sta si zakonska druga tako in vedno tako blizu? Sto sitnosti vsak dan: otroci, posli, opravki, živina, terjalve, nesponesla se dela, južno vreme, izgubljena fajfa, založeni ključi — moj Bog, fisoč ničvrednih malenkosti — do muhe, ki brenči in se zaletava v okno — vse to je vsak dan, vsak hip lahko vzmet, ki vrže njega ali njo iz tira. Pa naj pride potem še skažena obleka v hišo, ali naj možu poide denar, da ne more z ženo tja in tja — potem so vsi križi doli — z eno besedo, ni mogoče več živeti. Ali res ne?

Ob taki priliki ni drugega leka nego velika uvidevnost zakonskega druga, ki ni nervozen. Ta mora spoznati, da na vsolašč zakonski drug tega vendar ne uganja; ima pač to slabost: morda jo je nekaj prinesel s seboj na svet, morda mu jo je zvečal sifen poklic, bolehavost. Zato torej: Zakonski drug bodi za takega potrpežljivi, razumni strelovod, ki naj odvajava vso »elektriko« sitnosti, vse grome in bliske jeze. Naj ti bo razumljivo vse to — pa te ne bo še malo ne bolelo. Misli si, da je to pač teater in komedija, pa igray modro in hladno svojo vlogo ter odvajaj — odvajaj. Prav gotovo, da pride tudi razdražljivi prej ali slej do spoznanja (to mu tudi povej, kadar je najboljše volje in sta najbolj tesno prijatelja), kako abotno je vse to njegovo vedenje. Začel se bo premagovati — in šlo bo. In začelo se bo tisti hip, ko bo spoznal, kako neumno in brezplodno je to njegovo ravnanje, ti burki in te jeze, in ko bo seveda uvidel, da ni sam, da je v družini, v občestvu, za katéro podvrzi sebe in svoje »muhe« višjim namenom, pravi božji službi.

Drug primer. O nezadovoljni ženi. Mlada žena ima dobrega, modrega, podjetnega moža. Seveda je dobro deselletje starejši od nje. Imata zdrave, ljube otroke, urejeno gospodarstvo — tako, da žena po ljudski sodbi ne pogrésa ničesar razen ptičjega mleka. Pa je kljub vsemu večno nezadovoljna! Vse, kar ima, ne pomeni zanjo nič, dasi bi tisoče trpečih žená po golih kolenih šlo za tako srečo. Mož je zelo zaposlen, gospodarstvo, podjetje mu použiva čas; ludi potovati mora. Z vso in edino mislijo se trudi samo za ženo in otroke, da bi jim bilo dobro, zelo dobro še tedaj, ko njega več ne bo. Toda žena hoče od njega več in več — hoče zlasti tiste in take ljubimkavosti, ki se zdi možu dela in uma že vendarle smešna. In ker jo ljubi, ji postane suženj, da sam ne ve kdaj — ona pa nezadovoljna. Kaj čuda, če tak mož obupa in začne izven doma iskati pri prijateljih, morda tudi pri prijateljicah, mirú in solnca. To pa je nezadovoljni ženi nova pobuda za muhavosti, loti se je ljubosumje in nazadnje iz nekakšne osvete taka prečesto sama zabrede, dočim je mož ostal zvest in čist.

V takem primeru je lek res težak. Presitost najtežje uženeš. Vsa nesreča moževa je v tem, da ji je postal suženj — pa ne suženj dobre žene — suženj njene

muhavosti, njenega »hudiča«, ki jo je obsedel. Zato tako krepak prirodni ljudski nasvet: ženo najprej »s polenom hudiča reši«. Nihče ne bo tega dobesedno razlagal. Je pa to: strelj ji je treba muhavost kakorkoli. V našem primeru bo to najbolje opravilo delo, delo, delo. Pa resno delo, ne kako prazno igračkanje. Resno, odgovorno, skrbi polno delo. Naprezi jo v delo, v »sladek jarem« — kaka luč se bo razlila med vaju in po vsej družini! To ji bo odprlo tudi spoznanje, kako sstrašno krivična je bila do moža, do Boga, do otrok, ki se od mame nalezajo teh trmic in muh za vse življenje.

Za oba in za vse druge primere, ki jih utegnemo še navesti, velja: Človeški revščini, slabosti ne pomoreš z grajo, z zaničevanjem, temveč z uvidevno modrostjo in dobrotljivostjo. Eden izmed obeh zakoncev pa mora s tem začeti — in sicer vselej tisti, ki je nedolžen.

DR. KREKOVA MEŠČANSKO-GOSPODINJSKA ŠOLA

(v Zgornji Šiški pri Ljubljani).

»Vsaka kuharica ni gospodinja, a vsaka gospodinja mora biti tudi kuharica« — je nedavno zapisala »Mladika« — in to je tudi resnica. Reva je mlada, poročena žena, ki nima pojma o gospodinjstvu, ne o kuhi, šivanju, vzgoji otrok. Dom take žene — saj je le prebridko res, da »drži žena tri vogale hiše« — ni dom, ker mu nedostajaje trdnosti, močnega temelja, jedra domačnosti. Zakaj neizkušena gospodinja je sužnja svojih poslov, ki jo po mili volji izrabljajo v svoj prav, je nadloga in breme za moža, je slab zgled svojim otrokom. Res je, da je smisel za gospodinjstvo že v krvi; hčere dobrih gospodinj-mater so navadno tudi same dobre gospodinj in matere. Vendar se dá nekaj, a z marljivostjo veliko priučiti in naučiti. Za vzgojo gospodinj imamo zato posebne šole, ki so dokaj važnejše ko vse druge šole. Saj se v teh šolah ne trapijo možgani z nauki, ki jih človek često niti malo ne potrebuje v življenju, zlasti izlahka živi brez njih ženska, ki vodi gospodinjstvo in dom in ji ni treba samostojno služiti. Marveč ima gospodinjška šola namen, nuditi mladenkam po dovršeni splošni izobrazbi priliko, da se s temeljito strokovno izobrazbo pripravljajo za bodoči gospodinjski in materinski poklic.

Blizu Ljubljane, v Zgornji Šiški, imamo Slovenke novo, moderno urejeno, z vodovodom in električno razsvetljavo opremljeno »Dr. Krekovo meščansko-gospodinjško šolo«, ki jo vodijo šolske sestre. Že ob pogledu na zunanje lice te šole — sredi smrekovega parka in lepih nasadov, z razsežnim vrtom, sadovnjakom v ozadju, s prekrasnim razgledom na Šmarno goro, Karavanke, Kamniške planine — začutiš, da je tu véliki dom, malica malih domov. Šola nudi bodočim gospodinjam in materam nauke za um, srce in roke. Učijo se verouka, vzgojeslovja, zdravstva, negovanja otrok, knjigovodstva za domače potrebe, pospravljanja, ravnanja s perilom, kuhanja, serviranja, šivanja in prikrojevanja, ročnih del, vrtnarstva, pešja, glasbe, tujih jezikov — in celo čebelarstva. V to šolo se sprejemajo seveda le redne učence, ki so dolžne udeleževati se vsega pouka vse šolsko leto. So no-

franje, ki bivajo v zavodu, in vnanje, ki morejo stanovati drugje. Na šoli poučujejo učne moči, ki imajo za ta pouk državne izpite. Dr. Krekova gospodinjska šola je imela letos tudi tromesečni gospodinjski tečaj za kmečka in delavska dekleta iz ljubljanske okolice (34) in so imele tako tudi revnejša dekleta priliko izobraziti se v gospodinjstvu. Na zavodu se prirejajo tudi tečaji za konserviranje sadja, zelenjadi in sadnih sokov. (Letos od 19. do 24. avgusta; učnina 200 Din, oskrbovalnina 180 Din; priglasiti se je do 15. avgusta t.l.)

Da se morejo gojenke gospodinjske šole поблиže seznaniti z ravnanjem otrok, je na tej šoli tudi otroški vrtec (z nad 50 otroki).

Pouk na gospodinjski šoli traja deset mesecev. — (Solsko leto 1929-30 se začne 1. oktobra. Vse podrobnosti so navedene v posebnem prospektu, ki ga je dobiti na tej šoli.)

Poleg gospodinjskih šol (ki jih imamo že nekaj, a vendar mnogo premalo v Sloveniji) smo dobili tudi to, od Kreka ustanovljeno, sedaj vso izpopolnjeno in razširjeno. V času, ki ga sedaj živimo, ko je trda za denar, je razumna gospodinja za hišo največja gospodarska pridobitev. Zato denar, ki ga starši potrošijo za gospodinjsko izobrazbo svojih hčerá, tvori tisti del dole, tisti trdni kapital, ki ga ne more nihče zapraviti, in daje najvišje obresti od roda do roda. Vsi veliki narodi so to že davno razumeli, zato imajo toliko zelo odličnih in prvovrstnih takih strokovnih šol.

KUHARICA.

Popravi: V št. VII Mladike je v navodilu »Borovničev odcedek z limonovim sokom« izpuščeno: ko se sladkor stopi, postavi sok na ognjišče in ga kuhaj petnajst minut, nato ga nalij itd. (Je to samo po sebi umevno in sem prepričana, da naše kuharice vedó; saj bi se sicer sok skisal ali pa bi tudi steklenice razgnalo, ko bi začel vreti.)

STROČJI FIZOL, KONSERVIRAN S SOLJO.

Zelo priljubljena jed je fižol v stročju, zato ga pripravimo za zimo na zelo preprosti način v soli, kakor tudi v slani vodi s kisom. Tak fižol bi morale imeti zlasti one družine, kjer so otroci. Saj živimo v »dobi vitaminov«, ki so zdravju tako potrebni in jih največ vsebuje zelenjad. Te je pa pozimi malo na razpolago.

Za 5 kg fižola vzemi 1 kg soli. Stročji fižol operi, osuši in na konceh obreži. Naloži v veliko lončeno posodo eno plast fižola, ga dobro posoli, zopet fižol in sol, dokler ni posoda polna. Na vrhu mora biti sol. Položi na sol deščico in snažen, opran kamen (precej težak). Postavi posodo v klet kakor zelje. Zelo velike koristi je ta fižol pozimi, ko nam primanjkuje prikuh. Pripravljaja se kakor sveži fižol. Fižol vzemi prejšnji dan iz lonca, ga daj v skledo in nalij nanj mrzle vode. Drugi dan mu odlij vodo in ga operi. Zavri v loncu vodo in stresi vanjo fižol. Ko zavre, mu vodo odlij in zalij na novo z vročo vodo ter ga skuhaj do mehkega. Ako rabiš fižol za juho ali omako, ga, ko prvič prevre, odcedi in zreži na rezance. (Kadar vzameš fižol iz piskra, deščico in kamen vselej omij, kakor za kisló zelje.)

Fižolova juha s krompirjem in paradižnikom.

Zreži na rezance majhen krožnik prevrelega fižola, stresi ga v lonec, zalij in kuhaj skoro do mehkega. Posebej pa kuhaj 2-3 olupljene in na kocke zrezane krompirje v dveh litrih vode, ga osoli in kuhanemu krompirju prideni kuhani in odcejeni fižol, redko prežganje iz 5 dkg masti in moke ter eno žlico paradižnikove mezge. Vse skupaj kuhaj še nekaj minut, na kar prilij žlico kisa in velik ščeč popra.

Fižolova juha z rižem.

Skuhaj majhen krožnik prevrelega in na rezance zrezanega fižola. Posebej pa skuhaj $\frac{1}{4}$ l riža v $2\frac{1}{2}$ l osoljene vode. Ko riž 10 minut vre, mu prideni kuhani in odcejeni fižol ter kuhaj vse skupaj še kakih 10 minut. Napravi prežganje iz 5 dkg masti in moke, v prežganje deni nekoliko drobno zrezane čebule in zelenega peteršilja; ko prežganje blede zarumeni, prilij zajemalko juhe ali vode (mrzle), da se razpusti; nato stresi razredčeno prežganje v riž; ko nekoliko povre, prilij kisa po okusu.

Fižolova juha s krompirjem in rižem.

Pripravi to juho kakor fižolovo z rižem, le da prideni pripravljene juhi debel, na majhne kocke zrezan, kuhan krompir in nazadnje še eno žlico kisle smetane.

Juha stročjega fižola s kašo in krompirjem.

Skuhaj v litru osoljene vode $\frac{1}{8}$ l z vročo vodo oprane kaše. V drugi posodi pa kuhaj v slani vodi 1-2 na kocke zrezana krompirja, kuhana stresi s krompirjevko vred h kaši. Prav tako majhen krožnik na rezance zrezanega in kuhanega fižola. Prideni prežganje in vejico majarona. Ko vse skupaj nekaj minut vre, postavi juho na mizo.

Juha stročjega fižola z ječmenčkom.

Namoči zvečer $\frac{1}{8}$ l srednje debelega ječmenčka. Drugi dan ga zavri, odcedi in zalij z $1\frac{1}{2}$ l juhe od svinjskega mesa. Ko je ječmenček kuhan, mu prideni strok sesekljanega česna, žlico zelenega peteršilja in majhen krožnik na rezance zrezanega kuhanega fižola.

Stročji fižol s smetano.

Skuhaj krožnik pripravljenega fižola, odcedi ga in stresi v skledo. Razgrej za pol jajca sirovega masla in polij po fižolu, ki si ga prej potresla s krušnimi drobtinami; nato zavri še 4 žlice kisle smetane in jo tudi polij po fižolu.

Stročji fižol ocvrt.

Skuhaj pripravljene fižol in kuhanega odcedi. (Najbolje je, da ga daš na rešetó, da se dobro odteče.) Še gorkega povaljaj v moki, raztepenem jajcu in v drobtinah ter ocvri v vroči masti. Postavi fižol s krompirjem v papriki kot prikuho na mizo.

Stročji fižol z oljem in kisom.

Skuhaj pripravljene fižol, ga odcedi in še gorkega oblij z oljem, kisom, potresi s poprom, zelenim peteršiljem ali sesekljanim česnom.

Stročji fižol v omaki.

Skuhaj pripravljeni fižol. Kuhanega odcedi in stresi v prežganje, ki si ga razredčila z juho ali krompirjevko, prideni velik ščep popra, žlico kisle smetane in nekoliko kisa. Ko vse skupaj prevre, postavi s krompirjevim pirajem kot prikuho na mizo.

Stročji fižol, konserviran v kisovi vodi.

Oснаžen, na obeh konceh obrezan fižol kuhaj 10 minut v slani vodi. Stresi ga na rešeto in ko se odteče, ga zloži v kozarec in zalij s pripravljeno okisano vodo. (Zavri 1 l vode, $\frac{1}{4}$ l kisa, žlico soli, eno zrezano čebulo in nekaj zrn celega popra.) Ko se voda ohladi, prideni 2 grama salicila, premešaj in kozarec s fižolom zaveži in shrani. Kadar fižol rabiš, ga vzemi iz kozarca, stresi na krožnik in polij z oljem, z nekoliko juhe, polresi z drobno zrezanim peteršiljem in poprom ali česnom. Fižol tudi lahko prevreš v zavreli vodi, in ko zavret nekaj minut stoji, ga odcedi in uporablaj kakor sveži fižol.

Malinova pena.

Kuhaj 1 l malin tako dolgo, da se popolnoma razkuhajo. Nato maline precedi skozi znažen prtič, pridaj sladkorja po okusu in nekoliko koščkov limonove lupine in pušči, da še enkrat prevre; poberi limonovo lupino iz soka. Napravi sneg iz 2 beljakov in počasi pridevaj ohlajeni sok ter postavi v kozarcih ali steklenih posodah na mizo.

ZAKAJ SE POKVARI VKUHANO SADJE.

MARTIN HUMEK.

Spis pod tem naslovom v zadnji številki »Mladike« na str. 278 je treba popraviti, ker bi utegnil nevedšo gospodinja zapeljati v popolnoma napačno ravnanje.*

Najprej moramo opozoriti, da so v tem spisu navedena navodila »načelnika nekdanje knežje kuhinje« tako zastarela, da se dandanes nihče ne bo ravnal po njih. Kdor količkaj pozna novodobne načine konserviranja, se mora za glavo prijeti, ko bere ta navodila. Dandanes ve že večina mlajših kmečkih gospodinj, da se more vkuhano sadje kvariti le v enem samem slučaju, ako namreč ostanejo v izdelku, ali pa pozneje pridejo vanj žive kalí glivic, ki povzročajo gnilobo, plesnobo ali pa kipenje. Ta z golim očesom nevidna mala živa bitja, ki se nahajajo povsod v zraku in na vseh predmetih, moramo torej pri vkuhavanju na ta ali oni način ali zamoriti, ali pa vsaj trajno ovirati, da se ne morejo v izdelku razmnoževati. Zamorimo jih s sterilizacijo, t.j. z razgrevanjem do 80° C. Le prav trdno sadje (n. pr. hruške) razgrevamo, t.j. kuhamo do 100° C, kar pa ni neogibno potrebno, kajti vse kalí glivic, ki se nahajajo na sadju, so tako rahlega življenja, da jih zamori že toplota 60–70° C. Razgrevati pa sadja ni nikdar treba kar cele ure, ker zadostuje četrt do pol ure popolnoma. In

* Za ta popravek je uredništvo zelo hvaležno. Kar dobra šola je za vse spisovatelje takih in podobnih člankov, ki se ne ličejo njih stroke. Sodimo pa, da je to navodilo prinesel inozemsk časopis le kot opozorilo, kako so nekdanj, ko niso poznali še glivic, skušali ohraniti sadje; tega L. F. ni omenil.

kakšne bi bile neki črešnje, češplje, slive, marelice in breskve in nežne maslenke, ko bi jih kuhali »tri in četrt« ure, kakor navaja navodilo dotičnega načelnika?! »Bolj trdo in nedozorelo sadje« naj bi pa po dotičnem navodilu kuhali celo še enkrat »tri in četrt« ure — torej skupaj celih šest ur in pol. Ta je pa predebela! Tu mora biti pomoča ali nespোরazumljenje.

Sterilizacija je najnaravnejši in zato najboljši način za konserviranje sadja, zelenjadi in vseh drugih živil. Tako konservirano sadje čaka tudi 10 let in še dlje brez kakega dodatka. Za ta način konserviranja je pa treba posodja, ki se da zanesljivo in trajno neprodušno zapreti, da vsebina ne pride z zunanjim zrakom v dotiko in se znova ne zatrosijo glivice.

Kdor si pa ne more omisliti posodja, ki se neprodušno zapre (kakršno izdeluje svetovna tvrdka Weck, Offlingen v Nemčiji, in še več drugih), mora pa konservirati sadje s pomočjo ohranjajočih snovi, ki glivic sicer ne uničijo, pač pa jih ovirajo, da se ne morejo razvijati in kvariti sadja. Taka snov, ki hodi v poštev pri sadju, je sladkor. Dodatek 80–100 % sladkorja varuje vsako sadno konzervo pred kvarjenjem, ker v tako gosti sladkorni raztopini glivice ne morejo delovati. Če so poleg tega posode s sadnimi konservami pravilno zaprte z dvojnimi pergamentnim papirjem in z vmes vloženim bombažem (vačo), so te konzerve skoro prav tako trpežne kakor bi bile neprodušno zaprte. Salicilna kislina, ki jo zadevno navodilo priporoča, je strup, ki ga dandanes uporablja le tista gospodinja, ki ne pozna novodobnih načinov konserviranja sadja oziroma drugih živil.

Tretji način konserviranja sadja je pa izparivanje vode. To uporabljamo pri sušenju in pri napravi raznih mezg ali marmelad. Iz sadja, oziroma iz sadnega mesa izsušimo ali izparimo toliko vode, da glivice ne morejo delovati, in izdelek je ohranjen za daljšo dobo.

Iz teh temeljnih pojasnil vsaka gospodinja, ki ima le količkaj pojma o konserviranju, lahko posname, zakaj se je ta ali ona sadna ali kakršnakoli konzerva pokvarila.

Kar je pa še drugih navedb v tem nesmiselnem navodilu, ne spadajo k stvari. Da bi bila glavna stvar pri vkuhanem sadju barva, bi utegnilo veljati kvečjemu za kako knežjo kuhinjo. Za nas je pa glavno, da ohrani sadje svoj naravni okus in obliko, da torej ne razpade. Če bi ga kuhali tri in četrt ure (Bog ve, kaj pomeni tisti četrt, ko je že tri ure desetkrat preveč?), in potem morebiti še enkrat tri in četrt ure, kakor zahteva navodilo, pa ne bo imelo ne barve ne okusa, in se mora popolnoma razkuhati v redko brozgo. Čudno se tudi sliši, da bi imela maščoba človeške roke tak vpliv na trpežnost konzerve. Saj delamo vendar z umitimi rokami, ki ne izločajo toliko maščobe, da bi hodila v škodo. Kaj imajo pri sadju nohti in »podnohtna moča«, nam je tudi uganka. Če bi hoteli vsak sad, ki ga hočemo vkuhati, prej obdrgniti z limono, bi imeli dosti posla, pa jako malo uspeha. Samo ob sebi je umevno, da mora biti sadje samo in vse karkoli pride z njim v dotiko, torej roke, orodje in posodje, skrajno snažno in čisto. Dodatek sladkorja se ravna po kakovosti sadja in po okusu in se ne more za vse slučaje predpisati baš $\frac{3}{4}$ kg na liter vode. Ako sadje steriliziramo in neprodušno zapremo, ga lahko vkuhamo tudi brez sladkorja, pa je prav tako neomejeno stanovitno, kakor če bi ga vkuhali v 100 % sladkorni raztopini.

Z A K R A T E K Č A S

ZA SMEH.

Amerikanska.

»Kaj Vam pa je, mister Stops, da ste žalostni, kakor da se Vam je ne vem kaj zgodilo?«

»Oh, mister Dibbs,« odvrne mister Stops, »čudna stvar je to. Tri mesece je že, kar bi rad obiskal svojo taščo, ki jo imam tako neizrečeno rad, pa mislite, da mi je mogoče?«

»Kako pa to, da ne, mister Stops?«

»Vidite, mister Dibbs, to je takole. Od svoje farme do postaje imam namreč tri ure hoda. No, in ko sem prišel prvič na postajo, je bil vlak že proč.«

»Smola, mister Stops!«

»Tudi jaz mislim, da je, mister Dibbs. Drugi pot vstanem uro prej, toda pihal je tako močan veter, da sem prav s težavo rinil naprej. No, kratko in malo, ko pridem na postajo, je bil vlak že spet proč.«

»Prav prokleta smola, mister Stops!«

»Tudi meni se zdi, mister Dibbs. Nocoj vstanem že opolnoči, kajli od vzhoda je pihal naravnost besneč orkan! Meni je bilo teh burk že dovolj. Zberem torej vse svoje moči in jo udarim proti postaji, toda — vrag vzemi vse skupaj, mister Dibbs — ko pridem na postajo —«

»Je bil vlak v tretje proč, mister Stops!?«

»Ne, mister Dibbs, postaja!«

Dobrodušna zakonska dvojica.

»No, ljubi možiček! Nocoj si pa pozen. Tri je že ura, dragec!«

»Kaj pa ti je, zlata ženičica? Glej, če bi bil doma ostal, bi bila zdajle tudi tri ura, dušica!«

Past.

Sodnik: »Vi zanikate, da ste ta robec ukradli, priznavate pa, da ste ga ponoči vzeli svoji gospodinjji iz žepa in ga spravili v svoj kovčeg.«

Dekla: »Da, to sem storila, in sicer samo zato, da bi gospo zasačila. Odkar sem nastopila službo, sem opazala, da mi nekdo s ponarejenim ključem odpira kovčeg in brska po njem. Priskrbela sem si torej ta robec in ga dejala v kovčeg, da bi se prepričala, če je moj sum na gospodinjjo utemeljen, in, kakor vidite, gospod sodnik, — je!«

Velikodušnost.

Premožen zasebnik je oddajal literatom sobe prav poceni v najem. Zgodilo se je, da je temu zasebniku hišni gospodar podražil stanovanje, toda kljub temu so ostale podnajemnine iste. Vsi podnajemniki so bili s tem zadovoljni, samo enemu se je zdelo, da je zasebnik pri podnajemni prikrajšan, in se je torej obrnil do njega: »Gospod, Vam je gospodar podražil stanovanje. Zato sem tudi jaz pripravljen, da Vam odslej plačam po 50 Din več za sobo na mesec.«

Začudeno mu odvrne zasebnik: »Me prav veseli, da ste se spomnili name, toda prosim, da mi prej plačate, kar ste mi v zadnjih desetih mesecih ostali za sobo dolžni.«

Prednost.

V blatnem vremenu se na ozkem hodniku srečata dva gospoda in nobeden se noče drugemu umekniti v blato. Tedaj pravi eden: »Dovolite, gospod, da Vas vprašam, kdo Vam čisti čevlje?«

»Sluga v hotelu,« odgovori drugi.

»Jaz pa si jih snažim sam,« odvrne prvi, »torej se imate Vi umekniti!«

Čudak.

»Kadite ne, igrate ne, pijete ne, — s čim se pa potemtakem pravzaprav bavite ves dan?«

»Delam.«

»Da, da, Vi ste bili zmerom čudak!«

Poziv.

Izginila mi je denarnica s 40 Din. Najditelj ali tat se iskreno prosi, da se vsaj, če že noče vrniti denarja, javno izjavi, da denarja nisem jaz zapravil, kakor trdi moja žena.
Hrabroslav Zajec.

Recept za dobro kavo.

Gost: »Ali bi lahko dobil skodelico dobre kave?«

Gostilničar: »Seveda.«

Gost: »Saj imate tudi cikorijo doma.«

Gostilničar: »Kakopak, še prav izvrstno.«

Gost: »Lepo! Prosim, pokažite mi jo!« (Gostilničar odide in pride kmalu z zavojem cikoriije.)

Gost: »Dobro, ampak gotovo imate še kak zavoj?«

Gostilničar: »No, en zavoj ima menda moja stara šel.«

Gost: »Kar sem z njim!«

Gostilničar: »Toda to je tudi poslednji.« (In prinese res še en zavoj.)

Gost: »Tako, zdaj mi pa skuhamte dobro kavo!«

Nevarna radovednost.

Potepuh (na bregu): »Hej, gospod, kje pa imate obleko?«

Gospod (v vodi): »Čemu vprašaš?«

Potepuh: »Na uro bi rad pogledal.«

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIČ - DOMEN, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italija.

Besedna uganka.

(A. D., Ljubljana. — 8 točk.)

1. 2.	o lok v Dalmaciji,
2. 3.	mašniško oblačilo,
3. 4.	del hiše,
1. 2.	več klasov,
2. 3.	čas v letu,
3. —	kmečko orodje,
1. 2.	hrib,
2. 3.	pripadnik mongol. plemena,
3. —	kopitar,
	reka v Bosni.

Zlogovnica.

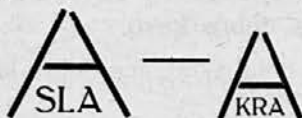
(† Miklavč Oskar, Livek. — 11 točk.)

Kdo, ima, ler, par, mer, kam, moj, ovs,
vsj, bar, pri, tec, Iva.

Uredi skupine in jim zamenjaj črke,
pa dobiš znan pregovor.

Črkovna podobnica.

(Iancz Ložar, Ljubljana. — 11 točk.)

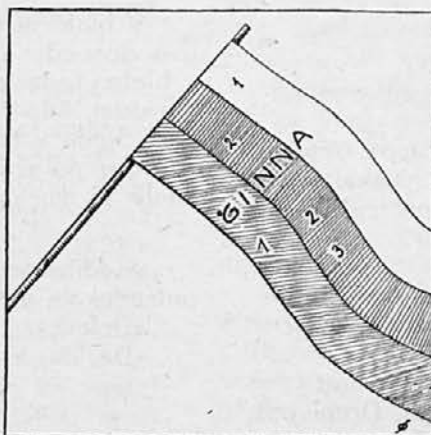
Zemljepisna uganka.

(† Miklavč Oskar, Livek. — 9 točk.)

Chiari 12.500 prebiv.; Strassburg
161.819; Münster 100.149; Aalesund
16.460; Čedad 11.600; Halmstad 18.162;
Carigrad 1.000.000; Trnovo 12.500; Cam-
pobasso 16.180; Malaga 151.646; Bo-
logna 211.151.

Trobojnica.

(S. O., Sele. — 14 točk.)

Ribič.

(Stric Jože, Bloke. — 14 točk.)

Velik dobrotnik.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 10 točk.)

Neki dobrotnik je razdelil med ljudi:

leta 1876	4.621	zlatih dinarjev
» 1891	5.420	» »
» 1893	3.725	» »
» 1901	6.921-80	» »
» 1902	4.530	» »
» 1905	3.611	» »
» 1909	5.425	» »
» 1911	6.718-30	» »
» 1914	5.306	» »
» 1916	5.810	» »
» 1918	6.112	» »
» 1919	4.716-50	» »
» 1922	3.940	» »
» 1923	4.801	» »
» 1925	3.951	» »

Kdo je ta veliki dobrotnik?

Črkovnica.

(S. O., Sele. — 9 točk.)

BODGAVASKEUMVSLEEJSVEBPI
ODLEILSVAKGEASETMBNIAJEČ
ŠCGEOROKRACZVEILLVESTKI

Vremenska uganka za avgust.

(—zl—, Ljubljana. — 8 točk.)

O eemstv celnoruv in ceijnru chilp din,
es adkosv ceijns ahklo ceilsv.

Skrili gori.

(France, Središče. — 6 točk.)

Kališki vrh, Golica, Bašeljsko sedlo,
Begunjščica, Tolsti vrh, Velika Kapa,
Velika Poljana, Govednjek, Grintavec,
Kriška gora.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Sent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V JULJSKI ŠTEVILKI.

Magičen kvadrat.

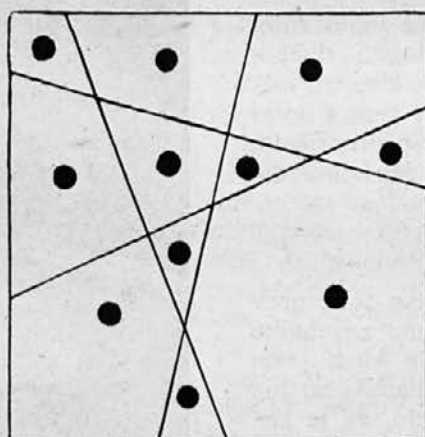
2	11	58	51	30	39	54	15
59	50	3	12	53	14	31	38
10	1	52	57	40	29	16	55
49	60	9	4	13	56	37	32
64	5	24	45	36	41	28	17
23	48	61	8	25	20	33	42
6	63	46	21	44	35	18	27
47	22	7	62	19	26	43	34

Da bila bi tvoja moč nad vse velika,
vendar ne vbraniš se muh, ne zlob-
nega jezika. (Levslik.)

Črkovnica. Kdor za mladih dni
ne skrbi, v starosti trpi.

35	32	25	15	7	16	26
31	24	14	6	2	8	17
23	13	5	1	3	9	18
30	22	12	4	10	19	27
34	29	21	11	20	28	33

Pike.

Skrit napis. V 1. vrsti premak-
nemo vsak samoglasnik za enega na-
prej (u = a, e = i itd.), v 2. vrsti pa za
enega nazaj (e = a, o = i itd.): Pravice
veliko, pravice malo.

Rakove besede. Sveta Ciril in
Metod, varujta naš rod!

Steber. Zapoved: Delaj in moli.

č	r	e	d	n	i	k
p	o	l	e	t	j	e
p	r	a	l	i	c	a
l	o	b	a	n	j	a
m	a	r	j	e	t	a
k	o	s	i	š	č	e
z	v	o	n	č	e	k
s	l	a	m	n	i	k
n	o	g	o	m	e	t
t	j	u	l	e	n	j
k	o	p	i	t	a	r

Vremenska uganka za ju-
lij. Številke pomenijo, kolikokrat vza-
memo posamezne črke. Dobimo: Ka-
dar v malem srpanu krč močno izriva
zemljo, mora doslikrat kosec brusiti
koso.

Karikatura. Dvorni ločaj.